

ТБАВО У ПРАХУ

Уредник
Милица Јалић

Рецензенти
Проф. др Жарко Требешанин
Невена Витошевић Ђеклић
Др Зорица Кубуровић
Проф. др Љубивоје Стојановић

Умножавање ове књиге дозвољено је и појсечено.

Мирјана Булатовић

ЋАВО У ПРАХУ

ИСПОВЕСТИ НАРКОМАНА

Треће, допуњено издање

ИЗДАВАЧКИ ФОНД СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
АРХИЕПИСКОПИЈЕ БЕОГРАДСКО-КАРЛОВАЧКЕ

ЗАВЕТ

Београд, 2004.

*У овоме светију сна и сањања само душа
човекова носи јаву у себи. Авај човеку који
и то мало јаве претвори у сан. Кад осва-
не дан пребуђења, неће се имати штама у
њему пробудити*

Свети Владика Николај

ПРЕДГОВОР

Наркоманија је развучено, отегнуто самоубиство. Смрт страшним, спорим, вишегодишњим ходом долази по мученика.

У тренутку кад човек постаје наркоман, несмотрано је себи дао слободу да слободу заувек изгуби. Био је слободан да постане роб.

У позадини су трговци дрогом. *Највећи до сада ипознайти злочинац јесте злато*, каже Шекспир.

* * *

Збирка исповести наркомана *Ђаво у Ђраху* први пут је објављена 1991. године, али у међувремену, на истинску жалост аутора, није постала излишна. Од почетка до краја последње деценије дадесетог века број наркомана у Србији је утростручен! Овоме је умногоме допринело ратно безнађе: живело се као у незнабожачком испчекивању смака света.

Званичан и јединствен списак не постоји, али постоји уверење да у Србији данас животари сто тридесет хиљада дуговечних самртника, несрћника који су превидели да је *најојаснија дрога ђрва дрога!*

Од око двеста хиљада младих који су пробали дрогу, чак сто тридесет хиљада, дакле, није успело да поврати равнотежу.

Седамдесет један одсто наркомана млађи су од двадесет, а тридесет пет одсто немају ни осамнаест година!

Ово су најновији подаци Светске полицијске асоцијације за борбу против дроге.

* * *

Како одолети искушењу?

Овако: *Да је човек дошао на свет сам ради уживања и сјајности, онда не би било потребно да буде човек.*

Добра водитељица покрај амбиса дроге може бити и пословица: *Не бојим се смрти него зла живота.*

Уистину, након краткотрајног уживања почиње тегобан, зао живот, дуга, мучна селидба међу сенке. Смождено младо тело и уморна душа напуштају људско поприште а да се нису ни ухватили у коштац са стварним животом. Рашићњен, раздешен човек тоне у потпуни мрак, остављајући за собом ојађене ближње, да им лакне.

Ниједан од злосрећних јунака књиге *Ђаво у праху*, кад би се поново нашао у давнашњој прилици, не би узео дрогу. Ово опште признање пораза снажан је подстицај младим читаоцима да зауздају знатижељу, да буду радознали у грааницама здравља.

Не проверавајте, верујте да пакао постоји.

Јесен 2004.

Мирјана Булатовић

ЂАВО У ПРАХУ

НОВОСАДСКЕ ПРИЧЕ

*Овом њоглављу
допринела је
новосадска новинарка
Ика Милићовић*

ПОЛУСМРТ, ПОЛУЖИВОТ

М. К. је рођен 1961, а дрогу је почeo да узима у ше- снаестој години. О узроцима и последицама тог чина подробно нам је приповедao у свом стану у Новом Саду. Предусретљив домаћин, висок, лепог лика, премда врло мршав, готово све време док нам је, рекло би се сасвим отворено одговарао на питања, седео је у сто- лици за љуљање. Соба је била полузамрачена, прави наркомански угођај – уколико се занемари несношљи- ва врућина тог јулског поподнєва 1987, као други мотући узрок спуштању ролетне...

– Без поступности карактеристичне у наркоманији, из прве сам узео жестоку ствар. Била је то ампула пе- тантина, коју сам себи убрзгао у вену, уз једног дру- га, почетника такође. Ако ми верујете, дуго пре тога ужасавао сам се игле, а према самим наркоманима ни- сам ништа осећао – ни антипацију, ни симпатију. Ме- ђутим, о дроги се у то време много причало и, просто, због радозналости, површиног знања и потпуне равно- душности према последицама, хтео сам да се уверим да ли је све тако страшно каквим се представља. Био сам млад.

– Сасвим сте се присетили узрока првом узимању дроге? – покушавамо да нашег саговорника још мало задржимо на 1977. години. – Не, нисам имао великих неиспуњених жеља, па да сам у дроги тражио утешу. Радозналост, кажем. Без размишљања... Да сам размишљао, не бих, сигурно, поново, већ после недељу дана, узео опијум. Није било тако страшно. Чак ни ружно. Пријатно...

О оном што по веома високој цени наплаћује задовољство, о „чапши жучи” у свету дроге, такозваној апстиненцијалној кризи, овај човек каже:

– Праву сам кризу први пут доживео у деветнаестој години. Хептанонску. Страшна је. Моја мајка и девојка преседеле су целу ноћ крај мене и оне би вам, свакако, боље испричале појединости. Само памтим да три-четири дана буквально нисам могао да устанем из кревета... Мислим да је у свему овоме психички моменат испред физичког. Важно је како у глави поставите ствари. Рецимо, у затвору ми није проблем да „прекризирам”, иако је, признајем, стравично. Знам да дроге немам, а уз то, ја сам тип који седи, ћути и умире. Не реагујем агресивно услед недостатка дроге, за разлику од неких који се сулудо понашају, кажу све што се од њих тражи...

– Негде 1983. хтео сам да „прекризирам” и да се мало зауставим. Отпутовао сам у Грчку. Без новца за дрогу, и познаника који би ме тамо снабдели. Три дана сам лежао на плажи и скапавао. Може. Преживи се уз свест да нема потребне дозе... А једном сам покушао и овако: увек сам носио у цепу мало хероина. Зарекао сам се себи да га нећу узети док год не осетим да ћу пасти. Нисам пао. Најзад, кад је све прошло, тај сам хероин дао једном другу који је био у кризи. Трећи пут сам ап-

стинирао два месеца, у истражном затвору. Већ на дан изласка био сам у прилици да имам дрогу, али нисам хтео...

Учинило нам се да је код њега баш ово успешно пре-владавање криза подстицај поновном узимању дроге. „Управо то”, рекао нам је М. К. „Налете нове количине, а ја одабирам: данас хоћу или нећу, па други пут нећу или хоћу. Мислим, јак сам, могу то превазићи.” Такође нам се учинило да младић, на овај начин, ствара себи привид неопходан његовом карактеру као најсуштија истина, да он влада дрогом, а не она њиме. Онда му та „нова количина” која „налети” дође као „аплауз” себи за добро држање у кризи. Једино, не знамо да ли то добро држање унапред рачуна с „аплаузом” који ће доћи...? У сваком случају, овај човек каткад подсећа на слободног управитеља ропског поседа, или, код њега је реч о слободи освојеној у оквирима (коначно?) успостављене власти дроге.

У ово смо се уверили кад смо га упитали да ли би свом сину, уколико га буде имао, толерисао узимање дроге, чак ако би то овај учинио као зрео човек, са знањем и свешћу о последицама. „Никад”, одговорио је одсечно. „А што се мене тиче, немам још доволно јак разлог да је оставим.” Или не узима доволно слабу дрогу, посумњали смо, у односу на коју би и садашњи, „недовољни разлози” (као, рецимо, патња мајке, о којој говори са уважавањем и лубављу) сами од себе били „јачи”.

– Да чувам здравље? Зашто? Не треба ми. Када ми буде потребно, чуваћу га. Када будем морао новац да трошим на своје дете, нећу имати за дрогу.

Онда, у тренутку, наш саговорник више није сигуран:

– Ко зна, можда и нећу моћи да престанем. Ево, јутрос сам узео хероин. Један грам се у граду може наћи за шест милиона. Од тога имам до седам „фиксева”. А буде дана кад свака два сата узимам дрогу. Уосталом – додаје – никад заувек нећу оставити. „Викендапки” бих то радио до смрти...

Неће хтети, или неће моћи оставити? Ако „неће хтeti”, то је зато што му је лепо. А свом сину, ипак, не би приуштио ни секунд таквог задовољства.

– Своје дете бих сигурно спречио. Закрвио бих, ако треба, с њим. Не би ме могло лагати. Ја сам моју мајку лагао. Она је простодушна жена, са села, изузетно добра, природно бистра. Неколико година сам од ње тајио шта радим. А онда је, једном, случајно открила. Није хтела да каже, да ме напада. Дошао сам једне ноћи кући по прибор, али га није било тамо где сам га оставио.

– Шта тражиш? – питала ме је.

– Шта те се тиче! – одговорио сам и наставио да претурям по стварима.

– То што тражиш, нећеш наћи – рекла је најзад стрпљиво.

Заиста нисам нашао. Не те ноћи. Касније, међу њеним стварима, видим моју иглу. Неколико дана је знала и ћутала. Веома смо добри другови и тешко ми је да је лажем. Све сам јој испричao. Плакала је. Обећао сам да нећу више, да бих је умирио.

Болест зависности од дрога нема за последицу само изневеравање близке особе. Или, нека се то уклопи у

систематизацију проблема нашег саговорника, па нека се зове „здравље”, и „независност”, и „слободна волја”. Нека је он, по „слободној воли”, дакле – обио апотеку. Нека је, „здрав”, у другом наврату, обишао са својим друговима готово све војвођанске апотеке са хрпом рецепата и опскрибию се хептаноном за месец дана уnapred. Нека, „независан”, препродаје дрогу, да би „обрнуо” новац, који му је непрестано потребан, јер, како рече, да му је и по пет милиона на дан, све би дао за исто. Не зарађује за друго, нити га занима.

– У Холандији, где је много више наркомана, организовали су то овако: амбулантина кола сваког дана дођу на одређено место и наркоманима (који су евидентирани, имају своје картоне) болничар дели метадон (хептанон). Да је тако код нас (па нека се метадон размути у чапши сока како би се спречила могућност узимања с другим циљем), што се мене тиче, полиција би у граду имала једног мање. Прогутам своју терапију и не занимају ме ни апотеке, ни препродаја. Било би мање кривичних дела.

– Хиљаду деветсто осамдесете и осамдесет прве године новосадско тржиште је обиловало дрогама. Није се било тешко домаћи првокласног хероина. Имао га је, ето, и мој сусед... А био сам и млађи, склонији свему...

– До пре, рецимо, пет-шест година, у граду нас је било десетак наркомана, из моје генерације и старијих. А сада, сада их је много. Не бих заиста могао да проценим колико, али много, чини ми се. Млађи су, углавном их не познајем.

М. К. нам се жали на смањену могућност самокон-

троле. Довија се, избегава да неколико сати има „рупу у мозгу”.

– То регулишем одбиром дроге. Ето, ви не можете приметити да сам сада под хероином. Али, намеравам да опет кризирам ових дана, да се одморим мало...

– Што се девојака тиче, изузев једне која је то чинила пре познанства са мном, ниједна се, да знам, није дрогирала. Две су ме спопадале да им дам дрогу, али нисам хтео. С друге стране, не волим ни да оне мене „спасавају”. Истина, препродавао сам дрогу, али је ником нисам дао први пут. Једном је један мој друг дао нашој заједничкој познаници (којој није било први пут, али је, ипак, била на почетку). Није смео то да учини преда мном... Посвађали смо се... А „чист препродајац” је, по мени, чист криминалац.

Интересантно је да младић, сам за себе, није наркоман!

– То је jako чудно, али тачно. Кад се сетим да сам у том свету већ десет година, помислим: „Ay, бре, па ти си наркоманчина!” А опет, с друге стране, не бих се ту сврстао. Не, никако то није мој живот. Знам оне којима је дрога живот у правом смислу речи, и ништа их, изузев ње, не занима. Избегавам да се дружим са наркоманима. Не волим их. Деведесет одсто њихових разговора своди се на дрогу... Јесте, у друштву се лепше „урокати”, али друштво је двоје-троје људи, најближих, и то, ни у ком случају, нису, како се обично мисли, „сеансе”. Премда, умем и сам да се „урокам”, као, рецимо, јутрос. А најбољи друг? Е, немам га. Зато што су ми најбољи другови били наркомани. А кад зависимо један од другог, ми никако не можемо бити најбо-

љи другови. Просто, везује нас заједнички интерес, а другарство је другоразредно, успутно...

– Пре неколико дана дошао ми познаник. Каже, у бекству је, тражи да се склони код мене док не прође фрка. „Где ћеш код мене”, скрећем му пажњу, „kad знаш да ми је гајба провалајена, да ће полиција прво доћи овде?”

– Већ сам видео себе како лежим ничице, раширених руку и ногу, и како одговарам на многобројна питања. Иако нисам овог пута крив, мислио сам, бићу крив јер ће га пронаћи код мене. А један је од већих растурача... Моја девојка је у другој соби плакала и молила ме да нешто учиним, али нисам успео да га убедим да оде. Не може се ту говорити о другарству. Ја нисам желео да због њега ризикујем, а њега није било брига што ће ме „увалити”.

– Полицијци су, како сам и претпоставио, брзо дошли. Њега су одвели, а у мени је опет оживело оно осећање греха, на које сам сам себе осудио. Никад миран, никад спокојан, у сталним ишчекивањима последица своје кривице, живим...

– Као клинац, кад сам „уфуравао” у овакав живот, на обичне смртнике гледао сам с подозрењем, с висине. Сад не правим такву разлику. Са свима сам у контакту... Премда, постоји „униформисани” приступ окolini... Све стављају у исти кош. „Види га, дугокос, мора да је наркоман”, неретко чујем. Зато сам се и ошишао овако кратко...

О лечењу М. К. мисли да би вредело једино у случајевима људи јаке волье, уколико, ми бисмо додали, већ и сама вольа није у власти дроге.

– Колико ја знам, ниједан наркоман нема такву вољу – каже.

– Ви сте све то лепо систематизовали, познајете проблем, прилично владате собом, верујете – и другом. Кад се све узме у обзир, лепо и ружно, реците нам, је ли вам добро у вашем свету?

– Није ми добро – одговорио је истог тренутка. – Откуд ми је добро? А не желим да се лечим... Тачно је да је то налик мазохизму... Или клентоманији. Или... Кад бих могао да откријем ту тајну... Да сам, са овим знањем, опет на почетку, у 1977. години, сигурно се не бих дрогирао. Као, уосталом, ни већина наркомана.

– И, упркос свему овоме, ви и даље верујете да нисте у власти дроге?

– Нисам. Можда верујем да нисам, зато што ретко кризирам. Знам људе који, наспрот мени, више кризирају него што се дрогирају... Кад сам у затвору, убеђен сам да више нећу узимати дрогу. По изласку, међутим, помислим: е, још овај пут, само мало... И тако, без краја. Кад немам залиху, не лежем спокојан. Знам, ујутру ме чека окретање телефонских бројева, јурњава...

Како овај младић, судећи по ономе што смо видели у његовом стану, има и сликарског дара, питали смо га да ли заиста постоји некакво посебно осећање „инспирације под дејством”, оплемењени, продубљени стваралачки порив?

– Ма какви! Бодлер је добар, али он би, вероватно, био добар и без дроге. И кад сам сликао, то је било у периодима кад се нисам учестано дрогирао.

О свом односу према обавезама каже:

– Постајем лен, ноншталантан, одлажем одлазак код

зубара, рецимо. Л-е-н с-а-м, схватате? Имао сам стаплан посао. Од четири године стажа, колико ми је уписано у књижицу, радио сам свега годину. Запостављао сам посао. Поново сам био почeo да радим, недавно, али не могу то да издржим. Не одговара ми. Не потцењујем колеге, нити имам јасну идеју шта бих радио, али ме овај посао, свакако, не испуњава.

Свет у којем живи последњих десет година, наш савоворник не назива нормалним, премда му је израженије осећање да је непрестано на граници два света. На kraју додаје:

– Ја сам, такорећи, личност формирана уз дрогу. Али, овакав какав сам, своје дете, у покушају да живи попут мене, сигурно бих спречио.

Из овог разговора произилази да је боље узимати него не узимати дрогу, али за оног ко је на њу навикао, па то виште и није избор. Јер, кад замисли могућност стварног избора у времену пре започињања оваквог живота, и М. К., а и, како он рече, већина наркомана, неупоредиво би радије живели мимо дроге.

Нама је, на растанку са љубазним домаћином, који је своју причу први пут пристао јавно да исприча, задрад свог будућег детета и све наше деце, остало искрено жаљење, ако ни због чега, оно због духовне предиспозиције неискоришћене у сврху (општег) добра. Јер, М. К. је, са особинама приметним кроз разговор, могао усрећити бар неколико људи у својој околини. Овако, остаје да друга у апстиненцијалној кризи „усрећи“ дојом хероина. Или да, на исти начин, његова мајка „усрећи“ њега. Једном му је заиста купила дрогу, рекао нам је, а зашто, сазнали смо од ње, кад смо следећи пут посетили ову породицу.

Било је то месец дана после разговора са М. К.-ом. Мајку смо затекли саму у стану, јер је син био на одмору; отац их је оставио кад је дечаку било осамнаест месеци.

Нисмо добили много података. Очito, мати потискује из свести ружне детаље. Ипак, на нашу молбу, присетила се почетка, који се за њу одиграо тек 1982. године, пет година пошто је младић уистину први пут узео дрогу.

– Тада су ми га ухапсили. Не знам како сам тај тренутак преживела. Молила сам инспектора да ми помогне да га спасем. Јако сам плакала. Рекли су ми: „Не плачите, ту смо да заједно нешто учинимо.” Нашли су му, наводно, дрогу. Не знам шта су нашли, јер нисам знала како дрога изгледа. У ствари, у животу сам видеља само неке мале беле таблете... Месец дана је био у затвору, а убрзо сам га испратила у војску. Рекао ми је да се не секирати, да ће престати. Ја сам му казала – бојала сам се страшно: „Шта мени вреди живот ако тебе сахраним.”

– Отишао је, и мислила сам да ће бити добро. Престаће. Претходно сам се посвађала са његовим очухом. Није имао деце, па, вальда, није разумео. Разишли смо се.

Мајка је са чуђењем и страхом доживљавала синовљеве кризе.

– Једном му је позлило, први пут да ја знам. Компија га је одвезао у болницу. Тамо је добио инјекцију, и вратили смо се. Кад је легао, рекао је: „Компија, види ове две девојке на мом кревету.” А нема никог... Затим каже: „Компија, где си купио грамофон?”, а то његов

рођени... Не зна да је у свом стану. Други пут је гребао зид и тражио иглу. Тражио, тражио... Није нашао. Целу ноћ сам преседела поред њега. Целу ноћ је трзао ногама, устајао, гребао зид, хоће ван, врати се – живе су муке то гледати, а не преживљавати.

– Сад ми каже: „Биће у реду, мама, али, да ми је апварин, да могу заспнати.” Јој, како ми је стало до њега – уздахнула је жена наједном. – Шта је то, запито нас је Бог тако казнио? Шта је ушло у ту младеж? Страшно је што они имају волју да се реше тог зла, али, изгледа, не могу...

– Чувала сам га, пазила као мало воде на длани, али га, ето, нисам сачувала. А знам да му је стало до мене. Много, колико мени до њега... Никад није био агресиван. Јесте однео из куће нешто мало злата, колико сам имала, али није узимао новац за дрогу, јер га и немам, мала ми пензија. А и ја и моја покојна мајка смо се трудиле да не осети превише да је без оца. С очухом се није слагао. Све му се то, сигурно, скупило...

Питали смо мајку да ли и син тврди да му се све било „скупило” кад је започео.

– Не. Не зна ни сам, каже... Ја замишљам да то иде као са цигаретама. Због друштва. У почетку је безазлено, а кад се навикнеш, мука оставити.

Мајка се замислила и опет тешко уздахнула.

– Гледала сам једном на телевизији неку жену како прича и плаче. Син јој умро од дроге. Како је то страшно. Језиво.

– Не знам... Лепо је радио. Напустио. „То је мени рудник. Мало зарадим, а отпадош ми руке.” „Сине”, велим, „ниси ништа изучио. Добро је и то...” „Негде друго, где хоћеш, радићу, само не тамо...”

– Осам разреда је завршио. Сад каже: „Мама, средио сам се. Уписао бих нешто на Радничком. Шта год...“ Два последња месеца ми тако говори... Купио је сад и неке ствари за кућу – каже мајка замисљено, као да у томе види синовљеву намеру да живи.

Затим, опет одлута у мислима и поколеба се:

– Мало верујем да ће се извући. Кад га ухвати криза, не уме да је преболи. Тражи, тражи... Сад, наводно, нема вишег криза. Не знам шта ће бити. Узалуд све моје ако сам не дође до тог закључка. Једино сам му рекла: „Сине, колика је опасност за тебе, толика је и за мене. Ти ћеш умрети. А ја? Кome да живим?“

Питала нас је, на растанку, откад познајемо њеног сина. Пожелела је да опет дођемо, дружимо се с њим, разговарамо... Као да се нечем неодређеном понадала. Обећали смо. На вратима нам је рекла:

– Молим га да се запосли и ожени, нећу им сметати, бићу као сенка... „Хоћу ли то дочекати“, питам. „Све у своје време“, каже он. „Дочекаћеш“...

– А да не дочекам, не дај Боже...

СРАМНИ ЖИГ „304“

Ж. К. је на заказани разговор дошао спарног 21. јула 1987. године, у шортсу и мајици без рукава, па су се погледу мало пажљивијег посматрача напрости нудили ожилјци од многобројних ситних убода с плавичастим подливима на венама његових удова. Дечачки мршав, деловоа је помало стидљиво, али не и нервозно.

– Јутрос нисам ништа узео – рекао је Ж. К. – јер желим да најискреније говорим о себи и животу којим живим.

– Почеко сам са 16 година, „синтетиком“ (валорон, хептанон, сирови опијум). У друштву, чији сам најмлађи члан био, сви су нешто узимали, и говорили да је добро. Узео сам први пут валорон, из пуке радознaloсти, а наставио јер ми се свидело. Било ми је пријатно, а о некој зависности нисам ни размишљао. Тада се није толико ни писало о наркоманима, доста се и заташкавало... Све и да сам хтео да размишљам о последицама, нисам могао о њима имати довољно тачну представу. А не можеш је ни имати у потпуности, док те дрога не узме под своје...

После неколико месеци свакодневног интравено-зног узимања, махом хероина, кокаина и морфијума,

Ж. К. је почeo да доживљава и неизбежне, разарајуће кризе апстиненције. Ново поглавље живота било је саткано од лажи и обмањивања (јер се ваљало домоћи новца за дрогу), крађа и провала, од ситних ущена, понижавања, презира и страха од сутрашњег дана. Ако га дочека. Јер, од дванаест девојака и младића из групе, у чијем је окриљу почeo живот наркомана, шест их је умрло не доживевши тридесету.

– Смрт друга прима се нормално; тако мора бити кад знам колико тога годинама трпаш у себе – каже Ж. К.

– Сада ми је 26 година. У последњих десет, виште пута сам одлучивао да престанем, чак имао и добрих прилика, али то никада нисам чврсто одлучио. Једноставно, нисам хтео да верујем да је све тако озбиљно... Сад знам: ако не престанем, ускоро ме виште неће бити. Очајнички желим да се средим, излечим. Тешко је, јер се плашим да сама моја воља није довольна. Имам девојку већ четири године, волимо се, желео бих да оснујемо породицу. Али, њени то сигурно не би дозволили, не желе својој кћери наркомана за мужа...

Ж. К. је из породице интелектуалаца, који су се развели када му је било шест година. Остао је са оцем, комерцијалистом, који је много путовао, добро зарађивао, и сину остављао доста слободе и новца. Растао је уз баку, којој су сада 83 године, редовно се виђајући с мајком и њеном новом породицом. Стасао је, међутим, у интровертног младића, уздржљивог према својима.

– Али, развод родитеља није био узрок мом посезању за дрогом. Познајем пуно наркомана из срећних, срећених породица...

Свака породица другачије сазна за ту чињеницу, другачије је доживи, и преживљава. Неки покушавају да се боре за своје дете, забрањују му изласке, сумњивају дружења, траже помоћ у школи, од других родитеља, од полиције, лекара, и ко зна на чија све врата не покуцају. Најчешће, међутим, посебно ако је то почетак, дете не сарађује, јер још није осетило ништа од страхота које ће ускоро доћи. Уверено је да може да остави другу кад хоће.

Када схвати да је са сваким фиксом ближе безнађу, тражи спас, помоћ. Али, тада је много неравноправнији такмац, нарочито хероину, са којим заиста нема шале. Неколико доза ствара тешку зависност, и потребу за све већим количинама. Дрога постаје, не начин живота, него начин да се преживи. Не вреде заклињања себи и другима да је то последњи пут.

Наркомани лажу, ништа им не треба веровати – тврдња је родитеља, лекара, полицијаца, и свих који познају ове злосрећнике.

– Јесте, лажем, јер морам тако – каже Ж. К. – Нисам слагао оцу када је од мајке једне моје другарице сазнао да се драгирају. Одвео ме је код лекара. Сместили су ме у болнички кревет и дали ми шарене пилуле које ми тада ништа нису значиле. Било ми је све смешно, јер сам знао да ћу наставити чим изађем. И, наставио сам. Док сам имао новца (раније је дрога била много јевтиња, и лакше се добављала), куповао сам, препродајао, мешијао хероин са шећером, како би и мени нешто остало; продао сам све што се могло из куће – злато, драгоцености, чак ми је и девојка доносила од својих, само да бих имао за дрогу. Када је свега понестало, и ни на ко-

ји начин се нисам могао домоћи било какве дроге (уко-
лико је хитно – не бираш, не размишљаш ни да ли је
чисто, уфиксаваш све што стигнеш), ишао сам у похо-
де на апотеке и здравствене станице. Два пута сам био
ухваћен.

– Како бих избегао кривичну одговорност, пријавио
сам се за војску. Још увек сам био млад наркоман, знао
сам да тамо нећу моћи да добављам дрогу, и „спу-
штао” сам се код куће. Било ми је, физички, тешко у
почетку, за време обуке, али ми је то помогло да се
„ишчиштим”. Нико ме ништа није питао, мада мислим
да су знали да сам наркоман. Добијао сам лакша заду-
жења, без велике одговорности, и тада сам могао да
престанем. Компензирао сам недостатак дроге алкохо-
лом, мада је то слаба замена.

По изласку из војске, тада двадесетогодишњак, на-
ставља, још интензивније него раније, јер је првих не-
колико „фиксева”, након дуже апстиненције, опет про-
извело оно првобитно осећање ужитка, „флеш”, због
којег су многи, заварани „супер доживљајем”, почели
да беже из живота.

Друго (доказано) обијање апотеке значило је одла-
зак у истражни затвор, и у Централну затворску болни-
цу у Београду, у трајању од годину дана.

– У затвору је било гадно „кризирање насуво”, а да
уз то не пропеваш. Ја сам један од чвршћих, али је, ма-
колико пута да сам био у поступку, ужасно увек исто
осећање, кад ти дају оловку и папир, кажу да пишеш
шта знаш, и оставе те самог. Нити знам колико ће ме
ту држати (сат, два, цео дан?), ни хоћу ли „заглавити”
затвор. Седим тако коб будала, а волео бих вине да ме,

уместо тога, тројица туку двадесет минута. Сваки пут кад „пукне” нека апотека, зову нас, евидентиране. Сви смо сумњиви. А на апотеку идеши само онда када заиста немаш другог избора. Претуримо је за сат и по. Апотекарску „робу” не смеш продавати, страшно је ризично...

У мери у којој му је било тешко у истражном затвору, у Централној затворској болници било је „добро и лако”. Дроге је, према речима Ж. К.-а, било вишег него напољу. Стизали су пошиљке у пакетима, и на друге уходане начине. У претходно издубљени сапун смештан је пакетић хероина, па је то, као и кекс „фронди”, варено пеглом. Особље болнице било је немоћно да ухвати све пошиљке. Последица – дрогирани пацијенти, била је врло видљива.

На питање о броју преживљених криза, Ж. К. одмахује руком. Не сећа се. Било их је много. Мисли да је свака тежа од претходне, а последња – најгора. Измучени организам лоше подноси и добар оброк; метаболизам је веома поремећен. Давно је прошло време када се дрогирао из ужитка. Данас то чини да би преживео.

Недавно је поново био у грозничавој потрази за хероином. Није имао новица за неопходну четвртину грама, па је главиња градом тражећи познато лице које би му могло помоћи. Замире, каже, сваки други осећај у односу на свест о дроги. Не зна ни како је стигао до Спортског центра, ни како се склонио у један од тоалета, ни како су га спремачице, у касну ноћ, пронашли са пеном на устима. Умирао је. Хитно је пребачен у болницу, где је, на одељењу за реанимацију, дошао к све-

сти. Третман је продужен на неуропсихијатрији. Рекли су му да је преживео „за само десет минута”. Да су га касније пронашли, био би један од оних што нису доживели тридесету. Овако, ко зна... Можда, ипак...

Ж. К. верује да ће се извући. Трачак наде стиже из Београда, из болнице „Др Драгиша Мишовић”, где се, по речима неких његових другова, постиже безболно, метадонско „спуштање”.

– Б. се вратио недавно. Прича о изузетно добром односу лекара према пациентима. Терапија се даје у соковима. Вероватно је првих дана има више, после све мање, али никад не знати колику дозу добијаш. На крају је могуће да пијеш чист сок, и добро ти је. Потом, углавном, од тебе зависи хоћеш ли успети да се вратиш нормалном животу... Плашим се недостатка шансе. Виште пута сам радио на одређено време, и нисам био ни бољи ни гори од других. Када сам добио сталан посао, био сам срећан, јер сам осећао сигурност. Имају новца бар за дрогу, нећу красти, понижавати се, стрепети. Међутим, после неколико месеци, наша лекарка је, не знам како, сазнала да сам наркоман, пријавила то радничком савету, и добио сам отказ. Никакве проблеме нисам правио, постизао сам норму, а на боловању сам био због прехладе. Жалио сам се суду удруженог рада, који је донео решење да ме врате на посао. Нису то учинили, него су се жалили на пресуду, и поступак још траје.

Хоће ли овај млади човек, који је са десет година свирао гитару, био атлетска и кошаркарска нада Новог Сада, али и освајач „Теслине плакете” у пионирској

конкуренцији физичара, имати снаге да се бори и избори за (лепши) живот?

Између реченица пуних наде, промакне и понека посве другачија:

– Како сам живео, доста сам живео. Четири-пет пута сам био на рубу смрти. Жутицу сам преболовао на ногама, а остало ми је општећење јетре. Општећени су ми и срце и плућа, патим од хроничне несанице, вене су ми страдале... Свестан сам, сасвим, шта сам себи дрограм учинио, али, ипак, кад у самоуслузи видим кесу „факса”, помислим: Боже, што није хероин!

Ж. К. живи за данас. Само да данас има дрогу, а сутра ће за сутра да се бори. Ако претекне...

Ипак, тако често пожели да буде нормалан момак, да игра фудбал, кошарку, да оде на Штранд, да се лепо, нежно воли са девојком. Смешно му је кад неко каже да дрога подстиче сексуални ужитак, да се боље доживи музика... Не постоји продубљена инспирација, нити продолжени доживљај.

– Залуђивање је то – вели – прича за децу. А најзад ти постаје све свеједно.

– Не знам да ли би ми организам поднео још једну кризу – каже замишљен. – Страшно је и помислити. Код мене то почиње други дан након узимања „фикса”. Прва најава су болови у мишићима руку и ногу; крста ми се распадају, зуби боле, трну, знојим се оним одвратним, лепљивим, смрдљивим знојем. Температура ми у неколико минута варира између тридесет пет и четрдесет степени; притисак скаче, па пада; као мртвац сам, непокретан, распадам се... А у глави – конмар, и

само једна мисао: како доћи до дроге... Јело ми се гади, повраћам, тресем се; хладно ми је, а знојим се...

– Ако у близини има неког ко још увек хоће да те гледа, да ти олакша, то помаже. Масажа удова ублажује раздирање. Хероинска, најгора криза, траје око седам дана. Од трећег до петог дана је стравична. Хептагонска је нешто дужа, али слабијег интензитета. Кад прође налет, продужују се сви болови, и кошмар, и гађење према јелу, али је подношљивије...

Ж. К. не сме ни да замисли следећу кризу, а јоп не може на лечење у Београд, јер је дуга листа чекања за место у болници „Др Драгиша Мишовић”.

– У Новом Саду нема правог лечења. Кад кризираши у болници, дају ти инфузију (да ти прочисте крв), средство за спавање, и вежу те да се не би копрџао. Осећаш се као распет на средњовековном точку. Ако од лекара и добијеш (у кризним ситуацијама) рецепт за хептагон, у апотеци ти га не дају. И, лекар те, најчешће, „откачи”, чим ти види шифру „304”. Не гледа те коболесника, него кобитанту. Ако си имао среће да добијеш рецепт, онда ти предстоји обилазак апотека. Идеши од једне до друге, па ко се смиљује да ти „удели” лек... Осећаш се јадно, молиш за лек који ти је најпречи у животу. Због тога ћу се, све док ме не позову у болницу, „рокати”!

Разговор већ, рекло би се по Ж.-у, предуго траје. Није више смирен као на почетку...

Ако се, како кажу, интелектуални развој успорава интензивним узимањем дрога, онда је овом младићу (детету) веома тешко у телу старца. И кад би хтео да доживотно буде наркоман, лопте је. Цариници знају

свој посао – ризичан је пренос дроге преко граница. Раствурачи, за вишне опасности, траже већу цену по јединици мере, а истовремено, млади све чешће посежу за наркотицима. За просечну плату могу се купити два грама хероина, што је неупоредиво мање од потребне количине.

Није онда чудо што је превасходни мотив Ж. К.-а да не дозволи својој девојци улазак у свет дроге био тај што би морао да „ради“ за двоје, да с њом дели и оно мало што успе да набави, па тек потом љубав...

А кад би, каже, хтео да престане, да се избави, требала би му подршка породице, запослење, и нека будућност у којој неће вечно упирати прстом у њега...

„ДА САМ ГА УБИЛА, ВЕЋ БИХ ГА ОДРОБИЈАЛА“

Они су нам говорили своју судбину, а ми је записивали као поуку другима. Између девет ујутру и два по подне, 28. јула 1987. Син, двадесетшестогодишњак, једанаест година наркоман, и мајка, пензионерка, бивши комерцијалиста, сучелавали су своја мишљења спонтано, тако да је било врло неугодно хватати делове те живе драме и сабирати их као доказе против дроге.

Храбрила нас је предусретљивост мајке. Кад смо, дан раније, заказивали овај сусрет телефоном, рекла нам је: „Ви сте први који ми се обраћате због мог проблема. Испричаћу вам све, због других мајки. Не кријем, све ове године, да ми је син наркоман, свугде сам тражила помоћ, али...“

Син нас је невољно примио: „Не можете ми помоћи, нити ја могу помоћи коме другом.“ Недugo потом пристao јe да нам говори о свом животу „начелно, без залажења у интиму“.

– Та деца – тихо је заустила мајка пре него нам се син придружио – која узимају дрогу десет и више година, изгубљени су људи; не људи – њихов развој је стао кад су почели да се дрогирају... Не верујем да су

само односи у породици узрок овом злу. Ми смо, ето, живели складно, на Сателиту, у радничкој четврти. Затим смо се доселили на Лиман... Син ми је био спортиста, пливач. Кад сам приметила да губи интересовање за пливање, да почине да ме лаже и долази пијан, било ми је сумњиво. Успео је да ми таји два месеца. Затим сам открила да се дрогира. Било мује четрнаест година...

Наочит младић, којем је сад двадесет шеста, поздравио нас је не скривајући незадовољство што смо ту. Нервозно нам је покушао сажети проблем:

– Јако дugo се дрогирам. Лекари ми не могу помоћи. Физичка криза се преболи, али шта после? Психички моменат је важнији. Сви помињу метадон као средство за безболно спуштање. Тачно, помаже... Али, питам вас, шта после?

Замолили смо га да се присети зашто је почeo да узима дрогу, а он готово да је рекao: „*Младосћ ћрезире ћоследице и у ћоме је њена снага.*”

– Почeo сам са морфијумом, кокаином, хептаноном, а узимао сам и хероин, валорон, ЛСД, све. Био сам и на лечењу и у затвору. Лечење ми није помогло. Наркоман је, да се разумемо, апсолутно слаба личност. Изолацијом се ништа не постиже. Док је у затвору, рецимо, апстинира. Кад изађе, прво мора да се уфиксa, да би се снашао у свом окружењу!

– Догоди се да сам „спуштен” физички. Али, кад ми засветли сијалица: хероин, хероин, хероин – морам га се доноћи.

Попут других наших саговорника, и овај тврди да

без изузетног мотива нема одустајања од дроге, што ће рећи да би му сопствена породица и бољи посао (ради већ три године) оснажили вољу да се окане оваквог живота. Међутим, „ко сматра да нема воље, очито има некакву велику вољу која му смета”...

Младић се лечио у Београду. О томе каже: „Какво лечење! Јасна ствар да сам тамо ишао по хептанон. Незнанье ту влада, заблуденошт. Чак ни моја мајка, која је децењију уз мене, не зна много...”

– Али, сине – упорна је мајка – како да ти се та лампица, кад се упали, угаси нечим другим, а не хероином?

– Ничим – одсечан је. – Једино, нешто да преовлада, да ме преокупира... Имам девојку. Она се не драгира...

– Са хероином – присећа се младић – нема експериментисања. Узео сам га једном, двапут, трипут, и – готово! Метадонско „спуштање” је добро, ефектно. Али, важно је да то буде дуготрајна терапија. Јер, ако ми је дрога у глави, наћи ћу је, ма по коју цену. Широм земље људи тргују, богате се. Хероин ће увек стићи, упркос будности. Треба нешто унутра мењати, у односу, третману. Да постоји стационар где ћу попити своју терапију, не бих куповао хероин са ризиком да је нечист. Стационар би значио сигурност за прилику кад се упали лампица, знате...

– Не плашим се, понављам, бола, физичке кризе. То ћу поднети. Доста сам кризирао, десетак пута готово неиздржљиво, до падања у несвест. Ипак, сигуран сам да ћу престати да се драгирам. Два дана пред смрт, или за годину-две, свеједно, престаћу...

– Криза разара организам. Неконтинуирано узима-

ње дроге ремети метаболизам, а уз то, почетници, вијајући ужитак, трпају свашта у себе...

Мајка у синовљевој причи не беше приметила очекивани отпор дрогама.

- Ти би их чак популарисао! – каже запањена.
- А, не – одбија кратко син.
- Знаш ли шта је борба за живот, опстанак, кућење?
- пита мати.
- Наркоман има само једну борбу... За дрогу.
- Вас, махом, породице издржавају. Да си на улици, питам те, шта би било?
- Исто.
- А затим, настојећи да сузбије нервозу, додаје:
- Треба ми, схвати, дебела сламка за коју ћу се ухватити. И сигурност, кроз неколико хептанона на дан.
- Али, сине, када ће та сламка стићи? – очајна је мати. – Имао си четрнаест и по година. Сад ти је двадесет шест.
- Говорим како осећам. Не желим да лажем...
- Немој, сине, тако. Ти знаш колико сам ти хептанон набавила... Пошто је грам хероина? За исте паре купићу ти флашицу хептанона, па их распореди, на месец дана, ако си карактер – рекла је, као да не схвата да карактер не може бити независан од дрога.
- Мени – образлаже младић – треба континуитет, сигурност. Нећу да вијам хептанон како вијам хероин.
- Наркомана је важно ресоцијализовати – обраћа нам се мајка – макар држава дотирала његово радно место.
- Многима би помогла сигурност хептанонске терапије – не одустаје младић.

– Сине, мораш признати да сте сви ви велики лажови!

– То је нормално, кад се овако живи.

– Нећете да сарађујете...

– Зашто у множини? Немој мене у то коло! Нисам ја део „њих“! – ограђује се младић, а затим се нама обраћа:

– Ту је један Худолин, један Петровић, један Савић... Славни доктори. Свима је познат амерички метод лечења наркомана. Што га не примене? Зашто експериментишу?

– Сине, памтим кад си почињао – сећа се мајка с горчином. – Сад је касно. Или ћеш живети, или умрети... Где све нисам ишла по тај проклети хептанон. Пре шест-седам година, буквально су ме истерали из темеринске апотеке. А имала сам уредан лекарски рецепт...

– Шта мислиш, колико су пута мене истерали?

– Нико не схвата – окреће нам се мајка – како је родитељу. Откуд ја знам хоће ли преживети или умрети кад је у кризи. Немам коме да се обратим. Зашто је то тако? Јављала сам се и социјалним установама, и Скупштини општине, и Црвеном крсту, и Омладини... Свуде сам остављала пуно име и презиме, адресу, телефон, али ништа. Свуде су ме дочекивали као да тражим самилост (син је у међувремену изашао начас). Он је готов – шапуће мајка – данас ће да се дрогира... Никада ме нико није позвао, осим у два случаја, кад је превагнуо приватан однос. Један ме је лекар питao зnam ли koliko kopita lecenoje jednog narcomana. „A koliko kopita jedno dete?“, upitala sam iznenadjena. Bolesnika od raka лечимо до последњег дана, iako znamo da je neizлечiv. Narcomane ne shvataju tako.

– Можда зато – благо је подсећамо – што је болеснику од рака болест датост, а наркоману, условно речено, избор.

– Ма, шта је он могао да „бира” у петнастој години?! Касније, кад год би био у кризи, дрхтао, тражио хептанон, шта сам могла него да одем по рецепт... Иначе – каже му у очи – ја мом сину ништа не верујем. Они су велики лажови, лабилни. А никада нећу одустати од рата против дроге. То је велико зло, патња, бол... Убедио си ме – обраћа се младићу – сине, једном, да ћеш оставити. Тада сам ти стварно поверовала...

– Али, мама, *и ја сам ђоверовао. И ја сам био убеђен...* – прекида је нестрпљиво младић, а затим напомиње да, што се сиде тиче, припада такозваној ризичној групи. – Невероватно је, али нигде у граду не могу да купим стерилни шприци!

– Кад је почeo да се дрогира – присећа се мајка – био је у првом разреду средње школе. Тамо су за то знали, а знао је и тренер пливања...

– Али, као да нису знали – надовезује син.

– Једино, мораш признати, на послу су те лепо примили... Хвала им – каже кроз сузе. – Али, где су други – школа, омладина? Ако знају да им се друг дрогира, зашто се то не може рећи оцу, матери? Зашто смо два месеца, сваког јутра, морали ићи лекару у Београд, а овде нисмо имали где? Није наше друштво сиромашно, само што смо највећи расипници на свету... Ученим сам људима ишла и, кад споменем „наркоман”, као да кажем „гробље”. Шифра „304” значи ОТПИСАН. Лове их као зечеве...

– Јесте тешко са њима. Набавим сину хептанон, он

га сакрије испод језика и прогута другу таблету, а после се уфикса... Тачно је да су лажови, да односе драгоцености из куће... Шта мислите како ми је било док га јуче, кришом, преко новина, гледам како кува чај од мака? Некад ме и удари, а шта ћу... Отишла сам раније у пензију, да нико не гледа мој јад и бол, да сам виште у кући. Као у амбис да идемо. Нема хармоније, лепих прича. Кад ми је дете неколико дана добро, све је мед и млеко. А кад узме дрогу, нешто ме стегне у грлу, мислим, боље да није ни мене, ни њега. Опет, не може то тако, син ми је... Борим се за њега, да остане у животу... Једини који се боре су родитељи. И полиција...

– Спасила ме полиција да не умрем – надовезује младић. – Послали ме у затвор... Ако је година и по у затвору спас... Тамо сам био без дроге, али опскрбљен седативима, и буквально сам преспавао казну.

– Дрогу не набављам сам – каже. – Не идем у иностранство, немам пару. Зато излазим на градску „спечу”. Једино сам због тога с тим људима. Строго пословно. Да имам метадона, не бих с њима уопште контактирао. Разумете? То је борба за опстанак. Дарвин! Мора се имати респект према неком, зато што ће ти требати. Безброј пута сам (сви ми) купио лошу дрогу, дао паре низашта... Исто тако сам и ја друге „завртао”. Дрога квари личност. Човек постаје лицемер, пристаје на много шта, само да дође до циља...

– Наркоман нема будућности. Живи за дан. Последњи фикс ће да узме, иако му у том моменту не треба, без обзира на сутра. Кад иде у обијање апотеке, има где у подсвести последице, али и оне су занемарљиве у односу на циљ. Дрогирам се пуних десет година, и само сам зло имао од тога. Па, онда се треба запитати –

зашто се дрогирам? Зашто, кад устанем, узмем фикс пре него што се умијем? Зашто, кад сам био ђак, нисам могао да одем у школу ако се не уфиксам?

– Сад ми је дрога терапија, превасходно за психичко, а онда и за физичко растерећење. Знам да ми и без ње може бити добро, али како да решим ту ствар у глацији?...

– Кад би он једном чврсто рекао „не”... – уверена је мајка.

– Не знаш, мама. Не разумеш.

– Гледам те јуче, припремаш чај од мака, мрзиш себе што то мораш... је ли? Једанаест година – осврће се мајка на нас – живим у овом свету и не знам, ето, не знам како спасити рођено дете. Верујем да није у питању само болест, већ и, рекла бих, дрскост... Али, ако знамо колико је наркомана у нашој земљи, и тврдимо да је то болест, хајде да их лечимо...

– Садашња девојка мог сина је студент. Не узима дрогу. Чим сам је упознала, рекла сам ко ми је син, и да очекује да ће јој понудити дрогу, и да размисли хоће ли моћи да издржи поред њега... Мој син је мој, такав какав је, али он нема право да упропасти туђе дете...

– Три месеца је провео у истражном затвору, а онда је послат у затворску болницу. Зашто? Да се боље здружи с наркоманима? Корисније би било да је ишао у Митровицу, на рад. После затвора се запослио. Било је, у почетку, повуци-потегни. Затим је наступио преокрет. Сад чак ванредно завршава средњу економску школу...

Мајка је поражена што, како каже, „лекари наркома-не отписују у старту”:

– Не сме да не буде њихов „случај” кад напусти болницу. Треба да су ми увек отворена врата лекара и социјалног радника, или установе где ћу испричати како се мој син ових дана понапа и добити савет за однос према њему. Ја сам се борила насумице, по осећању. Била сам у вези и са родитељима наркомана. Вишне ни сам. Доживела сам многе непријатности – од прикривања сопственог детета, до оптуживања мог сина од стране оних чије је дете заправо њега уфиксало. Нема везе, и мој син је уфиксао неког другог. Нисам хтела гложење, него сарадњу. Молила сам их да нас десет одемо председнику општине и захтевамо да нас прими. Нису хтели. Стид их, шта ли... Ни мој муж није претерано ангажован. Ради као директор у једном предузећу. Учиниће све што од њега захтевам, али нема иницијативу. Тате су иначе по страни...

– Мој син целу своју плату даје за дрогу. Занемарљиво је себи куповао у ове три године, премда воли да се лепо обуче... Кад остави дрогу, жестоко пије два-три дана, а онда јој се опет враћа. Треба то сећи у корену. Кад узме маха, врло је тешко... Он има веома добру душу, бољу него старији син, али шта вреди кад је стао на тај луди камен... Сви који, наводно, траже јак мотив да би оставили дрогу, неће га наћи – тврди мајка, а потом сумња:

– Вероватно ми не схватамо шта је то. Ако он већ зна да је прошао само кроз патњу, бол, јад, свађе, а опет се дрогира, онда...

Док син одговара на телефонске позиве (мајка напамет зна његову „дневну шему” – с ким ће се чути и срести), она шапуће: „Немате појма колико су повезани тим злом!”

Затим нам прилази младић и каже: „Ето, она се бори. Не може ми помоћи. Ни ја, који живим све то, не знам како бих сутра помогао свом детету...” Онда се замислио и додао: „Излечио бих га... Сигурно...”

– Са другарицом из детињства – даје мати пример неповерења и предрасуде – разговарала сам два сата кад ми је дошла у госте, и прећутала ми је оно што ја свуде отворено говорим – да јој је син наркоман... Ето, ви пишете о томе. На дебео зид сте се намерили...

– Из хитне помоћи вам неће доћи ако кажете да се ради о наркоману.

Затим се младић, помирљивије него у почетку, поздравио с нама и изашао ван.

– Већ га је дрмнуло – каже мајка. – Данас ће доћи уфиксан... Закон за наркомане мора да постоји. При силно лечење. Затим, мале су казне за растураче и произвођаче дроге. Иживљавала бих се над њима, за сву децу света.

Звони телефон. Мајка разговара с неким.

– Наркоман – каже пошто је спустила слушалицу. – У његовом хотесу нема имена, све надимци...

– Јесте, друштво је криво – наставља. – Кажу: „Не бринеш.” Морала сам радити. Где је школа? Где су секције, док сам ја на послу? Данас, кад су одрасли, имају кафиће, готово једино кафиће. А не знате како је тешко мајци кад види своје дете дрогирано, немоћно да прст помери... Никада ме нико из школе није позвао да каже: „Ваш син се дрогира.” Прва два месеца нисам знала, јер је био пливач, па је и онако често долазио ку-

ћи исцрпљен. Све мајке би требало да умеју препознати наркомана, ево, рецимо, по томе што не једе, не спава, запоставља обавезе, изгледа пијано... А како је то добро дете било! Уљудан, лепо власпитан. Толико ми пута дође – прича док јој поново навиру сузе – да отрујем и њега и себе. Виште немам снаге. Ишла сам, плаћала такси до Руме, ударила му пену на уста, да га спасем, донесем хептанон. Помоћ других тражила сам пуних седам година, а онда одустала. Сад се сама за њега борим, да ми је жив још који дан, да га гледам, оперем му, спремим...

Жена је у међувремену одговорила на позив синовљеве девојке. И са њом је искрена, а обе, у односу на младића, исказују неповерење. Затим нам је спомињала бројне надимке и причала кратке приче о девојкама које због дроге иду из руке у руку, о младићу који брзо узме фикс да га не би морао поделити са вереницом коју очекује, о препродавцу дроге чија је мајка народни херој, и о још једном који је дрогиран изашао пред матичара, а касније га ни жена ни дете нису мотивисали да се окане таквог живота.

– Због мог сина ме је – каже – било срамота у почетку, јер сам била неупућена. Брука, мислила сам. За друге је то још увек брука, али, кад се догоди у породици, другачије се доживљава... Чини ми се, каткад, да би свет лакше прихватио мог сина да је убио человека, него што је наркоман. Они су жигосани... А сарадња родитеља изузетно је важна. Откад сам почела да се борим против дроге, тој младежи сам и помагала кад је морало. Они су јадни. Жао ми их је. Гледам их и знам да им праве и једине помоћи нема...

Прекинуло ју је звоно на вратима. Младић је добио позив из суда, да сведочи у случају другог наркомана.

– Ето, стално тако – каже мајка. – Колико смо само ишли по судовима. Не може се описати како је било. Једном сам клекнула пред полицију да му помогну да не умре... Одузели су му пасопш. Молила сам да му одузму. Нека ми, мој син, умре у нашој земљи, да знам где му је гроб. И то. Мислим да ниједан наркоман не треба да има пасопш...

– Најсрећнија сам мајка на свету што ми се син не жени. Кад би дошло до тога, све бих отворено рекла родитељима младе. Не радујем се унучићима – опет је заплакала – страшно волим децу, али мој син прво треба да је здрав, па да има дете. Није то за брак. Тежак је наркоман. Свесна сам да никад неће оставити дрогу и да ћу га једном наћи мртвог.

На питање шта има од свог живота у последњих једанаест година, мајка каже:

– Била сам комерцијалиста. Успешан комерцијалиста. Сад не умем да одем до Штранда. Сад мени треба лечење. Волела сам друштвени живот, позориште, али је то сад само успомена. Не излазим из куће. Муж ми је добар, али је живот пакао. Дежурам овде. Затворена. Немам ни друга, ни пријатеља...

– Дрога ми је крв на очи – каже мајка, а затим поименице набраја умрле из синовљевог друштва. – Поплала сам једном и отворено писмо председнику Омладине Југославије. Наркомани да певају за Дан младости! Мој син јесте наркоман, али он не може да буде идол младих! Не сме да буде!

Ојађеној жени син не силази с ума:

– Знате да га понекад мрзим. Мислим: „Цркни! Па да сам те убила, већ бих те одробијала за једанаест година!” А како да убијем рођено дете...

– Видим га јуче, хода као псето, нервозан, моли да скуча мак. Скувао је (преда мном се фиксао само једном, уочи одласка у затвор). Претварам се да читам новине и осећам да ме гледа. Тужан. Моли да му опростим. Гризе га нешто. Испија чај, и после сат и по опет је опуштен.

– Саветују ми да га избацим из куће. Могу. Али, овако, још увек зnam да је жив...

– Алкохоличаре примају у болницу, наркомане не... Ни од кога више нећу да тражим помоћ. Доста ми је „зидова”. Не надам се ничему. Колико ће ми дете живети, не зnam. Трајаће овако, док може. Ето...

– Дођите, ако вас још нешто буде занимало – каже несрћна жена на вратима, спремна да опет отвара раницу, за опомену другима.

САНАТОРИЈУМ НА ЈАВОР-ПЛАНИНИ

Овога пута нам саговорник није био наркоман, већ шездесетогодишњи отац једног од њих, о коме смо чули да је „прави полицајац”, због предузимљивости и упорности у настојању да спасе свога сина. На разговор је дошао у један новосадски пензионерски клуб, благог јануарског поподнєва 1988. године.

– Он је готов. Осуђен на смрт – започео је Р. К. причу, спомињући једног нашег заједничког познаника, наркомана. – Сва та његова генерација је већ под земљом...

– Наркоманија је пакао за родитеље. Ако на време сазнају о чему је реч, у сарадњи са лекарима и полицијом можда и могу да извуку своје дете... Нису та деца крива – вели благо Р. К. – Криво је друштво, школа. Школа је некад васпитавала омладину. Данас тек нуди знање деци која хоће да га прихватаје. Улица нам омладину васпитава... Најзад, нису опасна та деца која узимају дрогу, већ они који је растурају. А најопаснији су растурачи који не узимају дрогу... Знам их неколико у Новом Сацу. Као по правилу, родитељи их

извлаче из затвора. Најокорелији снабдевачи увек се извуку. А потом се договарају кога још да ухвате у своје мреже.

– Четири године сам се жестоко борио да спасем сина. Имао је деветнаест година кад је почeo. Сад му је тридесет... Безвљност код куће и незаинтересованост у школи, били су довољан знак да нешто није у реду. Сумњали смо, и обратили још већу пажњу на његово понашање и кретање. Нас двоје смо радили, а он је ишао у школу. Бака је живела са нама. Немамо вишe деце. Услови живота били су просечни...

– Узимао је прво неке капљице, па пилулe, мале, првенкасте, и затварао се у собу. Замолио сам полицијце да нас обавештавају о његовом кретању, а и сам сам „крстарио” градом да видим у којем се друштву крећe. Повезао сам се и са доктором Савићем...

– Једном сам у кући затекао некакве пилулe. Мислим да је то био валорон. Тада сам већ сваке друге недеље детаљно претресао синовљеву собу. Због валорона је био одсутан, необично се понашао... Рекао је да га пије против несанице, а најзад је испало да му га је неко дао у школи ради, наводно, боље концентрације...

– Постепено сам, и мимо полиције, успео да проđрем у њихову организацију, начин мишљења. Разговарао сам са родитељима. Било је међу наркоманима и професорске деце, али они нису хтели да верују. Многе сам упозоравао, каткад анонимно. Упућивао сам их на будност, полицију и лекаре. Поједини су били захвални, а други, опет... Лекари су ми рекли да је добро ако се петоро од стотину такве деце извуче.

Затим је Р. К. разрадио, са супругом, „стратегију”.

Сарађивали су и рођаци. Договор је био да се син што више увлачи у породични круг и изолује од света наркомана.

– Радио сам тада – каже отац – и нисам могао да остварим баш потпун надзор. Одлазио је са школским друговима. Кад је завршио четврти разред, нашао сам му посао, који је, већ после два месеца, напустио. Почекео је да узима валорон у инјекцијама.

Отац није посустајао. Био је присебан и кад му је, након две године, син побегао од куће.

– Ангажовао сам полицију и добио депешу да је у једном приморском граду. Исте ноћи сам кренуо аутом и ујутру био тамо...

Р. К. објашњава како је остварио потпуну контролу његовог кретања, и да то сваки родитељ, ако хоће, може. Син је, у међувремену, и сам покушавао да изиђе из кошмарног света дрога, али безуспешно.

– Сваке сам ноћи – вели отац – ишао сат-два у град по том послу. Нисам претпостављао да тако нешто може да се додги мени и мом сину, који је био одликаш, којем никада нисам морао да покажем једно слово, једну реч... Подстицао сам му интересовање за књиге и много је читao. Миран је по природи, широко образован, радо приман у друштво, доста је путовао... Никад у животу није украо, нема обијања апотеке у досјеу, није лагао. Не исује. Никада у кући није чуо једну једину псовку.

– Кад сам ујутру стигао на море – враћа се Р. К. свом истину полицијском подухвату – нашао сам га, и одмах смо кренули натраг. Станемо у Сарајеву да се одморимо, а он – опет побегне! Нестао, једноставно. Ништа. Вратим се у Нови Сад. Кроз три дана добијем оба-

вештење да је у другом граду, и опет кренем за њим. Нађем га. Уз пут, на повратку, још и доживимо саобраћајну незгоду. Једва останемо у животу...

– Чини ми се да га је то пресекло, да је, у трећој години дрогирања, схватио где то води...

Р. К., поучен сопственим горким истукством, тврди да лекови, кад је у питању наркоманија, нису делотворни, већ просто издвајање из средине...

– Можете везати човека два-три месеца. Кад га одvezете, наставиће, јер му његова група не да да оде... Ја сам свог сина одвојио од друштва. Нисам га пуштао из куће годину дана. Две недеље, три-четири пута дневно, кували смо му чај за смирење живаца са доста меда. То је лек. Давали смо му га у свакој храни, уместо шећера. Након две недеље смањили смо дозу. Никуд није мрдао без нас двоје. „Терапија“ је трајала месец дана, а то се догађало средином четврте године његовог дрогирања. Након четири године, смејао се својим поступцима. Био је коначно излечен.

– Сећам се када је тврдио да је упознао девојку која је узимала дрогу. Он, наводно, то није знао. Отишао је с њом на један њихов жур... Кад сам хтео да упозорим њене родитеље, јавила јој се мати и одсекла: „Ви лечите вашег сина како знате, а моје дете оставите мени!“ На истеку друге године њиховог познанства, та девојка је погинула. Нисам волео што су заједно, јер је одбијала да се лечи...

Син Р. К.-а има већ десет година радног стажа. Након шест месеци од отказа, отац га је поново запослио, и више није напуштао посао.

– Радно му је место, на срећу, било ван града. Изолација је, због тога, била изводљивија. Само прве године старо друштво звало га је телефоном, али ми смо то тако уредили да он ни дан-данас, из навике, не диже слушалицу. Мајка одговара на позиве. Годину дана није одлазио у град, а потом, јоп две године, само по прејкој потреби...

– Сада је сасвим сазрео, смеје се, види да се обистинила слутња лекара да за многе нема спаса... Десет његових познаника је умрло. Ето, успели смо... Многи родитељи се нису заложили, чак ни они који су имали неограничена средства, власт и моћ. Наркомани потичу из свих слојева. Није то зло сиротиње, него зло друштва. То су пишици оних који хоће на лак начин да живе. Ти су зло. Наркомане не треба кажњавати, него лечити. Казне за растураче су преблаге. За већу количину дроге пробораве годину-две у затвору, и ником ништа. Отац спасе сина растурача који ће десеторо младих послати под земљу. Да нисам спасао своје дете, убио бих десет растурача. То сам им и говорио, многима лично запретио... Иако ми природа није таква, никога у граду никада нисам ударио. Пронео се глас, вальда. Оставили су моју кућу на миру...

– А сада, не знам да је ико из његовог бившег друштва успео да се извуче. Разговарао сам са оцем једног. Жена му умрла. Он изгубио здравље. Каже, живот му је пакао. Живце погубио, препустио се... Ето, моја жена, рецимо, пропала је и психички и физички. Отешла је у инвалидску пензију. А ја? Чуде ми се какве сам то живце имао кад сам све поднео...

Премда је његов син већ сасвим безбедан, Р. К. као

да је стекао рефлекс отпора дрогама. Кад примети штогод сумњиво, пожели да јави родитељима, полицији...

– Један младић у нашој згради кува чај од мака. То разара живчани систем. Десетине деце ће страдати. Да би дошао до паре за своју дрогу, он, попут многих, снабдева остале. Знам тог младића одмалена. Чини ми се да му је недостајала материнска љубав. Мати га је тукла, рукама и ногама, оставила њега и оца. Отац се пропио, и најзад се оженио, а дечко остао сам, с баком. То је један несрећан брак, у ком је дете испанштало. Жао ми младића. Он је жртва своје матере. Друга су деца, махом, жртве друштва.

– Предлагао сам да се у школама спроводе анонимне анкете свака три месеца. Тако би се стизало до важних података. Али, у школама се о дрогама разговара једанпут годишње!

– Огорчен сам на друштво, политичаре. Зашто се овом проблему не посвети више пажње? Полиција и лекари су усамљени. Доктор Савић уме да сарађује с родитељима, а инспектор Алексић да уђе у душу младог човека. Али, то је после. Зар се, кроз наставу, омладина не може боље упознати са последицама узимања дрога по њих, породицу у којој живе, и по њихов по-род?

– Ја не бих овог младића из моје зграде послao у затвор. А, не, тако се ништа не решава. Послао бих га у неки дрвни комбинат на Јавор-планини, да ради годину дана, зарађује своју плату, изолује се.

– Нека снабдевачи иду у рудник на издржавање казне. Нека копају, да друштво од њих има користи. Зашто, заиста, њих, који нам трују дену, не попшаљемо у

руднике, него се састају у затворима да се боље договоре за даље акције. Строжи закони били би, свакако, делотворни. Политичари се тргну само кад чују да је упитању њихово дете. Па, побогу, зар друга деца нису помало и њихова?

Зашто није било пожељно да разговарамо са сином, или да се састанемо у њиховој кући, схватили смо и радије, а отац је на крају само потврдио нашу претпоставку.

– Пребродили смо тај период и избегавамо да у кући о томе разговарамо. По његовом излечењу једино сам га, с времена на време, обавештавао ко је „отишао”. Много је младости под земљом – каже уистину изванредно упорни Р. К.

„НЕ МОЖЕ МЕ ИЗЛЕЧИТИ ЛЕКАР КОЈИ СЕ НИЈЕ ФИКСАО“

Човек кроз чије је тело за деветнаест година, колико се дрогира, прошло седам до осам килограма опијума и два до два и по килограма хероина, уз „занемарљиве“ количине кокаина, амфетамина, хептанона, морфијума и кодеина, а још је жив, дошао је у нашу редакцију на разговор (13. августа 1987) само зато што је то обећао инспектору новосадске полиције, који га је „хапсио у пословном, фер маниру“.

Први пут је узео хапшиш 1968, у петнаестој години, на пријему у једном далекоисточном граду, где му је службовао отац. Каже да је то тамо уобичајено, као, уосталом, и у другом, западноевропском граду, где је касније и сам радио две године. „Али“, додаје, „они се томе одају у границама, и не претварају се у зависнике.“

Овај човек је на Далеком истоку похађао гимназију, и сваког се викенда, на улици, у дискотекама и кафанама, сусретао с дрогом. „На иглу“ је прешао по повратку у Нови Сад. Имао је осамнаест година, и у новостеченом друштву су се, каже, сви фиксали.

– Говорили су ми да узмем опијум, јер је доживљај

леп, лепши него са хашишом. Пробао сам. Мени није било лепо. Осећао сам мучнину, повраћао... Изгледа да сам прави ефекат постигао тек после другог- трећег узимања.

Хтели смо да нам наш саговорник опише ту лепоту. Рекао нам је да је индивидуална, али ми смо и хтели опис индивидуалног доживљаја. Једино смо успели да дознамо главну, општепознату особину тог стања – опуштеност.

– Али, лепо је само у почетку. Касније сам се дрогирао да бих могао да живим, радим, читам, пишем, јер је у кризи немогуће било шта радити. Касније је реч о опстанку.

Како смо од свих наркомана чули слично објашњење, питали смо га да ли је бар период уживања у дрогама дуг.

– Зависи од врсте дроге. **Са хероином је лепо недељу-две, са опијумом чак и до два месеца, а мање од месец никако не; са кокаином је лепо око недељу дана...**

”Чак и до два месеца” незамисливог уживања учиnilо нам се невероватно скупим. То га је (досад) стајало деветнаест пуних година „опстајања“! Само што нико на пакетићу опијума или хашиша који је овај човек први пут имао у руци, није био написао цену: „19 година“, или „онолико година колико издржиш“. Ми силили смо да је бар уживање дуготрајније. Дрога, преварант!

Ипак, наш саговорник је опстајао лакше него остали.

– Имао сам среће да увек имам новца за дрогу. Нијам морао да је купујем из пете-шесте руке, кад у једном граму обично буде свега сто педесет милиграма хероина, а остало шећер. Одем, лепо, у Македонију, купим три килограма опијума, и обезбедим се за дуже време. Или, у Турску... Једном су ме ухватили, са четири и по килограма хероина (око седам марака стајао је грам) и за то сам одлежао годину и по у Митровици.

– Затим, трговина дрогама је ризична. Мом другу се десило да је, такође из Турске, донео четири килограма, наводно првокласног хероина. „Распао” се, каже, од дозе коју су му дали за пробу. Није, међутим, вредео ништа, и бацали смо га. Увалили му Турци...

– Тако, кажем, имао сам дрогу стално, и била је чиста. Кад год бих остао на пола килограма, набављао сам нову количину, и опет бивао миран извесно време. Нисам живео попут осталих наркомана, одлазио на спавање с мишљу како сутра да се снађем. Стога се, верујем, лекари чуде добром стању моје јетре. Тежина ми је нормална, и годинама константна. Кризе и нечисте дроге разарају организам. Кад сте у кризи, не можете да једете. Како се то са мном није догађало, успео сам да не умрем за готово две деценије. Али, у овом граду знам само још једног човека који је имао доволно новца да буде „здрав наркоман”.

– Не верујем у такозвани „овердоуз” (прекомерну дозу). Ниједан наркоман неће самог себе убити. Или није пазио на хигијену, или је у питању савршено убиство.

– Ја се са њима нисам дружио. Дружио сам се с нормалним људима. Знали су да се дрогирал, али су на то

увек гледали као на моју личну ствар. Родитеље сам, пак, узнемирио. Првих пет година је било проблема и убеђивања (једино сам им дете), а онда сам их, вальда, уверио да сам сасвим свестан свега, и да је то мој избор, па су одустали.

„Здравог наркомана” смо замолили да замисли да има одраслог сина који је, сасвим свесно, начинио истоветан избор, уз једнаке материјалне могућности...

– Не бих га, ипак, пустио да то ради. Не треба то. Да треба, природа би одредила да беба, уместо млека, до-бија хероин. Пре годину дана сам и сам баталио, не дефинитивно, али, у односу на период са четири грама хероина дневно (три-четири фикса), хептанон једном месечно, каткад ређе, значи безмало престанак.

– Оженио сам се, имам других преокупација и намера. Садашња жена упознала ме је као наркомана. Та ми је веза помогла. Засад. Шта ће бити кроз пет, десет година, не могу да знам. Престао сам нагло. Кризирао сам „насуво” седам дана. Мислио сам, кад сам могао у затвору, могу и код куће, чак и лакше, јер су ми при руци ствари потребне у слабости. Периодично су наилазиле слабије кризе, виште психичке, али сам имао пуно радних обавеза, које су ме скретале с мисли о дрогама.

Што се лечења наркомана тиче, и овај наш саговорник верује да би хептанонска терапија била добра.

– Требало би да постоји установа где ће се, наочиглед лекара, попити пет хептанаона на дан, да би се могло нормално живети и радити. Таблета растворена у чаши сока онемогућила би злоупотребе, којих, истина, има. Хептанон се, рецимо, не попије, него прода. Ова-

ква установа је, по мени, једино решење. Лечио сам се и у Новом Саду и у Вршцу. Ништа. То није лечење. Уосталом, у болници сам и отишао по жељи родитеља и, узгред, да им докажем да нема ефекта.

– Осим тога, ко мисли да се снагом карактера побеђује дрога, а то говори одбијајући димове цигарете, која изазива неупоредиво слабију зависност, није му за веровати. Сумњам да ме може излечити лекар који се није фиксао!

Нисмо се фиксали ни ми, па нам је изгледало безнадежно да не можемо о дрогама имати ни приближну представу. Рекли смо нашем саговорнику да смо ту усоставили паралелу којом се користимо баш у случају цигарета и односа задовољство–потреба. Прве цигарете опуштају. После их узимамо да бисмо се довели у стање у каквом смо били пре пушења, али уз ружне пратеће ефекте. Прва цигарета након апстиненције опет изазива нешто веће задовољство... Е, ово све треба помножити са десет или двадесет, зависно од јачине дроге. Речено нам је да је, отприлике, то то.

Мајци је, рецимо, трудноћа мотив да остави цигарете. Ако једној наркоманки трудноћа не би била доволјно снажан мотив, не мора да значи да је њено осећање материнства затајило, већ, много пре, да је хероин неупоредиво јача дрога од дувана.

– Ја сам – рекао је наш гост на крају – и одвраћао људе од дроге, посебно зато што нису у могућности да је имају редовно, ни чисту. А данашњи младићи и девојке, ако, по овим ценама, не могу обезбедити себи двеста марака на дан, боље да и не помишљају да поч-

ну. Больје да се одмах убију. Треба преживљавати тешке кризе, препродавати, обијати, бити у затвору, а уз то, на овакав, нимало привлачан начин, може се живети највише петнаест година.

* * *

Ево шта је М. Ш., „здрав наркоман”, приодоао нашој причи 24. јула 1990. године, када смо га поново упитали како се осећа...

– Управо пребројавам 112 таблета, своју седмодневну терапију... Од четрдесетак новосадских наркомана који су на третману у Београду, ја добијам највише – петнаест таблета дневно. Једном приликом ми је докторка, мислећи да ми може смањити дозу, скинула две таблете по дану, али се испоставило да сам ту, умањену терапију, издржао свега три дана, а четвртог дана сам поново отишao у болницу... Ја сам код њих црвено заокружен – на доживотној терапији, значи... На терапији – две и по године... Метадон је мени што и дијабетичару инсулин...

– На боловању сам. Поднео сам захтев за инвалидску пензију. Психа ми није добра. Не излазим никде, није ми ни до чега, дружим се са телевизором. Чујем, гдеkad, људи причају о плановима за летовање, о градњи куће – сваком је живот нечим испуњен, а мени дође да одгризем себи руку! Шта сам учинио од свог живота, ето... Плашим се своје сенке, сумњичав сам... Груб сам према младићима који ми дођу и траже дрогу – три пута сам био код судије за прекршаје јер сам их тукао због тога...

„ПРОБАЈ, СЕЉАЧИНО!”

Кад је једна од нас најављивала посету телефоном, замоливши га да размисли зашто је његов живот крењу тако мутним током, И. В. је упитао:

- А који сте ви факултет завршили?
- Филозофски.
- Је ли вам падао на памет неки други, као могућност?
- Јесте.
- Ето, видите, случајност...

Није нам био склон у почетку, као ни већина наркомана:

- Шта вам ја могу рећи? Како се припрема хероин и убризгава у вену...

А управо је био стигао из београдске болнице „Др Драгиша Мишовић”, где је шест летњих недеља 1987. провео на такозваном „метадонском” програму. Показао нам је отпусну листу. Одломак: „...болесник најбоље психосоцијално функционише на дози од 40 милиграма хептанона за 24 сата, па се предлаже да му се лек и даље ординира у истој дози.”

Сада му је 26 година, а почeo је у петнаестој, као одличан ћак деветог разреда.

– Те године сам пао на поправни... Знао сам о дроги, читao. А имао сам и лично мишљење, овакво: дрога је за мајмуне, за будале... Шта је то...? Ништа. Али, у друштву су ми говорили (рођен сам у оближњем селу и живео тамо неколико година): „Хајде да пробаш, сељачино!“ Пробао сам, најзад, сирови опијум. Неколико пута. Ништа нисам осетио. Рекли су ми: „Ти си глуп, не знаш...“ Решим да одем у Македонију по сирови опијум... Куповао се лако, од сељака, као код нас кукуруз. Онда сам се сâм уфиксао. Заинатио сам се. Баш сам хтео да видим како је то. Било ми је лепо. У почетку. Имао сам срећу, или несрећу, да стално имам дрогу. Изузев последњи пут, кад сам колабирао...

– Са овим знањем и исткуством, да ми је опет петнаест година, не бих је ни омирисао! Сад сам залечен. Контрола је сваке две недеље и, кад би ми у крви пронашли неку другу дрогу, изгубио бих право на лечење. Али, не треба ми ништа. Ево, могао бих сад да окренем телефон и добијем хероин без паре, али нећу. Шта ће ми. Узимам терапију, и миран сам. Шта би фалило да и у Новом Саду постоји бар једна соба у којој би радила два лекара... Дођеш, узмеш терапију, и добро ти је...

Ово је први пут да се И. В. одлучио да оде на лечење.

– Нећу овде да идем. Људи одлазе у болницу ради спаса, а ја треба да црквам... Третирају те као лопова, криминалца, ћубре... Пијанац, који малтретира породицу и околину, има бољи статус...

– Одеш да тражиш помоћ, како сам ја, једном, на психијатрији, и догоди ти се да те претуку. Испао ми из цепа ножић, а они ме нападну. Звали су и полицију. Претходно су ми, наравно, обрисали крв. Сестру која

је то чинила док су ме двојица држала за руке и ноге, испљувао сам, а она је једина после рекла истину. Но жић је, по њима, значио да намеравам неког да убијем, на шта су се полицијаци смејали јер, све и да сам хтео, таквом спровидом је то неизводљиво. Рекли су: „Па добро, људи, шта је ово?”, јер су, очито, били претерали.

– Био сам у кризи, зато сам им се обратио, али су они констатовали да нисам у кризи. Никад више нисам тамо отишao. Једном, пре тога, молио сам инспектора полиције да ме води на психијатрију, ако ми могу гарантовати осам сати сна дневно. Дали су ми брдо таблета. Ништа. Био сам завезан, и сећам се да сам покидао дебели кожни каскет... А у Београду се пациенти чак ословљавају са „Ви”...

Младић је нагласио ово „чак”, очито жељан односа човек–човек, без његовог картона, шифре „304” и пресуда. „Онај ко ме прво упозна, па тек после чује да сам наркоман, чуди се...”

Сумња да је занимање лекара и друштва за наркомане последица повећане бриге за њих саме:

– Сида је ту. Евиденције хомосексуалаца не постоје. Нас имају у регистру. Један што је лежао са мном у болници „Др Драгиша Миловић” умро је од сиде, а ни жена му неће дуго...

И, на крају нам је још рекао:

– Шта је са паролом да је човек напе највеће благо? Нису варљди сви на Западу луди, а ми једини паметни, па забрањујемо хептанонску терапију.

Није имао разлога да брине за себе. Њему је хептанон прописан и добијаће га, каже, док год му је потребан. Ако га се пре не ослободи, доживотно...

* * *

– На мене је – каже отац младићев – поразно дело-вало сазнање да ми је син наркоман. Једном су дошли да га траже из полиције, због неког преступа, и тада су нам рекли... Схватили смо, супруга и ја, да смо проме-не у понашању нашег детета претерано приписивали пубертету. Његова затварања у собу, дуге ћутње, по-влачење у себе, неочекиване реакције, и други „знаци препознавања наркомана”, данас нам не би, као пре је-данаест година, када је почињао, тако лако промакли.

И. В. је до петнаесте године био одличан ученик. Дете за пример. Једном је социјална радница, сакупљајући податке о условима у којима живе ученици, при-ликом посете њиховом дому рекла мајци како може бити поносна на сина, и да је то сигурно њена заслуга.

– Било је то – каже мајка – прво признање мени. По-што сам домаћица, подразумева се да ми кућа увек блиста, да је ручак на време, и да ми је дете у свему узорно. Када је наш син, коју годину после, постао нар-коман, опет је то, по мишљењу околине, била моја „за-слуга”. У међувремену се у породици ништа, осим ње-га, није мењало. Муж заражује доволно за солидан же-ivot. Никад се нисмо разбацивали, али ни оскудевали у ма чему. Били смо стабилна породица, као једна душа. Остали смо уз напе дете, и покушавали да му помог-немо да се што пре отргне од тог зла.

Међутим, нимало им није било лако. Родитељи, не-упућени у овакве проблеме, куцали су, с мање или ви-ше успеха, на многа врата. Пронашли су лекара који је хтео да им лечи сина.

– Том лекару – присећа се отац – веома смо захвални, јер му је помогао да заврши средњу школу. „Скидао” га је колико год је било могуће. Без његовог разумевања и наше упорности, било би неупоредиво горе него што јесте. У школи су знали да се дрогира, али ту чињеницу никад нико није споменуо...

Отац и мајка разговарали су с родитељима синовљевих другова – наркомана, али о некој заједничкој борби није било ни говора. Свака породица водила је своју битку, како је најбоље умела.

– Ја се једанаест година борим с тим злом. Осетила сам колико су та деца одбачена – каже мајка. – Када сам отишла код лекара од ког сам у Војводини очекивала највише помоћи, није ме удостојио ни људског разговора. Кроз одшкринута врата питао ме је шта ми треба, а кад сам му рекла своју муку, затворио ми је врата пред носом. Недавно ми је син имао велику кризу апстиненције, колабирао је, и једва је све то преживео. Након опоравка, поднео је захтев за лечење у Београду, у болници „Др Драгиша Мишковић”, где је примљен без икакве протекције.

– Имали смо прилику да видимо с колико се пажње и људског уважавања лекари опходе с тим девојкама и младићима, и помажу им да што лакше поднесу прву фазу лечења. Целом стручном тиму, с докторком Фридман на челу, као родитељ одајем пуно признање за успешност у раду и поверење које имају код својих пацијената. Жао ми је, само, што су сиромашна установа. Кад би се бар нашло новца за телевизор...

И. В., за разлику од већине наркомана, никада из куће није однео ниједну ствар да би је продао ради дро-

ге. Отац му, у те сврхе, никада није дао ни динара, а каже и да не би, макар га гледао како умире.

Више, надамо се, неће бити ни потребно. Болничко лечење је завршено, отпусна листа постоји, као и упутство о даљем току лечења и хептанонској терапији. Количине овог лека, мајка се нада, могле би, с временом, постајати све мање, а можда, једног дана... Њему је сада 26 година. Треба да почне да ради код оца у занатској радњи (ако успе да добије лекарско уверење), што ће значити и почетак неког новог, бољег живота за све њих. Он је, на неки начин, ипак имао среће. Стабилна породица, добра храна, излеченje, посао – околности су веома значајне за повратак наркомана нормалном животу. И. В. ће можда добити битку...

* * *

У углу собе лежао је инструмент у кутији. Гитара, помислили смо кад смо ушли, и наметнуо се логичан след: рок, дрога. Кад смо завршили разговор, И. В. нам је рекао да је то, заправо, тамбура. Свира са својим другарима у кафани. Пожелели смо да га чујемо. Бележнице и оловке биле су у торбама, и нисмо знале да ћемо са И. В.–ом остати још сат и по.

Више није био ни саговорник, ни наркоман. Флашица седатива са стола послужила му је да уверљивије изведе компликовану румунску „Шеву”. Машио је се машинално, притиснуо љоме жице, и постао краљ у краљевини предивних тонова. Звуци „Турског марша”, севдалинки, староградских, македонских и врањских песама, били су знак живота из синовљеве собе. Срећа у несрећи. Други родитељи имају тишину, успорен покрет и глас, мртвило...

ДОБРО ЈУТРО, СУНЦЕ

Где је Ж. К.? – питале смо М. К.-а, нашег саговорника с почетка ове књиге, кад смо га, након три године, јула 1990, поново посетиле. – Не одговара на телефонске позиве, а хтеле бисмо још једном с њим да поразговарамо.

– Умро је... крајем 1989...

М.-у је тешко. Ж. му је био добар пријатељ.

– Били смо клинци кад смо се упознали, у четвртом-петом разреду основне школе... Не знам све околности под којима је умро, јер сам тада био у Италији. Плакао сам као дете кад су ми јавили да је издахнуо у стану једног свог „пријатеља”, који је изашао ван у тренутку кад је Ж. узео прекомерну дозу дроге. Овај му је дао и изашао. Непојмљиво! Побеснео сам, хтео сам да пронађем тог мајмуна и удавим га...

– Мени се – наставља М. суспрежући бес – пре десет година дододило да је један младић у мом стану узео *over dose* и, по обичају већине наркомана, требало је да га извучем из куће и оставим у неком пролазу, али кад сам схватио да човек умире а не могу му помоћи, излетeo сам на улицу и зауставио првог полицијца на ког сам натрчрао. Рекао сам му о чему се ради и замолио за помоћ, тако да смо момка убрзо одвезли у бол-

ницу. Лекар је тврдио да смо за пет минута претекли младићеву смрт. Због тог случаја доспео сам на суд (омогућио сам човеку да у мојој кући конзумира дрогу), али су ми прогледали кроз прсте јер сам, наводно, био млад. Рекао сам им да бих пре пристао и на десет година робије, него да човека носим на души.

– А ти? – питамо М. К.-а. – Изгледа, одлучио си да живиш. Соба ти је посве другачија. Пре три године зидови су били црни, ролетне спуштене, мрак, а сада су зидови светли, „помирио” си се са сунцем, осећа се дах живота у твојој кући. То нас радује.

– Збиља је другачије? – огледа се младић око себе са смешиком. – Па, откад се нисмо видели, две године сам проборавио у Италији. Већ пре одласка сам неко време одолевао игли. Када смо 1987. разговарали, још је то могло да буде „зезање”, али се у међувремену проширила фама сиде, па кад се каже да је неко наркоман, сви зазире, плаше се. Тако велика (и разумљива) ограда неугодна је живом бићу. Потом, у Италији, где је дрога веома доступна, доступнија него овде, нисам смео да се упуштам у такву аванттуру, јер борба за опстанак у једној таквој земљи претпоставља здрав организам, способан за напоран рад. Не радиш ли, нема хлеба. Није ми тамо било маме да ми дотури корицу... Такође је важно што сам у Италији упознао дивну Гркињу, којом ћу се ускоро оженити. Била је код мене месец дана и убрзо долази опет...

– Зна ли девојка да си био наркоман?

– Зна. То је прошлост о којој избегавамо да говоримо...

Присећамо се да је М. К. пре три године помињао

значај мотива (заснивање породице, на пример) за превладавање потребе за дрогом.

– Јеси ли размишљао о могућности да мотиви који те сада држе на безбедном одстојању од хероина, једном, услед пуке непредвидљивости живота, спласну, па да паднеш у искушење да поново за њим посегнеш...?

– Знаш кад бих, можда, поново почео да се дрогирам: кад бих, рецимо, сазнао да сам неизлечиво болестан.

Кува нам кафу. Смеје се:

– Све мислим да ви не пишете никакву књигу, да сте због нечег другог ту...

– Уважавамо право, чак обавезу сваког освешћеног человека да помало сумња, али, веруј нам, дуго нисмо виделе инспектора Алексића...

– Ја га нисам видео од 1988. године. Само смо се једном, по мом повратку из Италије, чули телефоном. Зна да сам оставио дрогу. Он стварно није лош човек. Нисам сигуран да, на његовом месту, не бих био десет пута гори...

Звони телефон. М. је љубазан, разнежен чак: „Тетка, ту сам са две пријатељице, пијемо кафу и причамо... Јој, теткице, немам ручак, али ћу спремити. Донећеш? Па, ако ти није тешко... Хвала.“

– Знате ли шта је најпотребније... – каже спуштајући слушалицу. – Треба пријатељство, треба љубав, и све ће бити добро, победиће се драга...

– И... смрт пријатеља? Јеси ли очекивао такав исход у вези са Ж.-ом, и да ли је то учврстило твој отпор пре ма дрогама?

– Није ми падало на памет да ја или мој пријатељ можемо умрети од дроге, иако добро знам да се то ДРУГИМА догађа. Али, његова смрт је значила да се то почело догађати и НАМА. Преломио ме је тај случај, заиста...

– Како те прихвата бивше друштво наркомана? Кад говориш с њима, осећаш ли да им више не припадаш?

– Јао, то је јако незгодно...

– Као да си их издао?

– Баш тако... Осећа се зид, преграда. И они мене избегавају... Сад о дроги размишљам са дистанце, као о појави, са десетогодишњим исткуством наркомана, покушавајући да нађем корене. Ако погледамо земаљску куглу, она се – бар се мени тако чини – највише конзумира у поднебљима где је становништво најтемпераментније. Темпераментан, енергичан човек, уколико није геније, мора да буде мрав, да стално нешто ради, да буде нечим обузет, иначе ће га неискоришћена енергија често терати да искочи из властите коже. У недостатку ангажмана, за неутрализацију сувишке енергије добар је хероин – добар, кад не би имао своје мрачно наличје. Млади се не смеју упуштати у опасне авантуре с дрогама, из простог разлога што смо ми, људи, незајажљиви, немамо меру, нисмо у стању да се држимо безопасне границе иза које је низбрдица, понор...

– Доживљај дроге је индивидуалан, код сваког конзумента другачији а, дакако, и доживљај апстиненцијалне кризе. Првог дана кризе ја бих се смејао, био добро расположен, а већ другог уморан, раздражљив, изможден. Моја криза не би трајала краће од десет дана, али сам је подносио, трпео. Неко је, пак, тих дана у ста-

њу да убије човека, само да дође до дроге. Но, сваком је своје најтеже. Знате ону причицу: Две рибе се скупа пеку на плотни, и једна каже: „Јаој, што ми је вруће!” На то ће друга: „А тек мени!”

– Никада се нисам *сіуштао на ниво болнице*. Сам пао, сам се ударио. Седи, ћути и трпи... Није то природна болест. Знаш шта те чека, свесно узмеш дрогу, а потом мольакаш докторе за помоћ... Онима који први пут закораче у пакао дроге, па први пут доспеју у болницу, још бих и опростио, али да те „излечим”, па да ми се вратиш за шест месеци – е, то је сувише! Ја нисам тражио помоћ лекара. Ишао сам једино код докторке Губаш, јер је диван човек, изузетан, односила се према нама као мајка. То ми је годило, и нисам је требао због помоћи, него због људскости. Знао сам да јој купим букет цвећа и посетим је као човек, а не као пацијент... Моја мајка је сведок да сам, у кризама, по десет дана падао у несвест, али нисам тражио ничију помоћ, нити бих, што није било тешко, пошао да насечем чаура мајка и олакшам себи...

– Није ли неправедно од свих наркомана захтевати толико снаге колико је ти имаш, ако знамо да Бог при расподели снаге није тежио равномерности?

– Слаби не смеју ни да почињу...

– Надамо се да ти је мама, напокон, срећна. За њом је дванаест година патње, јада, страха. Памтимо да је стрепела да ћеш јој умрети и питала се чему ће јој онда њен живот.

– Ех, моја мама! Нема свако моју маму. Моја мама је једна дивна жена, због које сам се, напокон, вратио из Италије. Да сам ја имао сина каквог је она имала, не знам шта бих му урадио... Превише је поднела.

– Добро, сад ће принова, и то ће је, свакако, сасвим вратити у живот. Доћи ћемо да честитамо рођење детета.

– И пре, да упознавате моју будућу жену. Очекујем је ових дана.

– Важи.

ПРЕДАХ СА ГОСПОДИНОМ ЛОПОВОМ

Стари познаник свих наших досадашњих саговорника, четрдесетогодишњи Милорад Алексић, већ десет година ради као самостални инспектор Градског СУП-а у Новом Саду за област наркоманије и илегалног промета опојнихドラга. Овај „окорели полицијац“ по стручци је – специјални педагош за васпитно запуштену децу и омладину!

– Са наркоманима сам се први пут суочио на игранкама у Студентском граду у Београду, почетком седамдесетих година – присећа се господин Алексић. – Имао сам о тој болести књишико знање, па сам лако уочавао дрогиране младиће и девојке, али их, нажалост, није запажао ко треба. Чак и 1980. године, када професионално починjem да се бавим наркоманијом и када је дрога већ била узела маха, овај проблем и даље је покривен велом тајне. У то доба ни сам Секретаријат унутрашњих послова није имао одређен, јасан однос према наркоманији. Од свог претпостављеног добијао сам задатке да евидентирам наркомане, помажем њима и њиховим породицама, као и да се бавим превентивном...

– Дакле, тек 1980. Градски СУП први пут издава једног радника и даје му у надлежност наркоманију, јер се она већ и сама наметнула као опасност за младу популацију. Целу претходну деценију овај проблем третиран је спорадично, од случаја до случаја...

Млади инспектор у новосадском СУП-у 1980. затиче списак од свега седамдесет наркомана, да би га убрзо, за само годину дана, продужио за још око сто педесет имена.

– До данас на евиденцији имамо петсто осам наркомана, али то је „тамна бројка” – по процени, она се множи са пет до десет, и добија се стварно стање... У међувремену је избрисано двадесет девет имена – због смрти наркомана... Просечно су умирали у двадесет шестој години. Најмлађи је имао деветнаест, а најстарији је живео чак тридесет осам година... Од петсто осам, колико их данас, крајем 1990. године, имамо на списку, сто тридесет наркомана су већ сада радни инвалиди, а уз то регистровани и као растурачи дрога. Остали су, махом, на лакшим дрогама, или наркофили (почетници).

Са сто тридесет тежих наркомана, „инвалида”, инспектор Алексић се често сусреће.

– Најпроблематичније међу њима, разним поводима (превенција, ислеђивање, праћење, упозоравање, па и другарски, добронамерни контакт) видим и до сто педесет пута годишње. Поједини од наших „пословних односа” постепено се преобразе у права пријатељства. Петнаест до двадесет њих до сада је завредело моју наклоност својом личношћу – попитењем, интелектом,

породичним васпитањем које дрога још није, или није претежно разорила, потом фер односом, разумевањем моје улоге у целом том послу... Бивало је оних који би обили апотеку и, тражећи наркотике, натрапали на но-вац, али га не би ни дотакли. Узимали су само што им треба, понашали се, дакле, по диктату дроге... Криминалитет наркомана је криминалитет болесног човека, и мора се другачије третирати.

При помену ма ког од умрлих наркомана, инспектор неизоставно дода: „Покој му души”...

– Сви покојници били су тешки конзументи дрога, и многи од њих су ми говорили: „Ти не можеш радити овај посао како треба док год и сам не пробаш дрогу”, тврдећи да је то „метод” западних полицајца (што је заблуда). Своју идеју и стрепњу за моју успешност у послу изражавали су на уверљив, помало провокативан и симпатичан начин...

– Занимљиво је да, приликом ислеђивања, наркомани никада неће признати кривично дело ако осете да истедник нема поуздане, конкретне доказе, али ако наслуте да докази постоје, врло су отворени и глатко признају своју причу, премда се веома плаше затвора. Што се затвора тиче, сматрам да он мора бити последње средство репресије према наркоманима. Предлог за затвор упутићу органима правосуђа само онда када су угрожени животи, само, дакле, када је реч о наркоманима који су, да би задовољили своје потребе, по нужди постали и раствурачи дрога. За разлику од ових, „растураче-бизнисмене” не бих ни пуштао из затвора! Кривични закон је према њима преблаг – максимална казна је десет година затвора, макар им запленили и то-ну хероина...

Инспектор се враћа причи о умрлим наркоманима и с ганућем се сећа згода с двојицом пријатеља.

– Покојни Ч. Н. је био осумњичен за провалу апотеке. Није, насупрот већини наркомана, био склон лажи-ма. Извукао бих, знао сам, од њега признање, да сам имао времена за дужи разговор, али како сам журио, једноставно сам га упутио на полиграфско испитивање (“детектор лажи”). Након испитивања вратио ми се веома љут. Будући да смо били прави пријатељи, и да сам га уважавао као интелигентног и поптеног човека, осорно ми је рекао:

„Але, наше су се главе могле споразумети, али да ти мене пошаљеш да се мој мозак бори са тамо неком машином – е, то ти никад нећу заборавити!”

– Машина је победила, али је ово надметање паметном и образованом Ч. Н.-у било испод части... А покојни З. Х., са којим сам такође имао одличне односе, па га једном приликом пријатељски упитао о ситуацији у граду (ко врши провале апотека, на пример), бритко ми је одговорио:

„Бре, Але, шта ја знам! Што мене питаш ко проваљује апотеке! Зар је мало лабилних личности у овом граду!”

– Но – тврди Алексић – „рат” са наркоманима није увек духовит и отворен. Та је популација веома склона лагању – деведесет девет одсто њих „аутоматски” лажу. Лаж им се развила у први одбрамбени механизам, по диктату дроге, наравно, да би заштитили себе, своју групу и препродаваце. Од препродајаца зависе и штите их понајвише из страха, јер су то криминалци великог формата, такозвани „силоси”... Потом, наркомани су, у апстиненцијалним кризама, агресивни – бу-

дући да уништавају властити живот, за њих ни туђи животи немају вредност. Опсесивно су обузети тежњом да у свој круг увуку децу угледних и имућних људи. Наркоманија им је у почетку била статус, а потом се преобразила у комплекс – који би да залече угледом нових чланова, а новац им је потребан унедо-глед...

– Улазио сам у бројне наркоманске породице, и запазио један-исти проблем: наркоманија је за све њих била далека, нешто што једва назиру – све док им наркоман не би осванио у кући. Тада би у рекордном року постајали „специјалисти” за дрогу, али касно... Да су имали осредње, просечно знање, можда би спречили своју злу срећу. И најстабилније породице, са складним односима, врло брзо се распадају, јер родитељи, пре свега, пребацују кривицу једно на друго, губећи драгоцену време. За установљавање кривице је касно, те преостаје што храбрије суочење са проблемом и сложно предузимање свега што се предузети може, скупа са лекарима, наставницима, педагозима, полицијом и судством. Важно је знати да дрога постаје проблем не само разорених, већ и здравих породица, па чак обузима и село... Наркоманију не треба тајити. То је болест. Криминал јој није узрок, већ последица...

О бескрупулозним, безочним препродавцима дроге, инспектор је додао и поучну причицу:

– У разоткривању једне новосадске везе кријумчара дроге, где је у оптицају била огромна количина хероина, упитао сам главног актера афере шта би урадио када би неко дрогирао његово дете. „Убио бих га!”, рекао је без премишљања. А када сам га упитао зашто се он

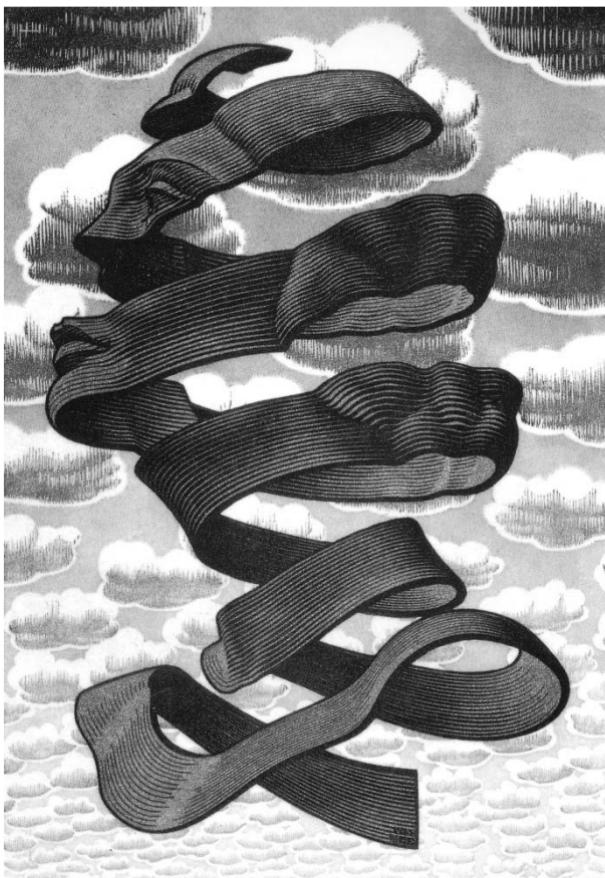
бави трговином хероином, дрско је одговорио: „То је бизнис!”

Зли бизнисмени се множе...

– Трговина дрогом је јако уносан посао, због огромне зараде, па је много класичних криминалаца, разбојника, провалника, препшло на кријумчарење дроге, а изнад њих је добро организована нарко-мафија, те је откривање „канала”, путева дроге, врло компликовано. Наша полиција још није технички и кадровски довољно оспособљена за овај посао, премда има изванредних успеха. Осим нарко-мафије, трговином дрогама управљају и сепаратистички центри у појединим земљама, а размена је натурална: дрога – оружје. Албанија није, како се тврди, сиромашна земља што се тиче девизног прилива, ако се зна да се „Сигурими” и поједине војне службе баве трговином дрогама... Па зар ћемо допустити да се наша деца нађу у канџама криминалаца-кријумчара, нарко-мафије и сепаратистичких организација на нашем тлу – само зато што их нисмо одгојем и упозорењима оспособили да одбију понуђену дрогу?!

– Тешко је радити са наркоманима – закључује инспектор Алексић. – Сваки њихов проблем постаје и мој проблем. За њих је, додуше, интензивнији, али ја имам безброј сличних проблема. Оптерећен сам не само мноштвом несрећних судбина, већ и комуникацијом коју морам да остварим са људима чија је психа под дејством дроге изменјена, оболела. Дрога разара карактер и све врлине личности урањају у маглу полуслна. Просечан, најчешћи наркоман је „получовек”. Већујте ми да каткад пожелим (а то и остварим!) да се,

уместо са њима, нађем у кафани са „целим човеком”,
овејаним лоповом, господином лоповом, и испричам
се с њим...

М. К. Ешер, *Kora*

ЂАВО У ПРАХУ

БЕОГРАДСКЕ ПРИЧЕ

СИЛАЗАК У ХАД

Једне августовске недеље 1990. године, придружили смо се ноћној лекарској визити пациентима Завода за болести зависности у Београду. Неуропсихијатар Мила Вуков, уз две медицинске сестре и једну дотерану и брижљиво нашминкану ("дежурну") наркоманку, обилазак пацијената започела је у 21 час, да би их готово сат и по пропитивала о здрављу и потребама. Потребе је већина наркомана објављивала сажето, речју „додатак”, а то значи: још метадона...

На првом спрату Завода је клиничко одељење, где смо те ноћи затекли тридесет пацијената, махом по три у соби. Собе не наликују на болничке, већ, пре, на студентске. По сликама, постерима и исписаним порукама – зидови су велики транспаренти душа у шкрипцу.

По духу, атмосфера је гробна. Ваздух је засићен зависношћу од оболелих тела. Дух није слободан, а и када га тело, умилено седативима, пусти, дух као да не зна куд ће. Прети му недогледна, бескрајна доколица.

– Како сте? – пита докторка младог човека који лежи на леђима, ни уснуо, ни будан.

– Па, ни лоше, ни добро...

– Као већина људи на свету, дакле – уопштава докторка.

(Ех, кад би они знали како се осећа „већина људи на свету”, не би тражили толико средстава за умирење. Учинило нам се да „мир”, у њиховом случају, значи обамрлост, тупост, ничим поремећено вегетирање...)

Потом смо „сишли у хад”, на одељење полуинтензивне неге у приземљу, где се, сада већ у правом болничком окружењу, осамнаест наркомана с муком ослобађало физичке зависности од опијата.

Један младић се жалио како је принуђен да виште пута на дан мења постельину, јер су његово рубље и кревет мокри од зноја – који се изобилно лучи у такозваној кризи апстиненције.

Други млад човек, безмало дете, рекао је одлучно: „Ја сутра одлазим кући! Овде само причају о дроги...”

Његов сусед се пожалио на судбину своје сестре, за коју је утврђено да је HIV позитивна, носилац вируса сиде. Он сам, један је од четири пацијента у четвртом, завршном стадијуму сиде.

– Је ли то и ваша сестра наркоманка? – пита докторка.

– Не. Муж јој је наркоман. Он јој је пренео вирус...

Убрзо је поред нас проминуло и сабласно лице постаријег наркомана који незаустављиво, упркос гнушању својих суседа, „сам себи вади зубе и држи их у цепу”.

Једна жена је плакала и у предасима уверавала докторку у искрену жељу да се, скупа са својим мужем, чија је болесничка постельја уз њену, излечи, али се и жалила на последице нагле апстиненције.

– Нисмо, верујте, дошли по метадоне, већ да се ослободимо зависности од дроге, али је тешко... „Спу-

штање” је пребрзо. Овако могу да „кризирај” и код куће. Недавно ми је један пациент, пошто се вратио с викенда, понудио дрогу. „Хајде да купиш”, каже, „добила си паре јутрос, видео сам.” Рекла сам му да немам паре. „Даћу ти на кредит”, наваљује. Одбила сам и „кредит”, али он није био задовољан. „Хајде, узми, честићу те.” Нисам узела. А могла сам... Видите...

* * *

Док се вани, у јавном, политичком Београду, одвија борба за парламентарну демократију бучним буђењем народа, иза огромног, светлећег натписа ЗАВОД ЗА БОЛЕСТИ ЗАВИСНОСТИ, сложно обамрли леже православни, католици, муслимани и атеисти, без снаге за мржњу, без снаге за љубав, без занимања за свет, са једном једином жељом: да поново задобију власт над сопственим нервним системом, ОСВОЈЕ СЕБЕ. Оваквих, махом неуспешних освајача, највише је из Београда, Ниша и Новог Сада.

УСПАВАНКА ЗА МАЈКУ

Удала сам се – започела је своју мучну исповест два-десетседмогодиšња З. К. – за човека ког нисам довољно познавала, и начинила кобну грешку. Било је то пре пет година, кад сам већ имала изграђену одговорност према обавезама и животу, и у три испитна рока дала услов за другу годину економског факултета. Догодило се да сам остала у другом стању и ни по коју цену нисам хтела да прекинем трудноћу, због негативног резус фактора...

На метадонској терапији у београдском Заводу за болести зависности, З. К. је говорила успорено али течно, благонаклона према намери да и њена прича послужи за опомену младима. Било је то 5. августа 1990. године.

– Оца детета знала сам као ћутљивог момка, што је девојке привлачило, премда се говоркало да је наркоман. Откривши да сам у другом стању, упитала сам га има ли истине у тим причама, јер ми је здравље детета било битно. „Признао” ми је да је у деветнаестој години (уочи нашег брака, у који смо убрзо ступили, имао је двадесет седам, а ја двадесет две) користио опијум,

али је „искризирао насуво”, те је од тада, наводно, све у реду. Није радио, живео је као хипик, али – иако сам се у том смислу плашила надолазећег живота – прекид трудноће био ми је незамислив из страха да никада нећу имати бебу. Моји су, уосталом, добро стајали – мајка ми је била службеница а отац факултетски образован, па ако се штогод искомпликује, мислила сам, живећу с њима... Једино сам им дете...

– Међутим, мој сумњичави отац распитао се у полицији и дознао да његов зет тамо већ има замашан досје. Док су његови родитељи били радосни што је нашао здраву девојку, успешну студенткињу, моји су се хватали за главу и покушавали да нас раздвоје. Одолела сам (грешком?) и родила здравог сина, који је постао смишо и циљ мог живота, утолико више што сам тада већ поуздано знала да му је отац наркоман, неспособан да носи терет властитог живота. Сам је себе сматрао неспособним за било какву обавезу. Он је седео на столици – док сам ја обављала послове домаћице и мајке, не без задовољства, али тужна...

– Једног дана, када је беба навршила четири месеца, дошао је кући дрогиран. Са сином у наруџју, отишla сам к својим родитељима, али сам се убрзо вратила ка-ко би дете било с оцем. И сада патим што нису заједно. Живим с другим, племенитим човеком, који мог сина неупоредиво више пази, али ме боли што дете није с оцем – таква ми је била представа о породици...

– Чудним стицјем околности – присећа се З. К. још неких детаља који су, могућно, утицали на касније посвемашње помрачење њене судбине – упознала сам девојку из суседства, младу наркоманку, која ми је, на

моје запрепашћење, још у трудноћи нудила дрогу! Била је глупа и безобзирна, чак зла. Дрогу је нудила свима, изузев својој сестри (толико, јој је памети, ипак, достајало). Једном је дошла код мене са својим момком, такође наркоманом. Муж ми је био у Турској, где је требало да „окрене“ хероин. Њих двоје су преда мном узели опијум и одурно се понашали, буквально одурно... Сећам се отпора и одвратности коју сам осећала према игли, мржње на зависност од дроге, алкохола... Једва сам дочекала да оду...

– Муж је често путовао по свом наркоманском послу. Дете се већ било родило кад ми је једном, пре одласка, оставио на столу мало хероина...

– Да вас утеши што често самојете...

– Рекло би се... Да ме утеши! Гледала сам ту белу трунчицу и мислила зар је могуће да она неповратно разара личност, зар нема човека који јој се одупро... Напокон сам је презрела и отишla на спавање. Међутим, мучила ме је главобоља, имала сам мигрену и није сам могла заспати. Устала сам око пола два ноћу, пришла оном хероину и помислила: „Сад ћу ја то да шмркнем, па шта буде!“ Ништа посебно нисам осетила, изузев што се несаница појачала...

– И ви сте, наместо таблете против главобоље, узели хероин?!

– Да...

– Не чини ли вам се да је то спољни, привидни разлог?

– Па, могла сам узети лек...

– Јесте ли тада волели свог мужа?

– Јесам...

– Да се у том часу нисте предали дроги, предали његовом животу, зато што сте били немоћни да га измените? Нисте победили, па сте се придружили, да бар боље разумете... Или је то, напротив, био ЗОВ ДУБИНЕ?

– Не знам шта крије подсвест. Чудно је, имала сам одговорност за своје дете... Не разумем... Тек, за Нову годину 1987. догађа се да сам сама код куће (шестомесечна беба била је код мојих родитеља) и, тражећи друштво, покуцам на врата оне младе наркоманке (становала је у згради прекопута). Прихватила сам чај од мака који ми је предусретљиво понудила, радујући се што овог пута није тако нападна. Грдно сам се преварила. Чај од мака уопште није, како сам мислила, безазлен попут чаше коњака. Напротив! Од њега ме је, истина, болео желудац, али ми се и некаква топлина разливала целим телом. Било мије лено...

– Једном, касније, ухватила сам себе како се потајно радујем мужевљевом повратку с пута, односно хероину који је требало да донесе... Оно угодно осећањетоплине која се разливала телом, тражило је да буде поновљено. Но, тада сам му то притијила, али ме обузела некаква нервоза. Кроз недељу дана опет ме је жестоко заболела глава. Понудио ми је „сниф”. Погледала сам га бесно и одбила. Међутим, пошто сам обавила све кућне послове и успавала дете, рекла сам: „Хајде, сад дај!” Било је у том поступку и некаквог револта у односу на такав наш живот. Вртоглаво сам падала у амбис. Могу вам рећи да сам се за свега недељу дана „навукла” на хероин. Имам ли право да кажем – навукао ме је он, мој муж! Упропастио је мајку свог детета! Не

поричем свој део кривице, већ вам говорим о карактеру наркомана: волео је он нас двоје, али сасвим, сасвим неодговорно...

– Тако... Могу рећи да сам постала наркоманка 1987, у двадесет четвртој години, иако то себи дugo нисам признавала, па ни сада не подносим такву квалификацију. Дете ми је, дакле, имало шест месеци кад је започео мој полугодишњи „пробни период”, а потом је настао пакао. То што ми се догађало у наредне три године било је бомба за моју психу. Опирала сам се колико сам могла. Већ у почетку „искризирала” сам једном „насуво”. Дете је било навршило годину дана и страшно сам бринула да оно не осети моје глупости на својој кожи. Но, било је тешко одлевати том злу у окружењу три наркомана (онај млади пар стално нас је посећивао). Фиксали су се на моје очи, говорећи како је лепо... Нисам дugo издржала. Опет сам узела хероин. Почела сам, заправо, да га узимам изјутра, како бих дану могла да „функционишајем” и бринем о детету. Обезбедити себи „нормалан дан” и не пасти у кризу у присуству детета – то ми је био преваеходан јутарњи циљ...

– Кад не бисмо имали хероина, мој муж и ја бисмо скучвали кафу (коју наркомани, иначе, не воле) и сели за сто једно насупрот другом, управо онако како седимо кад смо „уфиксани”. Та „поновљена сценографија” утицала је да наша прича и понашање наликују причи и понашању под хероином. Ето, о томе сам размишљала док бисмо тако седели. Њему то никад нисам рекла, али говорим вама, јер сматрам да је психичка зависност тежа од физичке...

– Први пут сам у ову болницу доспела 18. августа

1988. и осталла до 2. октобра (датуми су тачни, незаборавни). Мој муж је отишао на лечење две недеље пре мене. Буквално сам га отерала, јер је то била сенка од човека. Рекла сам му да ћу се ја полако „скинути” код куће, уз помоћ цака макових чаура, али је он, са упутом за болницу у рукама, преседео код куће још десетак дана, док са мном није испио сав чај! Замислите, није му било стало шта ће бити са мном, хоћу ли се „спустити”, а њега је у болници ипак чекала метадонска терапија. Отишао је, напокон, а ја сам осталла да „кризирам”, тражећи друштво људи који немају везе с дрогом и бринући о детету. Добавила сам флашицу – две хептанона и постепено се срећивала. Физички сам доста могла да издржим, али психа... Једноставно вам нешто пукне у глави и кажете себи: „Ма, зашто да се мучим!” Узела сам и убрзгала у вену свих шест преосталих хептанона...

– Психички, дакле, нисам издржала, посумњала сам у властиту моћ да се сама ослободим дроге, све сам признала својој мајци и одлучила да одем у болницу. Настао је метеж... Мама каже да је сумњала, али се све надала, знајући моју нарав, да се то неће догодити. Пуно сам читала, па и о одгоју детета, била сам одговорна и брижна. Било је чудно и мојим старим друговима – познавали су ме као вредног и успешног ђака.

– Слушај, ја сад идем у болницу – рекла сам својој мајци – и по повратку више нећу живети с мужем, али он то тамо неће знати. Ради успеха његовог лечења понашаћу се као да је све у реду.

– Одвојеност од детета ми је тешко падала. Кад год би ми га довели у посету, нисам се могла суздржати да не заплачам. Ни сада не смем да држим овде његову

слику, страшно ме погађа, отежала бих лечење... У октобру смо муж и ја скупа напустили болницу и саопштила сам му да се растајемо, да се селим к својим родитељима...

– Првих месеци по изласку из болнице осећала сам општу слабост и болове у костима, а онда је то испчезло и поверовала сам да сам излечена. Срећна, избегавала сам наркомане. Нутили су ми чај, траву, „фиксали” се на моје очи, али нисам попустила. Једино што је мој отац био веома нетактичан. Будио ме је речима: „Устај, дрогерашице!” Пала сам у апатију, а моји су ми буквально отели право да бринем о свом детету јер сам „неспособна за живот”. То је трајало годину дана. Хтела сам да се убијем. Замишао да наставим студије била је неостварљива у таквим условима. Оцу реч „дрога” годину дана није силазила с уста...

– Негде после пола године, дете почиње да тражи тату. То ме је јако болело. Позвала сам оца и замолила га да сину пошаље играчку. Кад ја њему то морам да кажем... – покри несрећна жена лице рукама и заплака.

(Отац је, на предлог мајке, послao сину камион, кавак је дете након две године спазило на улици и врискнуло: „Види, мама, исти ми је такав камион послao онај тата с брадом!” Очух малишана нема браду.)

За камионом се убрзо појавио и отац, па су злосрећни супружници покушали да обнове породицу.

– Дрогирао се и даље, док сам ја то чинила „викендашки” (таквих је наркомана много). Напокон сам га, у јесен 1989, истерала из куће. Нестао је без трага. Касније сам сазнала да је у овој болници. По његовом од-

ласку почела сам да живим са својим садашњим мужем, дугогодишњим пријатељем. Дивно ми је с њим, брине о детету, а мали каже: „Ако онај тата не може да се врати, онда нека овај остане.” Овај тата није наркоман. С њим имам још већу вољу да се излечим. У фебруару 1990. провела сам седам дана у болници, и потом сама наставила да се лечим, сама „кризирала”. Откад сам с другим мужем, ретко сам на хероину, а с првим је то било свакодневно.

– Трећи пут сам у овој болници. Приспела сам пре десет дана, а онај добри човек је остао да брине о мом детету и, кад стигне, дође ми у посету. (Да сам га на време срела, можда не бих прошла кроз овај пакао.) Имала сам дуге апстиненције, али се моја наркоманија вуче већ три године. Нема ту средине, нема викендашења: или ћеш стати, или те неће бити! Ја хоћу да ме буде! Кад вас неко пљуне, обришете образ, али кад сами себе пљунете, не можете обрисати...

– Скоро до половине 1990. године нисам, због болести (трип, богиње), била у стању да устанем из кревета. Да бих поново „профункционисала”, радила и бринула о детету које је већ осећало моју нервозу, кризу, болест – почела сам да пијем чај од мака, и наставила, до прославе његовог четвртог рођендана, а потом сам, трећи пут, дошла овамо, решена да се сасвим излечим. Прогања ме што, оваква, имам дете. О његовом оцу говорим му све најлепше, никада му ништа ружно нећу рећи...

– Нећу да будем наркоманка! – одсечна је З. К. – Последњи пут сам овде, зарекла сам се! Уколико поново

посегнем за дрогом, оставићу сина својој мајци – биће му како је и мени било, а потом ћу узети прекомерну дозу хероина и убити се. Ако свом детету нисам у стању да обезбедим бар једног нормалног родитеља – нисам ни заслужила да живим! Дрога је страшна, увлачи се у подсвест. Људи сањају игле, припремање хероина, фиксање... Овде је на лечењу једна двадесетдвогодишња девојка, која је почела са шеснаест. Игла јој је смисао живота, ритуал, попут јутарње кафе. Мислим да је неизлечива, има нападе плача што не може и овде да се уфикса. Ја, опет, имам нападе кривице... Шта ме је навело на дрогу? У зрелим годинама? С дететом? Он је био наркоман. Знала сам да ће се породица распасти. Јесам ли узела дрогу да спречим распад? Не знам. Он ми ју је нудио да би се ослободио мојих напада, критике, терања у болницу...

– З., имате посету – обазриво нас прекида докторка Мила Вуков. – Тражи вас један младић...

З. зна ко и хрли ка вратима.

ИГЛА – ВЕРЕНИЦА БР. 1

Ј. Л. је у Завод за болести зависности доспела 2. августа 1990. у 16 часова, у бесвесном стању, јер је са тридесет шест хептанона и петнаест бенседина од десет милиграма покушала самоубиство. Одлуку да оконча живот у двадесетој години донела је након свађе са младићем, који ју је, пошто је одјурила од њега и закључана у својој гарсоњери испила смртоносну дозу таблета, позвао телефоном...

– Памтим да смо разговарали, али се не сећам како је разговор завршио. С. је приметио по мом гласу да нешто није у реду, а како станује у суседству, успео је врло брзо да реагује: провалио је у мој стан и позвао хитну помоћ. Освестила сам се у болници...

– Ј. Л. је лепа, плава, нежна девојка, одлучнија и чвршића него што се то чини у први мах и, напокон, посве несклона јевтиним љубавним драмама. Није хтела да се убије због изгубљене љубави, него зато што јој је та љубав била једина светла тачка у животу, па у тренутку није могла да поднесе спознају да и та тачка гасне.

– Имала сам четири године када су се моји родите-

љи развели, а оца сам упознала у четрнаестој, јер је, пре него што сам напунила годину дана, отишao у затвор. То је човек који до данас, до свог позног доба, није пронашао себе. Тридесет година је провео на робији, а о свему томе је могло да се чита у новинама... Мајка се поново удала, да бих, како каже, ја имала оца, али јој та замисао није успела. Очух и ја се нисмо слагали, а кад сам навршила петнаест година, наш однос постао је неиздржљив. Како је мама у другом браку родила моју шест година млађу сестру, поновни развод није долазио у обзир, па је одлучено да ја живим изван породице, сама...

Никог није било уз ово дете да му развије, подстакне, „васпита” нагон самоодржања и сузије нагон са-моуништења, који јогунасто диже главу у већини људских живота, али му се супротставља снага вере, спремност да се стисну зуби до новог, ведријег дана.

Можда се баш у овоме крије тајна порива Ј. Л. да у мају 1989. године прихвати од пријатељице понуђени „сниф” хероина, иако је, како каже, дрога за њу била „баук”. Имала је у свести уредну једначину „драга = смрт”, али...

– Пријатељица је тврдила да је и њој први пут, али сам у то посумњала касније, кад смо отишле у дискотеку... Осећала сам се пијано, лелујаво, изгубљено. Седеле смо за столом, глава ми је била клонула, имала сам учестан нагон за повраћањем, а она се релативно добро осећала. Не сећам се шта се све догађало те вечери; напокон смо отишле свака својој кући и преспавала сам цео наредни дан. Пробудила сам се тек увече. Све ми је уоколо било чудно, осетила сам одбојност

према дроги и ни на тренутак ми није било лепо... А у јануару 1989. напустила сам свог вереника јер сам сазнала да се дрогира!

Ј. Л. чак верује да је у пристанку на „сниф” имала учешћа и неугашена љубав према бившем веренику, ког је, изгледа, био напустио само њен разум, а све остало још му је било привржено.

– Једноставно ми је признао: „Као што ти не можеш без ваздуха, тако ја не могу без хероина.” Волела сам га и тада, у мају, четири месеца након раскида, па сам хтела да видим шта је то чему, ни по цену нашег раскида, није био у стању да се одупре. Кад сам га 4. октобра 1989. године (на његов рођендан) срела на Славији, испричала сам му шта ми се дододило. Рекао ми је да сам, вероватно, удахнула вишне наркотика него хероина и да ће он за мене да припреми дозу код једног његовог друга, дилера, па ћу се уверити колико је хероин неодољив. Пристала сам, а у глави ми се зачињао план да некако запретим дилеру и одвратим га од продаје дроге мом бившем веренику...

– Дали су ми сламчицу, нешто дебљу од оне за сок, која се гурне у носницу и удахне мала доза хероина... Тада сам заиста осетила лепоту, све ми је око мене било драго, волела сам све људе, само што ми је – то поуздано знам – мозак слабије радио и била сам сасвим малаксала. Но, упркос огромној љубави за цео свет, кроз неколико секунди осетила бих тупост и апатију. Та су се два осећања смењивала...

– Сутрадан сам сама отишla до оног дилера, с намером да га уценим, али сам тамо затекла мог бившег вереника, јопи два младића и једну девојку, па сам плани-

рани разговор морала одложити, а да бих оправдала посету, поново сам узела дрогу. Дилеру (он се не дрогира!) је непрестано звонио телефон, имао је честе посете, водио шифроване разговоре... Дрогу је продавао у стану своје љубавнице, а на другом месту имао је жену и сина. Након недељу дана затекла сам га самог и замолила га да мог бившег вереника не снабдева хероином. Како сам му припредила везама у полицији, био је пристојан, обећао да ће ме послушати, а мени је предложио да заборавим шта сам све ту видела. Кад сам, ускоро, позвала свог бившег вереника телефоном, био је љут, јер му је дилер све испричao. Од тада – све се то догађало у октобру 1989. – виште се нисмо ни чули ни видели.

J. је у наредна три месеца веровала да је њен „експеримент с дрогом” завршен, али ујануару 1990, после дужег времена, на Тргу Републике поново сусреће ону своју пријатељицу с почетка приче...

– Једва ме је препознала. Била је у кризи... Тада сам први пут видела кризу изблиза. Плакала је, дрхтала, знојила се, молила за помоћ. Нисам знала како да јој помогнем. Хтела сам да је одведем код лекара, али је она одбила, молећи за адресу дилера... Дала сам јој... Пошто је узела хероин, дошла је у мој стан. Предложила сам јој, јер живи сама, да привремено пређе код мене, одrekне се друштва и почне да се лечи. Прихватила је, и провела са мном месец дана. Истина, покушавала је да се „спусти”, али је, на моје запрепашћење, криптом од мене узимала дрогу. Свађале смо се, али се она правдала дејством пилула...

– У то време ми је умрла бака, за коју сам била вео-

ма везана. Тата је поново отишао у затвор. Са мамом сам била у лопшим односима, оптуживала је за све... Потонула сам у депресију и поново почела да узимам хероин, не из навике, већ са жељом да сасвим уништим себе. Осјешала сам се напуштеном, сама у гарсоњери, без телевизора, радија, без драгих бића, и то све са својих непуних двадесет година. Сваком сам у животу помогла колико сам могла, а када су мени људи устројали – никде никог. Опкољавала ме је самоћа, у центру са том једином другарицом, која узима хероин. Онда сам себе оптужила. Ако родбина не жели да те види – рекла сам себи – ако ниси са својом породицом, а пријатељима налазиш мане – највероватније да с тобом нешто није у реду! Збила сам хтела да уништим себе, као непотребну, сувишну овом свету. Узимала сам хероин од јануара до маја, свакодневно, дошла чак до велике дозе од једног и по грама, али ми НИКАДА НИЈЕ БИЛО ЛЕПО. Само ме је увлачио у депресију...

– У међувремену сам се забављала са С.-ом и тајила му да се дрогирам, мада сам га заволела људски, зрело, а не као бившег вереника, заслепљено. У мају сам се помирила са мамом, изгладила поједине од старих неспоразума. Рекла ми је да мене нико ни за шта не криви, да она највише криви себе што ја живим сама, што се поново удала... Испричала ми је цео свој живот, који је, уистину, био хаотичан. Нарочито ме је погодила епизода са крађом главице купуса, по очевом одласку у затвор. Била сам гладна, она се ружно осјешала док је то радила, али је морала да ме нахрани... Мислим да сам је разумела, нисам јој опростила, али сам је разумела. Ја сам као дете била јака и амбициозна, и безбол-

није се чинило одвојити мене од породице, него и друго дете лишити оца...

– У мају 1990. признала сам С.-у да се дрогирам, и уверила се у његову истинску љубав. Превео ме је код себе, набавио хептаноне, и започели смо моје лечење. Он, који никад није био у додиру с дрогом, присуствовао је мојим кризама, нервозама, плакањима, раздирањима од болова. Све је то истрпео, бодрио ме, угађао ми као детету, водио ме у штетњу, клукао ме храном и витаминима, излазио с посла да ми донесе доручак, да ме обиђе... Била сам опасно „навучена”, „спуштање” је трајало до јула, са повратним кризама. Потом је све течло нормално, уз малаксалост, премда сам и природно малокрвна. Крајем јула сам се, коначно, „скинула” са хептанона. Кад сам већ престала да узимам и средства за спавање, једног јутра сам осетила толику срећу и снагу да сам у свом дневнику записала: „Извојевала сам највећу победу у свом животу.” Тога јутра сам први пут чула цвркун птица...

– И, ето... Тек што сам поверовала да сам се нашла у новом поглављу прозрачног, чистог, лепог живота, С. и ја смо се посвађали и у бесу ме је ударио, не јако, али сам, повређена, одјурила у своју гарсоњеру и урадила оно с таблетама...

– С. и мајка ме редовно поссеђују. Мами сам недавно признала. Није могла да поверије да сам зависник. Зна ме јаку... И јесам јака, преживела сам дугу и тешку кризу... Сада, када чујем за хероин, повраћа ми се. Наркомани су слабићи, одсуствују из живота, ништа их уколо не занима, имају болестан однос према свему што

их окружује. Да бих се излечила, отишла сам у полицију и пријавила цело то друштво, скупа с дилером. Узнемиравали су ме, али сам их се ослободила. Месецима ме већ не диражу. Најважније је „откачити” друштво, ма и по цену да човек остане сам...

– Овде сам на терапији „у случају повратне кризе”. Осетила сам малу кризу – ти болови нису јаки – па нијам тражила терапију. Не добијам метадон, само апаурин, и више сам ту да опоравим организам од друге нешто да се лечим од зависности. Тешко ми је било лежати у окружењу наркомана, али ми је драго, видела сам изблиза: они су психички поремећени. Ја нисам. Никада више нећу себи дозволити такав пад. Уз то, организам ми је слаб. Да сам наставила са дрогом, за шест месеци била бих мртва...

ЉУДИ-БИЉКЕ

Енергична браћа Р. и Т., оба (бивши?) наркомани, редовно, из градића З., долазе у Београд на породичну терапију. Своју исповест започели су нерадо, тек кад смо их подсетили да – пошто су и сами затражили туђу помоћ – дугују помоћ другима.

Р., старији (25), први је, 1986. године, дошао у додир с дрогама.

– Пушио сам „траву” у војсци, с неким Словенцем. То је било „нобл”. После сам десетак пута „снифнуо” хероин, који сам добијао бесплатно, од једног пријатеља, дилера. О дрогама сам знао мало, заправо ништа, али се тада у мом друштву навелико причало о уметничима и славним личностима које се дрогирају, па, мислио сам, кад могу они, што не бих и ja... Другови су ме упозоравали на зависност...

Р., неуспешла копија славне личности, убзо је доживео апстиненцијалну кризу.

– Осетио сам луљање под ногама, грчење мишћа и болове, али нисам био свестан да сам у кризи. Упао сам у некакво психотично стање. Од психозе сам се лечио у лудници, месец и по, али без видних резултата, па је

неуропсихијатар из 3.-а предузео кућно лечење, од августа 1986. до априла 1987. Кренуло је набоље, запослио сам се, започео нормалан живот, имао добру девојку, али сам убрзо опазио да ме страховито НЕРВИРА СКЛАД! Имао сам неодољиву жељу да се НЕШТО ПОМЕРИ! У лето 1988, након две године апстиненције, поново сам узео „сниф” хероина, заједно са једним дечком који је изразио жељу да купа то „стање блаженства првог сна” (мом брату ауторско право на ову дефиницију – он ју је смислио касније, пошто је и сам пробао хероин!). Имао сам на уму опасност од зависности, али сам се уздао у своју снагу, моћ контроле – и углавном сам контролисао ситуацију до самог краја, док се нисам, 23. маја 1990, обрео у Заводу за болести зависности!

Млађи брат, Т. (22), био је запањен Р.-овим повратком на хероин 1988, након двогодишње апстиненције. „Добро знаш кроз шта си све прошао”, рекао ми је. „Забога, завршио си у лудници!”

– Родитељима нисам ништа смео открыти – прича Т. – јер је за њих дрога била саблазан. Не би му могли помоћи, пресвиснули би. Једва су преживели братовљеву болест. Замолио сам друштво да га остави на миру. Он ме је лагао да не узима хероин... Лаже мене, себе, родитеље... Познаници ме обавештавају да се ипак дрогира. Почињем да јурим дилере по граду, јер Р.-ова братска реч да ће престати, не помаже. Хтео сам бар да му смањим шансе да се домогне хероина. „Травом” (коју сам и сам повремено пуштио – али ме хероин није занимао, ни да га лизнем – јер, како бих лечио брата?) подмићујем дилере да ми достављају о њему по-

датке, све се више везујући за то друштво. Након три месеца јурњаве, у новембру 1988, позове ме продавац траве и замоли да му у кафићу (где се окупљало цело моје дрогирано друштво, скупа са братом и бившом девојком) купим пакет хероина, јер је у кризи. Међу њима сам био права реткост – по томе што сам доследно избегавао хероин, и сви су поштовали такву истрајност. Мој најбољи, најстарији друг, такође је био тежак наркоман. Спазио је да купујем хероин и рекао: „Па ти то не узимаш...” „Нисам за себе купио”, одвратим, али њега онај пакетић као да беше хипнотисао. „Дај ми само мало”, каже. „Не дам ти ја, друг си ми...” Буквално ме је угурала у тоалет. „Само да га видим! Да помиришем!” Нисам знао да је у кризи. Удахнуо је попла пакета. То је било превише од судбине: у мојој највећој борби у животу, за спас брата, режира ми овако тешку сцену са старим другом. „Сад ћеш да видиш шта ћу ја да урадим”, кажем му приносећи преостатак хероина к носу. „Ти си луд! Зашто?! Немој!” „Ето тако”, одвратим, а ни до данас не знам КАКО. (Живео сам, изгледа, већ дugo у том свету и, колико год се свест опире – подсвест гледа, памти и усваја). Нисам осетио задовољство. За месец дана поновио сам ово још два пута. Није ми било лепо, али ме је страшно занимало *може ли ћај прах бити јачи од браћске љубави...*

– Тек у четвртом или петом покушају осетио сам „блаженство првог сна” – потпуну смиреност, опуштењост, самоувереност, појачано опажање, своопшту љубав, енергију, еуфорију. Кад сам, после десетак сати, дошао к себи, био сам УЖАСНУТ СНАГОМ ХЕРОИНА, *ћом величанситвеном амбалажом пройасни*. Преостао сам да се чудим брату који види да плачем због

његовог јада, ударам главом о зид, а он не одустаје од дроге. Схватио сам колико му је тешко, каква је то крвава борба...

– Пошто сам „човек крајности”, за месец и по постао сам „наркоманчина”. Ужаснут хероином, покушао сам, у први мах, да се дистанцирам, осамим, срећим утиске и одредим свој даљи пут. Музичар сам, пијанист, и требало је да на Западу, код чуvenог професора, започнем студије клавира. Све је било договорено. Ужуrbano сам се припремао. Несмотрено сам себе оптеретио бројним обавезама у прекратком року, тако да, наравно, нисам издржао, и поново сам посегао за хероином (или је то била подсвесна жеља да останем уз брата).

– Крајем маја 1989, разочаран пропашћу најављене каријере на Западу, поново шмркнем хероин. Убрзо сам се сасвим лепо уклопио у сав тај хаос: трговци дрого добили су „нову овицу”, која свира, зарађује, и није клошар-наркоман, већ *виши наркоман*. У јулу почињем да се бодем. Сасвим сам се препустио... Имао сам *привидне кочнице, као на авиону...* Батргао сам се, приписивао себи у заслугу краће прекиде, али сам се „брзином светlostи” навукао на грам и по хероина – досегао свој максимум, врхунац своје издржљивости.

– Више нисам уживао. „Блаженство првог сна” је испчезло. Дошло је време кад не осећам баш ништа, жао ми вене, од свега ми је мука, али морам да се уфиксам да бих „функционисао”. Неспособан да се обријем, гледам своју тугу, грозим се свега. Убрзагам хероин, повраћам... Кукам над собом, сваки пут, осећам да убијам људе који ме воле. Нисам то ја, знам, НИСАМ ЈА.

Неприхватљив сам себи такав. Здрави део свести опомиње ме да сам предодређен за нешто друго, вишег, бољег...

Т. је схватио да, ако овако настави, „не само што неће бити музичар, него, ускоро, неће бити ни жив”.

– Последњих седам дана био сам живи мртвац, билька. Предложио сам брату да све призnamо родитељима и одемо на лечење. У Завод за болести зависности стигли смо 23. маја 1990. године.

Старији брат остао је у болници три недеље, а млађи четрдесет дана. Одатле је положио пријемни испит за академију музичких уметности.

– Занимљиво је – напомињу браћа – да „братско дрогирање” није нимало пријатно. Истовремено смо то радили веома ретко, кад је баш било неизбежно, кад нам се подудари криза. Грижња савести што оног другог подстичемо својим чином, онемогућавала је потпуно опуштање. Сматрали смо да је добро за нас што је тако. Било би страшно да нисмо зазирали један од другог. Настојали смо да међусобно подржавамо апстиненцију, једино смо се у томе „пратили”, али би неко увек прекршио договор...

* * *

Дан пре напег сусрета, 13. августа 1990, договор је прекршио млађи брат. По повратку с мора, где су обожица апстинирали, Т. је пронашао у кући остатке хероина и Р. га је затекао како их убризгава у вену. Изнена-

ђен, упитао је: „Шта то радиш?!”, а Т. му је мирно одговорио: „Оставио сам теби пола...”

Браћа су ово исприповедала докторки Вуков најнадно, тек пошто их је стеснила резултатима рутинске „детекције урина”. Затајили су, dakле, и свом неуопсихијатру да су се, дан пре доласка на терапију, дрогирали, иако су знали да ће то убрзо бити непобитно утврђено...

ПОНИЗНИ СЛУГА ТЕЛА СВОГ

Тридесетдвогодишњи професор књижевности Н. С., темељан је, образован, самосвестан, а уз то, не воли „крупне речи”, па је благо и разложно приступио свом проблему:

– У двадесет првој години узео сам опијум, интравенозно, али се правим зависником сматрам у последњих шест година (прво сам, годину и по, „зависио” од опијума, потом, две и по године од кодеина и, напокон, две године од хероина). Тешко је, са овог одстојања, присетити се шта ме је све мотивисало на узимање дроге – можда извесна несигурност, јер сам ја дефанзивно, интровертно биће, иако веома радознао. У то доба била је за нас подстицајна и музика, *rock 'n` roll*, са поруком дроге – коју, наравно, нисмо дословно примали... Но, осећао се одблесак хипи-година, а на Западу су звезде естраде умирале од дроге и ми смо их, помало, доживљавали као хероје... Вероватно су ми промакли још неки разлози, али их, свакако, у мојој породици не треба тражити, јер је у њој увек владао складан, топао однос...

– Има неки ђаво у нама – домишља Н. С. – Отприлике знате шта ће вам се дрогодити ако узмете дрогу,

али не знате све, па пожелите да трагате. Моја генерација је била обузета „источњачким начином мишљења” – чинио јој се близак, подесан за одговоре на извесна важна, занимљива питања. Одговори су се, такође, привиђали и у „станују промењене свести” које подстичу халуциногене дроге...

Удоволјавајући својој знатижељи, Н. С. је пробао безмalo све дроге, али му оне, како каже, „нису донеле неке нарочите одговоре – далеко од тога” ...

– Премда, ако човек има снаге и среће да прекине са зависношћу, искуство с дрогом може да буде драгоцен прилог његовом општевивотном искуству (наравно, уз услов да у периоду зависности није превише морално посрнуо, да га дрога у међувремену није „појела”), јер не мислим да и где другде има толико преварених, изневерених пријатељстава као у свету односа у које ступате да бисте до дроге дошли.

Наш саговорник, по начину живота, као да није наркоман, што потврђује изванредан податак да нико у његовој околини – породица, пријатељи, ни колеге на послу (ради као лектор) – не зна да се Н. С. дрогира. Наркоману, почесто, недостаје снаге и воље да на овакав начин одбрани властиту приватност, али је у случају Н.-а реч о прирођеној, изразитој одговорности према људима и обавезама.

– Тренирао сам одговорност – осмехује се Н. – Кријући свој порок, хтео сам да запгтитим породицу. Прилично би их разорило то сазнање, пореметило им плавнове – премда сам уверен да бих врло брзо, већ после првог шока, задобио сву њихову љубав и пажњу. Ни-

сам посегао за овом могућношћу, јер знам да ми не би могли помоћи... Живим одвојено од родитеља, па ми је успело да се тако дugo прикривам. А на послу... На послу сам професионалац и никада (за шест година, колико радим и колико сам наркоман- зависник) нисам због дроге био на боловању. Иако сам успешан лектор, пошто је дрога на злу гласу, врло брзо бих од колега добио велики минус, који би до краја остао мој предзнак. Чувао сам се претераних доза и, наравно, криза, тако да нико на послу није ништа опазио а, будући да зарађујем, избегао сам и уобичајену препродажду ствари, трговину дрогом и досје у полицији. Нисам се много дружио са зависницима... Јесам, у почетку. Но, уз свет дроге, имао сам и некакав паралелан, уобичајени живот – жељу да учим, читам, усавршавам се... Зависници губе потребу да за себе учине нешто у том смислу, па су ми убрзо постали досадни – све њихове приче сводиле су се на другу...

Потом нам је Н. С. исприповедао како је дошло до тога да тек у својој двадесет шестој години почне учестано да се дрогира и од „безазленог“ наркомана нагло се прометне у правог зависника.

– Прве године стажа обављао сам досадни, некреативни, коректорски посао, који ми ништа од уложене енергије није враћао. Одем кући празан и, да бих се прочистио, избацио из себе негативне емоције – посегнем за дрогом, која ми је омогућавала тренутно опуштање. То сам чинио свакодневно...

Н. се, каже, уздао у своју моћ да се, кад зажели, одупре дроги.

– С кодеина се нешто лакше „скинути“. Успевао сам да апстинирам и по десет дана, али кад сам прешао на

хероин, није ишло, никако није ишло... Много бих се пре одлучио на лечење да у мом граду, који је такође велић, постоји слична болница (тамо наркомане лече скупа с лудацима!). У последње три-четири године, осећање зависности ме чинило бедним. Управо тако... Кад устанем, не устајем као нормалан свет. Нисам у стању да се пробудим, истуширам, попијем кафу... Не, мене ујутру буди једно нервозно тело и прво морам њега да „уђуткам”, а тек се потом могу посветити нечим другом. Ако немам дрогу у кући, панично започињем дан, јурњавом...

– Потом, усред дана, забављен некаквом активношћу, наједном осетим да моје тело починje да дрхтури. По његовом строгом диктату, одјурим кући или другде, да се поново „поправим”. Тако, дан је испресецан... Наркоман не може ни превише да путује, јер мора уза се да има прибор и залиху. Као везан је... Тога ми је доста, стварно доста! Дошао сам да се сасвим излечим. Покушавао сам сâм, у последња три-четири месеца, и успео да преполовим дневну количину дроге, тако да овде, пре десет дана, нисам доспео као тежак, већ као умерен наркоман. Имам још једну битну олакшавајућу околност: у ресоцијализацији не крећем од нуле... Очувао сам знатижељу, занима ме сазнање, па нећу патити од вишке времена. Нисам превише јак, али у овом тренутку јесам...

– Нико није превише јак. Важно је да сте одлучни и истрајни – подржавамо га.

– Улива ми елан и чињеница да су ми сви унутрашњи органи релативно очувани и, појачаном бригом, могу да избегнем евентуалне телесне последице (то сам сазнао тек овде, августа 1990, јер годинама нисам

одлазио лекару). Не желим да служим свом телу, нити да због њега патим. Крајње је време да заувек завршим са зависношћу.

У Заводу за болести зависности Н. је, први пут у животу, био у прилици да дуже борави међу наркоманима.

– У „смени” их је петнаест или шеснаест, и уверен сам да ће се безмало сви, по изласку, поново вратити овде. Разговарао сам с њима. Добри су то људи... Поједине је искарио новац, мућке с новцем, а заједнички им је проблем што немају за шта да се ухвате. Прекасно почињу од нуле. Када би њихов прихват, по изласку одавде, био организованији, лечење би имало вишег ефекта. Ни у једном домену за њих не постоји никаква одскочна даска, па се убрзо враћају у болницу. Но, повратак им није болан, јер не ноше ружне успомене на ово место. Имам утисак да их лекари преобазриво „спуштају”, да недовољно муке односе одавде. Хептагонски третман је угодан, морала би мало више да се осети криза, како би сећање на ово место било мучније, па оно не би улазило у „годишњи план” појединих наркомана да се ту, након поновног узимања дроге, „прочисте”...

Волели бисмо да Н. С. заувек задобије и формално право да, при помену наркомана, уместо првог, употребљава треће лице множине...

НА ДНУ: СИДА

Тридесетогодишњи наркоман З. Х., оболео од сиде, неће дочекати лето 1991, јер је ова опака болест у његовом случају већ достигла четврти, завршни степен. Готово га је сасвим издало измршавело, дрхтаво тело, а смрт му је грубо обележила упале очи великим црним колутовима.

– Још 1970, као тринаестогодишњак, два-три пута месечно узимао сам хапиш, којем сам, кроз две године, приододао сирови опијум. Опијум сам такође узимао орално, сваких десетак дана, и то је тако трајало до 1980. године. Држао сам контролу над дрогом, уверен да ћу је увек држати. Али, у мају 1980. умрла ми је мајка, а потом, у јулу 1981, и отац. Остао сам сасвим сам. Мој једини, старији брат, радио је у иностранству, где је и данас... Та изненадна, болна самоћа, можда је виште повод него узрок (јер би ми се убрзање и онако дододило) што сам прешао на LSD... Неколико месеци узимао сам седам-осам доза на дан, што је ненормално, непојмљиво, јер од само једне LSD дозе човек може да исхалуцинира свашта и пожели да скочи кроз прозор или се баци под аутобус... Ја сам имао срећу, или несрећу, да преживим...

Необично жељан да своје искуство с дрогама остави за собом као опомену, З. Х. нам је рекао да је убрзо почeo да узима хероин, и то сасвим, сасвим неумерено.

– У периоду од 1985. до 1988, три године dakле, узимао сам чак грам хероина на дан, свакодневно!

– А новац? То је веома скupo...

– Остало је нешто иза покојних родитеља (они су, на срећу, умрли а да нису знали да сам наркоман). Уз то, имао сам добар посао, јер сам по струци комерцијалиста – од сваког склопљеног уговора припадао ми је известан проценат зараде, која је каткад достизала и три и по хиљаде марака. Нисам морао да крадем... Но, напокон сам био принуђен да дам отказ. Бесmisлено је било обмањивати толерантне колеге некаквом радном способношћу, кад о њој више није могло бити ни говора. Ужасно сам се осећао, неподношљиве су ми биле ма какве обавезе...

З. Х. је у септембру 1987, неколико месеци по отварању београдског Завода за болести зависности, одлучио да ту започне лечење...

– Дрогирање више нисам могао да издржим – ни психички, ни физички, ни економски. Био сам сасвим морално посрнуо, посрнуо као човек, на свим пољима...

Након непуне три године, З. Х. је, 18. августа 1990, поново дошао у болницу.

– Нисам дошао, донели су ме. Покушао сам самоубиство...

Попио је осамдесет четири милиграма хептанона, уз још више од две стотине различитих таблета за умирење, а претходно је исекао вене на левој руци!

– Никада до тада ми та идеја није пала на памет, а када сам одлучио да се убијем, хтео сам да будем сигуран да се нећу пробудити... Намеравао сам да скратим муке себи и другима, да никога не малтретирам...

Застрашујућа дијагноза, „сида”, у здравствени картон 3. X-а убележена је још у јесен 1987.

– Нисам сигуран на који сам начин заражен вирусом сиде. Имам о томе некакву своју „теорију”, не знам колико је тачна... Од 1984. године свој прибор за фиксање нисам никоме позајмљивао, нити сам узимао туђи, али сам 1987. са једном девојком, такође наркоманком, провео седам дана затворен у соби, уз телевизију, музику, хероин... Могуће је да је тада дошло до замене игле и...

3. X. не верује да ће доживети проналазак лека против сиде, али се несебично за њега занима.

– За мене је касно. Но, имам тридесет три године, ипак сам живео. Жао ми је млађих људи, оних који јесу и оних који ће тек бити заражени. Волео бих да се открије тај лек... Искрено да вам кажем, чуди ме како сам још жив... Има их који су изгледали боље него ја, а сида их је разнела за десетак дана. Не плашим се смрти. Умиру деца... Њих ми је жао. Волео бих да, било чиме, помогнем људима док сам још жив. Пристоји сам да се појавим и на телевизији, што би тек један од стотину наркомана учинио – мада их разумем, имају родитеље, браћу, сестре, а мени је у том смислу лако, ја немам никог...

Нимало самосажаљења не избија из 3.-ових речи.

Чудесна је била та топла заинтересованост самртника за свет који оставља, жеља да он буде боли и срећнији. Младима је, са оне стране живота, поручио да буду опрезни: „Тешке дроге веома брзо узрокују зависност. Апстиненцијалне кризе су страшне, али је, ништа мање, страшна и спознаја да губите команду над собом, да вас дрога води на узици. Ђаволски јој се тешко одупрети.”

– Збогом, З. – поздрављамо се, са сузама у очима, с његовом добротом. – Још нешто... Веријете ли у загробни живот?

– Веријем да душа некуд иде после смрти.

– Иде... Сигурно иде.

НАБАВКА У ФАБРИЦИ ШЕЋЕРА

В. Д. (35), криминалац, „професионалац”, карактеристичан по томе што је тек у позном добу, у тридесет првој години, постао наркоман, говорио је отворено, лако, без снебивања и видљиве жеље да нам било шта затаји...

– Имао сам пуних ддвадесет девет година када сам, први пут, пробао „сниф” хероина и – није ми се допало. Након две године ми је, једноставно,пало на памет да купим мало хероина и – купио сам. Оно прво дрогирање се може и заборавити, јер није подстакло ово друго, две године сам апстинирао...

– Наравно, раније сам имао отпор према дрогама, а наркомане сам чак презирао. Седамдесетих година сам, због крађа, провео у затвору три-четири године, и памтим да тамо наркомани нису били нимало омиљени. Гледали смо са висине та физички неугледна бића, и презирали их, јер смо знали да ће се слабо држати пред полицијом... Међутим, 1985. године дрога узима маха и међу криминалцима, почину да се дрогирају чак и криминалци на гласу...

– Друго моје искуство с хероином било је пријатно. Осечао сам еуфорију, појачану физичку способност,

жельу за акцијом – које ми, ионако, не фали, јер сам веома темпераментан... Дрогу сам узео из радозналости, заинтригирао ме један друг, дилер, мада је све у мом животу водило ка томе: у друштву криминалца, бивших и садашњих наркомана, од којих су, сви до једног, некада мрзели дрогу и наркомане – био сам предодређен да кренем тим путем...

В. Д. такође тврди да је тренутак стицања зависности неухватљив, неосетан.

– Прве две године сам шмркао хероин, и то не свакодневно, али нисам могао да саставим ни три дана апстиненције. Ово задовољство је веома скupo. Да бисте га себи приуштили, морате или да препродајете дрогу, или да крадете, много крадете... Београдско тржиште је хаотично, неосновано се подижу цене дроге, како коме падне на памет, па вам у последње време за грам хероина треба и до 175 марака.

– У пролеће 1987. почeo сам и сам да се бавим препродајом дроге. Неколико месеци сам то чинио свакодневно...

– Одлично. Ви ћете нам, попшто сте отворени, испричati ону причу о мешању хероина са шећером, и осталим нечасним радњама, које наркомани обично прећуткују. Будите добри...

– Овако: купим пет грама чистог хероина, један грам одвојим за себе, и толико шећера додам оном хериону. Тамо је, значи, двадесет процената шећера, да купац не зна, наравно. Али, поптговоа сам некакав „кодекс”, никада нисам нарушио пропорцију једне петине шећера према четири петине хероина. А да знате, свашта се ради... Колико се само људи дрогира

а да се, практично, не ухвати за ћеп! У њиховим пакетима више је шећера него хероина!

– Јесте ли икога увукли у свет дроге?

– Понудио сам, ту и тамо, по који „сниф”, али нисам инсистирао, углавном – никога нисам „навукао”...

– Док иде продаја, то су добри дани, али им дође крај, „пресуши” и продавац – упозорава В. Д.

Апстиненцијалну кризу, чије је симптоме запазио тек након две године „снифања”, В. Д. је описао у свега две речи (изнемогlost, знојење) јер није, каже, дескриптиван тип.

– Није то била тешка криза, али свеједно, била је знак да треба да се замислим.

– И, јесте ли се замислили?

– Нисам се нарочито замислио. Мислио сам, заправо, како да се домогнем лове. Нисам био „на игли”, и веровао сам да још увек успешно контролиша ситуацију. Кад пређем на иглу, знао сам, то је дно, дубље не могу пропасти.

– И, када сте препшли „на иглу”?

– Августа 1988. године. За доживљај дроге уз помоћ игле довольна је дупло мања количина него приликом шмркања. Иглом се постиже јаче дејство, али тај први удар, такозвани „флеш”, доживи се свега неколико пута, а после нестане... Нисам намеравао да пређем на иглу, али моја намера није била пресудна. Једноставно је мом другу, дилеру, једног дана понестало хероина у праху, па ми је понудио улепљени... То је, знате, лоптица, попут жваке... Окретали смо телефонске бројеве, нигде у граду није било праха, пролазили су сати... Најзад сам био принуђен да одем и купим шприц. Вратио

сам се и припремио ту жваку... Виште нисам био уверен да владам дрогом.

– Темпо узимања дроге се појачавао, у последње две године узимао сам хероин свакодневно, каткад и виште пута на дан... Знам где то води... Без обзира што имам јасну визију своје будућности, после првог лечења поново сам почeo да се дрогирам. Не могу да тврдим да ни сада, по изласку из болнице, након трећег лечења, нећu поново узети хероин. Кад је дрога у питању, сви резони отпадају. Не сме се, једноставно, доћи у њену близину...

СТИД, БЕС И ПАТЊА

Теодора (26) није наркоманка, али јој је живот, чини се, тежи од живота њеног двадесетседеветогодишњег супруга В.-а, који се дрогира већ пет година. Затекли смо је, 24. августа 1990, у Заводу за болести зависности, где је, како каже, дошла да се посаветује са докторком Вуков, „јер ми је с њим, кад је под дејством дроге или метадона, немогуће разговарати. У тим тренуцима преображава се у другу личност. Тада за њега немам воље, не ценим га – само ми га буде жао...”

– В.-а познајем десет година. Девет година смо се забављали, а годину дана смо у браку. Да сам на време сазнала да се дрогира, вероватно бих га спречила. Сигурна сам да бих успела, јер смо имали дивну везу, леп однос, другарски, пун лубави, поштовања, одговорности... Увек смо о свему искрено причали... Тај период је био испуњен радошћу, изласцима, сусретима са пријатељима... Након пет година наше везе почeo је да се дрогира, али ја то, до пре годину и по дана, нисам знала. Нисам имала представу о наркоманији, нити знала да је та болест узела мања и код нас, а у њега сам бескрајно веровала, живот бих дала да он никада не би узео дрогу! Међутим, почела сам да опажам како по-

стаје неодговоран, одсутан, незаинтересован за било шта, почев од хране; у његов стан долазиле су чудне особе, наркомани-почетници, како ми је говорио. Замолила сам га да ми призна шта се дешава. Све ми је могло пасти на памет – да има другу жену, да га притиска некакав дуг, да можда има проблема са својим друштвом – али да се дрогира – то ми није било ни у подсвести! Поређала сам му своје сумње, али он се на све то насмејао, јер је оно што је требало да ми каже било неупоредиво горе. Затим је врло једноставно изговорио: „Ја се дрогирам.“ Нисам поверовала, мислила сам да се шали, то је за мене било непојмљиво! Уверавао ме је, а ја сам сатима плакала, вришталала, говорећи да је то немогуће, да му не верујем...

– После ми је причао појединости. Мислим да ми је нешто изоставио, а нешто преиначио. Напросто, не верујем му. Дотад сам му веровала, али када сам схватила да сам неколико година живела у тако великој заблуди, постала сам сумњичава. Ето... То сазнање за мене је било смак света. Он ми је, потом, рекао да постоји болница за лечење наркомана, и договорили смо се да сутрадан одемо код лекара. Те ноћи, на растанку, замолио ме је да се не секирам, да мирно спавам, јер ћемо сутра започети његово лечење, и све ће бити добро. Узалуд. Непрестано сам плакала, до јутра нисам могла ока да склопим...

– Био је 20. јануар 1989. године. Очајно сам се осећала кад смо ступили у болницу, причинила ми се као лудница, без излаза, али, истовремено, на том месту ме је обасјао и трачак наде, мала, наивна вера да се ту било коме може помоћи. Сада ниуколико не верујем у метадонско лечење, једино су разговори са неуропси-

хијатром корисни, једино је вредна та психолошка помоћ...

– В. тада није остао у болници. Није желео. Три месеца је свакодневно одлазио по метадонску терапију, а ја сам поново била срећна, верујући да ће се излечити. И он је веровао. Тако је говорио... Потом му је терапија укинута, и докторка Вуков нас је позвала на разговоре, с тим да је В. обавештава о променама, кризама, да каже да ли му треба помоћ... Ишла сам с њим, непрестано, и док је био на тромесечној метадонској терапији... Разговори су били лепи, угодни... Понадала сам се...

– Међутим, месец дана по завршетку терапије, В. поново почиње повремено да се дрогира, не казујући ми, наравно, ништа. Свој изглед и понашање покушавао је да правда дејством лекова, али сам га тада већ увек познавала, опажала сам, чини ми се, и неухватљиве промене. Докторка ме је била снабдела бланко упутима за детекцију урина, и предложила ми да га, кад год опазим нешто сумњиво, доведем на преглед... Да бих имала виште увида у његов живот и понашање, да бих умножила прилике да му помогам, у јулу 1989. смо се, уз благослов докторке Вуков, и венчали. Волим га. Он, да тако кажем, зависи од дроге, а ја зависим од њега... Какав је то човек био! Због њега бившег, дивног, морам да га спасем...

– Једанпут месечно смо одлазили на детекцију урина. Крајем 1989. му је откријен хероин... Претходно није признао да га је узео. Рекао је да ниједан наркоман то неће признати пре, већ тек после детекције! „Ето”, каже, „десило се, погрешио сам, једноставно, не могу без дроге, та је жеља јача и од лубави...”

Поткрај прошле године Теодори је умро отац, ког је, вели, волела изнад свега... В. је то знао.

– В. је то добро знао, али је на сахрану дошао дрогиран! Несхватљиво је да сам, прожета дубоким болом, у тренутку кад сам га спазила, безмало заборавила на мртвог оца, престала да плачам и упитала га како је могао на такав дан да узме дрогу... Чудо је да сам га, у толиком јаду, уопште и приметила... То је само доказ да на његову наркоманију реагујем готово физиолошки...

– Све је ређе онакав каквог сам га поштовала и волела. Постао је брбљив, заједљив, циничан; изгубио је снагу, донекле и здравље, а природно је да све то утиче и на сексуални живот – не само што је незаинтересован, већ чак мислим и да му је смањена способност... Сада нема ни пријатеља (наркомани му, углавном, служе да дође до дроге или новца). Погубили смо и све заједничке пријатеље, једино је мени преостало неколико мојих. Немамо где да одемо. Срамота ме је. Њега није. Изгубио је и част...

Од краја 1989. до августа 1990. године В. је успевао да оствари мале, беззначајне, тродневне апстиненцијалне рекорде.

– Паузирао је кратко, углавном кад остане без новца. Сигурна сам да се не дрогира једино ако цео дан проведем уз њега, али ми је то немогуће, јер радим као службеница. Наравно, никада му нисам дала већу количину новца, коју би могао да потроши на дрогу...

Почетком августа 1990. године ово двоје људи се поново обрело у Заводу за болести зависности...

– В. опет добија метадон, али мању дозу него пре, а како каже, има нарочиту волју да се излечи, јер му се и отац, образован и фин човек, вратио мајци... Били су разведени петнаест година... Не могу да верујем да се неће излечити. Личност коју сам ја познавала мора да има снаге...

Потом нам је Теодора показала једно В.-ово писмо написано на психотерапији код докторке Вуков. Ево завршетка тог његовог „виђења властите будућности”:

,.... Знам да ћу имати потешкоћа са свим тим стварима, поготову са самим собом, али мислим да ћу успети да се укључим у нормалан ток живота, јер ја то стварно желим. Морам успети, због себе и због других – који то заслужују, и очекују од мене с пуним правом.

Теодори хвала на огромној лубави и подршци коју, можда, и не заслужујем, с обзиром на то колико сам јој мање пружио него што завређује. Понекад се питам одакле јој, уопште, снага да се толико бори да од мене направи човека. Мислим да ћу испунити њена очекивања. Она то стварно заслужује, увек је свима више лубави пружала, него што је добијала.”

Теодора ово писмо носи у торби годину и по дана, јер је написано у време првог лечења, када су обоје били уверени да ће успети!

– Погубила сам амбиције, постала нервозна, добила некакве фобије, не могу нормално да спавам, једем, а он уопште не покушава да ми помогне, јер – њему је потребна помоћ, његова је болест најважнија на свету! Од онако великолудашног човека преобразио се у егоисту... Ипак, не могу да не верујем да једном, поново, неће бити добар...

– Имам фобију од наркомана. Кад их видим овде, код улаза, дође ми да плачем. Ухватила сам себе да у градском превозу разврставам људе на здраве и наркомане... Неки пут их мрзим – све би' их побила, а други пут их, опет, бескрајно сажаљевам... В. може да престане ако каже себи НЕ, велико НЕ...

В. је чекао у ходнику. Док је Теодора разговарала са докторком Вуков, искористили смо прилику да му шапнемо:

– Ваша Теодора мисли да бисте, ако једном чврсто одлучите, могли да престанете... Као да одлучујете ви, као да не одлучује хероин! Он никада неће рећи „не”. А шта значи ваше мало људско „не” том ћаволу у праху...

– Тако је. Она једино то не разуме. Знам да морам да престанем, због ње морам, и због себе, али...

– Два су живота у питању. Или ћете испливати, или ћете обоје потонути! Њој је теже него вама. Ви, ипак, плаћате сопствене рачуне...

– Борићу се...

– Срећно.

ТРИНАЕСТОГОДИШЊА ЖЕНА

Т. Ј. има двадесет четири године и веома дуго и интензивно искуство наркоманке. Још као о тринаестогодишња девојчица, са неколико својих вршњака пријатељила се групи осамнаестогодишњих „дувача лепка”, да би убрзо потом пробала таблете (артане и паркапане), марихуану и, напокон, хероин.

– Претпостављам – каже Т. Ј. – да сам дрогу „одабрала” као заклон. Све ми се уоколо чинило блуутаво. Неподношљива ми је била издресираност, исфолирањност, људска трагедија... Нисам у томе хтела да учествујем. Била сам сувише бунтовна да бих се придружила, а сувише слаба да бих мењала свет око себе. Зато сам изабрала издавање, боље рећи: оправдање свог постојања издавањем из те масе која преживљава. Била су ми болно смешна њихова размишљања, њихови укуси, кретања, желье, филозофија – саме норме су смешне, сами критеријуми су смешни, најзад – толико упињање да себе убеде да јесу оно што нису... Наравно, начин „издавања” није био добар, али ја о томе тада нисам размишљала... Имала сам премало година да разлучим добре од лоших путева... Сматрам да, ко мање – ко више, сваки човек поседује сличан бунт, али

многи имају среће да се нађу у нечем другом – спорту, уметности, религији, па и (што да не – то је боље од овог у чему сам ја!) хомосексуалности. Дејство дроге које ми је тада било неопходно је својеврсна „утрнулост мозга”... Не хајем, просто, што сам људско биће са извесном улогом на земљи, не хајем за сопствену егзистенцију, за целокупан свој живот, већ се „љуљам у облацима”.

Т. Ј. је несмотрено, у необузданој жељи да СВЕ и ОДМАХ проба, скратила детињство, прерано постала жена...

– Имала сам једног пријатеља, вршићака, тринестогодишњака, с којим сам „све” до тада пробала. Договорили смо се да пробамо и секс... Једног поподнава, на Калемегдану, пробудили смо се из халуцинација од лепка сасвим наги и, кад је већ тако... Нисам осетила никакво сексуално узбуђење, а ни он... Као да смо се руковали.

Узбуђење је наступило убрзо, али посве другачијим поводом. Т. Ј. је имала свега тринест година и два месеца када је узела први „фикс” хероина!

– Била сам чула за тај хероин, и чинио ми се као нешто страшно, опасно, велико... Хтела сам с њим да се суочим, мислећи да је то храброст. Нашла сам новац (моји су градили кућу и било је пара на гомили; вероватно сам одатле узела а да се није ни приметило) и купила хероин од једног познаника, дилера. Он ми га је припремио, а потом ме уфикасао у једној згради, на другом спрату, на степеништу... Осежала сам се као у криминалистичком филму...

– Убрзо сам престала да се придржавам правила понашања „узорне мамине ћерке”. Одбацила сам буквально све норме, избрисала их... Као да се родила нека друга особа, којој није било битно ништа на планети. Успех у школи ми се погоршао... Завршила сам, укупно, десет разреда...

Т. Ј. већ са четрнаест година постаје зависна од хероина. Низ година узима га свакодневно, каткад и до шест-седам пута на дан!

– Узимала сам и опијум, а од 1983, када се појавио чај од макових чаура, непрестано сам га користила, обично изјутра, пре хероина или опијума. Направила сам свега једну, двомесечну паузу... Да бих се домогла новца за дрогу, скупа са једним дечком, наркоманом, с којим сам тада живела, од 1983. до 1985. године препрдавала сам марихуану, поузданим купцима, финој деци буржоазије – за личну употребу. Било је важно да они не продају даље, јер је тако полиција могла да нам уђе у траг... Нисмо, dakле, продавали на улици, а купци су били задовољни, имали су гарантовану количину, квалитет и рок испоруке... Марихуану смо набављали од једног средовечног човека, који је имао своје бильке на територији наше земље. Њега су 1985. године ухапсили, па нам је и набавка од тада била отежана. Пао нам је стандард, а крајем 1986. сам раскинула с тим дечком... Фиксала сам се реће, али сам редовно пила маков чај. У једној јужносрбијанској апотеци набављала сам хептаноне, део задржавала за себе, а део продавала... Зачудо, успела сам да избегнем проституцију... Познајем девојке које ће за један „фикс” пристати на сексуални однос...

Цео септембар и половину октобра 1989. године, Т. Ј. је провела у Заводу за болести зависности.

– Ту сам детоксикована, а потом, четири месеца, нијам узимала ништа, чак ни таблете за смирење, које од своје петнаесте године редовно пијем. Али, та четири месеца мировања провела сам тако што сам зурила у једну тачку на плафону, потпуно блокираних жеља за животом и било каквом активношћу. Схвативши да сам психички сасвим зависна од опијата, поново сам затражила помоћ у Заводу, где сам и сада на хептанонској и психијатријској терапији... Желим да се излечим, да се отрғнем од зависности, иако... иако знам да сам већ годину и по дана носилац вируса... сиде.

Зараза је откривена у једној београдској болници, али је то девојци саопштено са погубним закапињењем, јер...

– ... Јер је сасвим извесно да сам заразила још два драга бића. Нисам имала снаге да им кажем... Тога сам се сетила тек сутрадан, а на дан када ми је речено да сам носилац вируса, хтела сам да се убијем. Имам мајку, оца и брата. Помисао да ћу кога од њих заразити била ми је страшна... Право из болнице отишла сам у књижару и купила књигу о сиди. Мајка и ја смо је прочитале, потом смо разговарале с лекарима о начинима преношења вируса, и успеле смо некако да живот у кући уредимо без панике... Мој шеснаестогодишњи брат не зна да сам заражена...

Ево шта је, на дан кад су јој лекари саопштили да је заражена, Т. Ј. записала у свом дневнику:

,,1. август 1989.

AIDS – Да или не? Плус, или минус? Живети, или

умрети? *To be, or not to be?* Хаос! Највећа неизвесност у животу – а сазнаћу за пар минута. Не, нисам спремна – способна да примим одговор!

Исусе! Да, +, позитивна, носилац вируса, заражена! Што је најгоре, мој скучени мозак још не поима шта то значи! Живећу максимално (уз мало среће) пет-шест година. Можда и две, можда месец дана. Нећу никада моћи да живим онако како сам желела, планирала. Нећу никада моћи да имам децу, породицу, унуке, а толико сам одувек желела да имам сина, близанце. Мој живот је само мала епизода – кратак блесак, и то одувек лажан, увек у неком иреалном, паралелном, другом свету. Извесно је да немам чему да се надам...

Никада више нећу безбрижно, са оним неизмерним спокојем, гледати излазак сунца на мору... Никада више – НИШТА!

Само очајно ишчекивање дана када ће ти мали организми напокон докрајчити моје тело...”

МОЗАК КАО ПОКВАРЕНИ КОМПЈУТЕР

Мила Вуков (44), неуропсихијатар, доктор медицинских наука, асистент на Медицинском факултету у Београду и начелник Центра за породицу у Заводу за болести зависности београдског Клиничко-болничког центра „Др Драгиша Мишовић”, осетљива, наравно, на несрећу својих пациентата, безмало је принуђена да, након терапије њима, приступи „терапији себи”...

– Са наркоманима радим свакодневно. Чини ми се да сам са хиљадама њих разговарала, а тек их је десет одсто у стању да размишља о суштинским животним питањима, о властитој садашњости и будућности. Негодно је предвидљиво да ће се цела њихова прича, с почетка околишно а до краја посве отворено, свести на питање могу ли да добију још метадона...

– Катkad ме обузме осећање бесмисла, узалудности целог мог рада. Чак и кад уложите највише знања, снаге и пожртвовања (да сте хирург, уз исти улог извели бисте најбриљантнију операцију), резултат може бити супротан: баш зато што је осетио пожртвовање, наркоман може поново да узме дрогу, јер се и сам боји – излечења! Можда је императив дроге најјачи...

– Наркоманија ми се – каже докторка Вуков – чини једним од најзанимљивијих подручја неуропсихијатрије. Нема прецизног одговора на питање зашто се неко опредељује за дрогу, а чињеница је да сваки човек, ако се изложи злоупотреби дроге, може постати зависник. Мој је утисак да је породица веома важна за настајање, још више за одржавање наркоманије, а нарочито је битна при лечењу и превенцији.

– Дејство дроге је уистину фасцинантно, али је још фасцинантнији људски мозак, који је у наркоманији „несавршен савршен”. Несавршен је зато што је толико под утицајем хемијских средстава, толико биолошки програмиран, да понекад реагује и глупаво, навикава се на нешто на шта човек и не би желео да се на викне. С друге стране, у њему је ускладиштено огромно искуство индивидуалног, фамилијарног и колективно-несвесног, па реакције на поједине дроге као да отварају некакве клапне у мозгу...

– Стари народи су користили дроге, ритуално, са контролисаном употребом. Намењене привилегованима, онима који поседују животну мудрост, дроге су са мозгом биле у извесном комплементарном односу. Али, када их се домогну млади, чији је мозак неразвијен, који су уплашени, несигурни, без животног искуства и мудrosti, дроге брзо њима загосподаре, а мозак се сведе на скupину хемијских једињења, почиње да функционише као покварени компјутер! Апатија и губитак способности да се доживи задовољство (анхедонија) казна је оваквим људима што су заголицали змајев реп.

– Када разговарам с наркоманима, имам утисак да им се мозак свео на пуке биохемијске реакције, а да су сви садржаји, животне вредности, вредности емоција, апстрактног мишљења, воља за живот, сазнање, страст – све је то као зbrisано, или тиња у неком крајичку душе без наде да се распламса.

– Беспомоћност лекара у несрећи чију неумитност свакодневно гледају изблиза, као и варљиви, краткотрајни успони снаге волje пацијента у односу на снагу друге која је и саму ту вољу поразила, вероватно Вас исцрпљују и по изласку из ординације?

– У тренутку када напуштам посао, најчешће осетим огроман умор... То је онај прави психолошки замор ткива, а узрокује га вишак негативне енергије. Да би га превладао, сваки лекар који се бави наркоманијом мора се посветити физичкој активности, спорту, или преостатак дана испунити нечим угодним и садржајним – провести поподне у породици, са пријатељима, одгледати леп филм или позоришни комад, па и купити себи нешто што воли... Можда је чудно, али човек заиста има потребу да сам себе некако награди, не да га награди други. Након таквог рада морате бити добри према себи. Тежина проблема притиска вас и код куће. Ваш пациент је преварио сопствени мозак, па сад он вара њега, и ви то гледате. Понекад ме љути бесмислица да је млад човек, на прагу живота, посегао за дрогом као помоћи, или средством доказивања... Одавно знам да су наркомани врло склони манипулатијама, лажима и преварама, чак и својих најближих, али ни дан–данас не могу да се помирим са толиким губитком достојанства. Но, наркоманске су породице

често веома несрећне, па када се сви, скупа са наркоманом, ухвате у коштац са својим проблемом, тада за њих имам изузетно осећање одговорности...

– Познато је да је лечење наркомана мукотрпно. Завод за болести зависности основан је маја 1987. године. Шта нам казује троипогодишње искуство лекарског тима у овој установи?

– **Наркоман-апстинент има, по правилу, кризне тренутке након шест месеци апстиненције, након девет месеци, две године и, чак, након пет година!** Узрок поновном узимању дроге после дуге паузе знан је само наркоманском мозгу. Може се догодити да неко угледа кућу у којој се пре пет година дрогирао, па да му сам тај призор подстакне жељу. Један наш пацијент, кад год би сусрео бившег друга, који га је и увео у наркоманију, добио би жељу да се поново дрогира. „Волео сам тог друга”, каже, „и сад га волим, па одмах волим и дрогу.” Дрога је, изгледа, попут неке изузетне, посебне љубави...

– Кроз Завод за болести зависности досад је прошло мноштво наркомана, и међу њима је много оних који су непрестано на почетку лечења. Неки од њих већ су толико болесни од сиде да им је Завод постао други дом. Враћа нам се око осамдесет одсто пациентата, са учесталошћу од три до осам покушаја лечења! **Процент излечења је између један и три одсто.** У Београду и околини регистровано је око две хиљаде наркомана, премда се процењује да их је око једанаест хиљада! У 1989. години кроз Завод је прошло око тридесет хиљада људи, односно толико смо у том периоду пружили услуга. Дневно нам у диспанзер дође сто до двеста

наркомана, а шездесетак њих непрестано лежи у болници. Завод не одбија ниједног наркомана са подручја Југославије, изузев, наравно, агресивних, склоних физичким обрачунима, застрашивању и манипулацијама с метадоном.

– Свуда у свету овакве установе имају веома строга правила којих пациенти морају да се придржавају, а и то спада у њихову ресоцијализацију, прихватање норми друштва. Јер, наркоман, вечно дете, односно карикатура детета, издвојивши се у скупљанту наркомана, изгубио је корак са својом генерацијом, која је отишла даље у сазревању, па му превладавање физичке зависности од дрога не представља толики проблем колики га тек чека: главно, превладавање психичке зависности је уистину мукотрпно и захтева добро развијен систем ресоцијализације. Зрачак мотивације угашен дрогом поново треба да затиња и засја, уз помоћ породице, школе, пријатеља који нису наркомани, сарадника на послу, проширене породице, као и добре комуне, где се учи живот од почетка, кроз рад, обавезе, одговорност, права и дужности. Наркоман, једноставно, мора да промени животни стил и животну филозофију, што је веома тешко. Медицина ту не може бити од посебне користи, али друштвена заједница може. Друштво најпре мора да схвати да живот сваког младог човека вреди, и да нико не сме бити отписан. У свету постоје такве комуне, и ресоцијализација у њима траје од шест месеци до две године. Наш пациент принуђен је да се враћа у Завод на контролу, а овакво окружење покреће му цео механизам асоцијација које га вуку натраг, у болест...

– Но, док друштво не усхте и не оспособи се да ва-

љано брани живот сваке своје јединке, шта родитељи да чине како би одгојили дете отпорно на искушења с дрогом, оно које ће непоколебљиво одбити понуђени „сниф“ или „фикс“?

– Отпорност према тешкоћама и негативним изазовима изграђује се од почетка дететовог живота. Осежање сигурности је једно од најбитнијих осећања човека. У дете га утраћују родитељи, како својим односом према њему, тако и међусобним односима. Љубав, брига, заштита и поштовање за личност детета подстаћи ће осећање сигурности. Међусобно поштовање, разумевање, толеранција и усаглашеност у погледу васпитања детета, које мора да схвати вредност рада, потребу поштовања правила и одговарања обавезама у школи и код куће, учиниће да дете постане поверљиво и склоно да у властитим кризама, променљивим психолошким стањима, затражи помоћ од својих родитеља.

– Сигурност, дакле, самопоштовање, поверење у родитеље и друге људе, планирање времена (тако се најбоље одолева нападима досаде), топла и заштићујућа – али не и презаштићујућа! – атмосфера у кући, створиће основу дечјем отпору на притисак вршњака који нуде дрогу. К томе, родитељи треба да буду подробно обавештени о дрогама, да имају јасан став против њихове употребе, али и да знају тачне разлоге свог противљења. Са дететом о дрогама треба разговарати још од његовог најранијег детињства. Скупа са школом, родитељи треба да науче дете да заволи себе и да му највећи квалитет буде здравље.

– Чињеница је да су, у трагању за јединством са сима собом, са природом, са породицом, са друштвом, хемијска средства која користе млади двадесетог века,

заправо израз немоћи да се пронађе пут у будућност. Наркоманија зауставља ток времена, враћајући младог човека на ниво детета, реалност на принцип задовољства, културу на пуке оквире цивилизације. Бунт против понуђеног система вредности свео се на исту полазну основу: срећа се може купити новцем. Светлуџави свет дроге није се приближио ниједној бајци. Чаробни штапић дроге није изменио свет – напротив, само га је још више учврстио у његовој хипокризији.

ТРАГИЧНИ КРАЈ МИЛЕНИЈУМА

Управа за анализу Министарства унутрашњих послова Србије располаже обиљем података о наркоманији. Сви су драгоценi, али многи нису намењени јавности.

Зачеци

Први случајеви наркоманије у нашој земљи јављају се крајем шездесетих година двадесетог века, а већ почетком седамдесетих умире прва жртва дроге у Београду. Масовна злоупотреба хероина забележена је 1978. године. Хероин је и данас, уз марихуану, најзаступљенија дрога у нас.

Тешкоће са „лаким дрогама”

Марихуана је дрога зато што мења људску психу, ствара зависност и угрожава здравље. Садржи седам пута више катрана него дуван, а занимљиво је да, насу-прот другим дрогама, подстиче апетит. Марихуана је сврстана између стимулативних и депресивних опијата.

Албанија је највећи произвођач марихуане на Балкану и у Европи.

* * *

У појединим америчким државама и у земљама Бенелукса упорно је истицан захтев да се легализује употреба такозваних „лаких дрога”, пре свих марихуане. То је учињено само у једној држави на свету, у Холандији. Могућност да слободно купују марихуану није одвратила младе од ове понастти. Резултати експеримента су поражавајући.

Неинфекцијивна епидемија

Злоупотреба дрога је планетарни проблем, својеврсна „неинфекцијивна епидемија”. Број наркомана на планети достигао је двеста милиона! Међу њима је чак седам и по милиона хероинских и пет милиона кокаинских зависника.

Није чудо. Трговина дрогама један је од пет најуспешнијих послова на земаљској кугли!

Ново стваро средство

Синтетичка дрога звана *екстази* спада у групу психостимуланса. Недавно је прордла на наше тржиште па се сматра новом, премда је настала још 1913. године у лабораторијама немачке фирме „Мерк”, и то као средство за смањење апетита. Међутим, убрзо су запажени психоэффекти ове дроге – осећање еуфорије, обиље енергије, хиперактивност, али и биолошко-хемијске реакције: повишен крвни притисак, срчана аритмија и убрзана дехидратација организма.

Пућ дроге: транзијт кроз Србију

Међународна полицијска ревија објавила је податак да се осамдесет одсто укупне количине хероина намењеног западноевропском тржишту кријумчари такозваним балканским путем.

Нашом земљом пролази пречица између Средњег и Блиског истока, где се опојне дроге углавном произвође, и Западне Европе и северноамеричког континента, где је највећа потражња.

Кријумчарска машти

Кријумчари опојних дрога веома су маштовити (готово колико и најбољи полицајци). Ево неколико најзанимљивијих случајева заплена дрога.

* * *

На граничном прелазу „Градина” код Димитровграда, 1996. године, у теретном возилу којим је управљао један словеначки држављанин, пронађено је сто десет килограма хероина сакривеног у цаковима паприке.

* * *

Мање количине дроге преносе се преко граница у природним шупљинама људског тела, али чак и у жељуцу (драга се смешта у кондоме, који се умачу у мед и потом гутају).

* * *

Занимљив је и пример из 1999. године: заплењено је више од једног килограма кокаина који је из Јужне Америке послат у Београд – поштом!

* * *

Министарство унутрашњих послова Републике Србије открило је, јула 1998. године, нови начин кријумчарења опојних дрога преко државних граница.

Кријумчари, наиме, само за ту сврху оснују предузеће у некој од земаља произвођача дроге, одакле, скривену у узорцима легалне робе са уредном документацијом, која глатко пролази царинске контроле до, наводно, заинтересованих предузећа у Европи, шаљу дрогу на одредиште.

Тако је јула 1998. године пресечен међународни лацац кријумчара који је из Перуа, преко Југославије, вођио до Холандије. У посао су били укључени и посредници из Шпаније и Словеније. Заплењено је 114,55 килограма најчистијег кокаина, који је из Панаме на територију Србије допремљен у калемовима индустријског конопца, по поруџби држављанина Словеније и Холандије, наводно за потребе једне трговачке фирме у Југославији.

Након што је допремљена карго пошиљком авионом на београдски аеродром, роба је транспортувана у представништво ове фирме у Шапцу. Одатле је требало да буде испоручена фирмама у Холандији, препакована у конзерве са воћем и отпремљена такође као узорак.

С обзиром да је реч о најчистијем кокаину са јужноамеричког тржишта, који се пре продаје меша са другим супстанцима у односу 1:5, кријумчарима је пропала зарада од око 125 милиона немачких марака.

Позорник крај интернета

Купопродаја опојних дрога уговара се на разним мештима и на различите начине. Полиција је 1999. године открила да су дилери у ту сврху почели да користе и интернет.

Омамљени ученици

Препродајци опојних дрога продрли су и у школска дворишта. Резултати анкете у појединим београдским средњим школама казују да је шездесет одсто матураната пробало дрогу!

* * *

Завод за болести зависности у Београду упозорава да се старосна граница почетка злоупотреба дрога на крају другог миленијума спустила до најмлађег узраста: тринестогодишњаци пуште марихуану, а четрнаестогодишњаци посежу и за најјачим наркотицима.

М. К. Џепер, *Ослобађање*

ѢАВО У ПРАХУ

МОЋ ЗНАЊА

НАУКА О ОДБРАНИ ЖИВОТА

Истинско знање има моћ да заштити млади наратива од зла наркоманије. Не би било тешко обуздати радозналост, уколико постоји знање. Људи су радознали и у односу на смрт, па не скчују са кровова! Кад би знали да је наркоманија такође скок у смрт, само ужасно успорен и болан, кад би знали да онај који пада повлачи са собом и ближње, кад би знали да је главна страхота наркоманије живот а не смрт наркомана, млади би били кудикамо безбеднији од овог зла.

Књижевница и сликарка Невена Витошевић Ђеклић, поводом другог, допуњеног издања књиге *Ђаво у ћраху* (Гутенбергова галаксија, Београд, 2002) нагласила је да је то „Чича Томина колиба” савременог ройситва:

„Чича Томина колиба” је својевремено усјела да узвиходи духове и ћружи неосјорно велики доћринос ослобађању од ройситва америчких црнаца. Верујем да и књига „Ђаво у ћраху” има ову врсну снаге и мисије и да, ако је ћравилно схватајмо и ућојребимо, може одиграти неслуђено велику улогу у ослобађању, а ћре свега у сјречавању ширења дроге, ћог најстрашијег ройситва за које је човек икада сазнао.

Невена Витошевић Ђеклић је почетком 2004. године постала заменик министра вера у Влади Републике Србије.

Министарство вера и Министарство просвете, на пролеће 2004. године, сагласили су се да започну акцију заштите од болести зависности, посебно наркоманије, и то као „стални подухват верске наставе и вероучитеља”.

„Стога Министарство вера, у договору са Министарством просвете, предузима прве кораке у овој акцији, ангажујући књижевницу Мирјану Булатовић, аутора књиге *Ђаво у ћраху – исцелесни наркомана* да у средњим и основним школама, на часовима веронауке, одржи што је могуће већи број предавања на основу своје књиге.”

Следи образложение зашто баш књига *Ђаво у ћраху*.

Професор доктор Жарко Требјешанин, психолог, поводом првог издања је забележио:

Књига „Ђаво у ћраху“ помаже нам да разумемо свећи наркомана, њихов лични доживљај дроге и себе самих; разоткрива нам тајне нити кобне везаности за дрогу и трагичне последице једне велике обмане.

Ова књига неопходна је свима онима који су у ближкој вези са наркоманима – њиховим родитељима, пријатељима, брачним друговима... „Ђаво у ћраху“ помоћи ће околини да наркомане боље разуме као несрећне личности, да их схватају изнутра и да им се исхолошки приближи. Нишића мање, књига је потребна свима онима који се професионално баве болестима

зависности: лекарима, йсихијатрима, йсихологизма, криминолозима, судијама, социологизма, стеџијалним педагозима... Понајре, међу њим, ове истовести намењене су оним младим људима који нису окусили завољиву сласти дроге, али би можда то учинили уколико не сазнају јуну и спровидну истину о њој.

Посебна вредност ове књиге, која је уздиже изнад шек неоспорно корисног и драгоценог приручника за упознавање субјективног света зависника, јесте њена литејарна димензија. Узбудљиве животне судбине очајника исхричане су тако живо, сликовито, драматично и упечатљиво, да постају изврсно литејарно штиво. Аутор је и трагичне истовести, драгоцену грађу за бројне научне анализе, права златна руда, вештим уобличавањем и једва приметном, али ефектном стилизацијом литејарно надарене симулације, преображава се у чисто златно модерне документаристичке прозе.

* * *

Мени је, као писцу, једна једина, давно изречена похвала, остала важна. Није ми подстицала гордост, него ми је снажила вољу.

Наиме, пре петнаестак година, када сам, са пола будуће књиге под руком, пронашла госпођу Милу Вуков, неуропсихијатра, доктора медицинских наука, начелника Центра за породицу у Заводу за болести зависности београдског Клиничко-болничког центра „Др Драгиша Мишовић“ – када сам је напокон пронашла и пренела јој срдачне поздраве њеног колеге лекара и

писца, сматрајући да је тиме њена почетна наклоност за моју идеју обезбеђена, стрпљиво ме је саслушала. Средовечна, лепа, строга.

– Циљ ове књиге, уколико ми омогућите да *Новосадским љричама* приодам београдске, јесте превентива. Помоћи макар једном младом човеку, није мало, вреди труда...

– Нећете Ви никоме помоћи! – одсекла је докторка.
– Књиге слабо делују. Ни ја, као њихов терапеут, не могу им много помоћи...

Чини ми се да је у истом трену моју свест обасјало неколико истина:

Докторка Вуков, психотерапеут стотина наркомана и њихових ближњих, врхунски је стручњак за наркоманију.

Прочитала је више метара књига о дрогама.

Ако ми такав ауторитет предложи да обуставим рад на књизи *Ђаво у праху*, обуставићу, него шта!

Не часећи, дала сам јој предлог споразума:

– Молим Вас, оставите ме насамо с једним од Ваших пацијената. Биће доволно два сата. За то време Ви можете да прочитате први део књиге, написан у Новим Саду. Ако ми, након тога, кажете да никада више не дођем, нећу доћи. Мирне душе обустављам рад на књизи.

Пристала је.

Прочитала *Новосадске љриче*.

Преобразила се.

Докторка Вуков дочекала ме је са осмехом на лицу. Усхићено је признала:

– Сасвим сам променила мишљење! Ово је најбоља књига о наркоманији коју сам у животу прочитала!
Сад сам сигурна да ћеће многима помоћи!

**Влада Републике Србије
Министарство вера**

Проф. др Милан Радуловић, министар

СТАЛНА АКЦИЈА НАСТАВЕ ВЕРОНАУКЕ –
– ЗАШТИТА ОД БОЛЕСТИ ЗАВИСНОСТИ
(НАРКОМАНИЈА)

Извештај о Јочејику акције

Поштовани господине министре,

Напрегла сам сву своју снагу да у последњем месецу школске 2003/2004. године говорим о несрећи наркоманије пред што већим бројем средњошколаца, којима предстоји летњи распуст пун искушења.

Беспоштедно говорећи дању и лечећи грло ноћу, одржала сам сто девет предавања у двадесет две београдске школе (Прва београдска гимназија, Трећа гимназија, Пета гимназија, Шеста гимназија, Земунска гимназија, Гимназија „Свети Сава”, Математичка гимназија, Филолошка гимназија, Прва економска школа, Школа за дизајн, Медицинска школа, Зуботехничка школа, Електротехничка школа „Раде Кончар”, Електропривредна школа, Графичка школа, Средња техничка ПТТ школа, Техничка школа за обраду дрвета,

унутрашњу декорацију и пејзажну архитектуру, Школа за бродарство, бродоградњу и хидроградњу, Техничка школа за дизајн коже, Архитектонска школа, Правно-биротехничка школа „9.мај” и Основна школа „Војвода Мишић”). Слушало ме је око три хиљаде ученика – сто педесет одељења, углавном целовитих, јер је за ту прилику, кад год је било могуће, спајано грађанско васпитање с веронауком.

Невенка Миличић, професор социологије и грађанског васпитања у Школи за дизајн на Дедињу, под снажним утиском је записала: „Када ми је најављено предавање о наркоманији, веровала сам да ће бити корисно. Уобичајено. И сама сам ученицима првог разреда недавно говорила о алкохолу, дрогама, пушењу. Међутим, Мирјана Булатовић се обратила деци као да се знају, присно, озбиљно, а занимљиво. Била сам задивљена. Такав наступ још нисам видела. Деца су је гледала очима које упијају, отворених душа и ума за опасност о којој им је тако живо говорила. Ја сам је слушала стегнутог грла. Потресла ме је силина њених речи, снага људских порука. Узбуђена сам и поносна што смо приредили то предавање. О ћацима да и не говорим – они су фасцинирани! Догодило се нешто посебно, драгоцено, ретко...”

Ученици, испоставило се готово свуда, воле приче из живота и помињу књигу староставну *Mi, деца са станице Зоо...*

– *Ђаво у јраху* су исповести наркомана, представљене лепо и једноставно, начином уметности – иста-

кла је Невена Антошић, психолог и теолог, вероучитељ у Правно-биroteхничкој школи „9 мај”. Зато делују не само на разум већ и на осећања, прожимајући цело биће младих слушалаца.

– Предавања Мирјане Булатовић – каже Николина Лучић Шијачић, вероучитељ у Гимназији „Свети Сава” – врло су упечатљива, остају у сећању и подстичу на размишљање. Тема о којој говори веома је тешка, а сведочења су потресна, па изазивају разнолике реакције, чак и плач код слушалаца. Исповести наркомана су најјача опомена зато што су то аутентични доживљаји, а кад се исприча нечији живот, није виште реч о теорији већ о, на жалост, свеприсутној стварности. Снажна порука младима да је дрога брутално самоубиство уз потпуну деградацију личности и разарање живота ближњих, истину делује превентивно.

* * *

Многи директори школа, педагоги, психологи и професори предложили су да се на јесен ова акција прошири на све ученике (велике сале, озвучење). Филолошка гимназија није једина која би и за савет родитеља приредила предавање на основу књиге *Ђаво у праху*.

* * *

Господине министре, све важно што сам чула у два-десет две школе, придодала бих трећем издању књиге *Ђаво у праху*, чије проширење планирам овог лета. Идеја о сасвим новом поглављу – *Лечење вером (Манасијске приче)* можда би могла да буде занимљива

Министарству вера. Молим Вас да ме подржите и омогућите ми да тај значајан посао обавим несметано и усредсређено, током јула, августа и септембра ове године. Књига допуњена *Манастирским причама* била би још кориснија за *Сталну акцију наставе веронауке – заштити од болести зависности (наркоманија)*.

* * *

Напомињем да сам у првом делу акције поделила двадесет књига *Ђаво у праху* које је Министарство вера наменило вероучитељима. И сама сам подарила педесет књига (школама и предузимљивим појединцима – педагозима, психолозима и професорима грађанског васпитања).

Хвала Вам на изузетној прилици
да се ваљано борим против зла наркоманије.

У Београду,
15. јуна 2004.

Mирјана Булатовић

ЗГОДЕ СА ЂАЦИМА

Низ предавања по београдским школама започела сам у време кад одлазе матуранти и кад се остали фотографишу – ужурбано производе будуће успомене. Онда се свечарско расположење мало слегло и започело је закључивање оцена.

* * *

Ишчекујући почетак предавања у другом разреду једне чувене београдске гимназије, тихо разговарам са неколико девојака.

– Ово је здраво одељење – поносно истиче коврџава лепојка. – Нема наркомана. Чак ни пушача...

– Дивно! Надам се да ћу вам помоћи да сачувате здравље кроз године које долазе. А марихуана? – досестим се да питам.

– Нема. Сви су оставили!

* * *

– А да ли сте се Ви дрогирали? – пита ме један слободоумни гимназијалац.

– Да сам се дрогирала, вероватно у овом трену не бих стајала пред тобом... Лично искуство је ненадма-

шно, али не треба да жудите за кобним, разорним спознајама. Употребите машту. Књига *Ђаво у праху* омогућује вам да пакао дроге посматрате као кроз заштитно стакло, без последица. Приче су искрене. Знам, наркомани нису истинолубиви, али су настајање ове књиге мотриле „дежурне очи” докторке Миле Вуков, психотерапеута стотина наркомана и њихових близњих.

* * *

– Млад сам. Морам нешто да ризикујем – упоран је један лепи ћак.

– Добро, али немој *све* да ризикујеш! Људи скачу с мостова у воду, ризикујући... Не желим да се плашите живота. Само желим да никада не заборавите да сте паметни. Човек је склон да то катkad заборави. *Сви људи желе себи срећу, али је мало оних који свом снагом не раде на својој несрећи*, каже Свети Владика Николај. Наркоманија је један од најбруталнијих видова рада на сопственој несрећи! И на несрећи близњих. Јер, ко узме страшну слободу да постане роб дроге, обично није у стању да завежљај са прибором за самоубијање понесе незнано куда, у брда, и тамо, самцит, живи умирући.

* * *

– Математичари, с вами ми је лако, ви сте логичари! – започела сам причу у Математичкој гимназији. – Високо ценећи вашу памет, испоручићу вам неке податке, а ви их обрадите. Ко зна „све” о дрогама, па одлучи да се дрогира, доказује да или није психијатријски здрав, или ипак није знаю све!

(Није лако знати *sve*. Наркомани тврде да се то постиже „тек кад те дрога узме под своје”...)

* * *

У „е“ одељењу првог разреда Математичке гимназије, убрзала сам излагање. Петнаест минута пре краја часа то сам и признала:

– Знам да вас ових дана испитују, закључују вам оцене. Уморни сте. Идите сад.

Нису хтели да иду. Нико се није померио.

– Станице, хоћемо још нешто да вас питамо...

Ни звоно нас није раставило.

* * *

– Да ли знате доволно о дрогама? – утврђујем гравидиво са средњошколцима на Зеленом венцу.

– За шта доволно?

– За самозаштиту.

– Ја знам! – уверен је један. – Доста сам читao. Чак сам држао и реферат о дрогама.

– И?

– Одлучио сам да пробам марихуану!

– Онда ипак не знаш доволно. Није ти помогао реферат.

У угодном разговору с овим младићем и неколико његових школских другарица, провела сам цео одмор. Он само хоће да докаже да му пуко пробање марихуане не може наудити.

– Докажи да си у стању да не пробаш, упркос масовним ђачким настојањима... Буди другачији! Заинати се, немој да пробаш!

– Да ли сте Ви некада имали жељу да пробате?

– Откад знам за себе, задивљена сам чудом живота!

Не желим да одсуствујем из тог чуда, користећи „помагала” за срећу или спознају. Јесте ли чули за ендорфин, „хормон среће”? Сваки организам га производи. Узимањем дрога, механизам за производњу ендорфина се квари, ремети се природно изазивање осећања задовољства. А „срећа” од дрога траје свега седам дана до два месеца! Потом се умире десет, дванаест, петнаест година. На најгори начин. Губећи људска обележја. Наркоман је напослетку човек у траговима...

* * *

– Нас неколико другарица смо пробале марихуану, поверају ми се деца после часа – и ништа нисмо осетиле...

– Једном дечку су направили џоинт од нане, и он је описивао дивоте које види...

– Моји другови кажу да им ништа не може помоћи: ако хоће – дрогираће се, ако неће – неће.

– Пристајем на тај избор, уз једну опаску: да би слободно одабрао, човек мора да зна шта бира. Онај ко зна шта је наркоманија, одабраће здравље и слободу. Увек је било људи којима није лако помоћи, којима није могуће помоћи, који, на kraју kraјева, измичу мојој надлежности и задиру у неку другу, стручнију област. Обилазећи школе, запазила сам и понеког таквог ђака. Уколико жудите да изврнете моје речи, није тешко, али ја се, пре свих, обраћам онима који желе себи добро и онима који уче да желе себи добро.

* * *

– Хвала Вам на предивном предавању – рекле су ми две девојке на аутобуској станици на Дедињу, у близини Школе за дизајн.

– Слушали смо доста тога, често некако напола. Ви баш умете да обузмете пажњу!

– А ви баш волите приче из живота...

– Да, читали смо књигу *Mi, деца са станице Зоо...*

* * *

– Шта мислите да ли је човек јачи од, рецимо, хероина? Може ли мало да „експериментише”, па да се заустави на ивици понора?

– Човек је јачи од дроге! – полетно истиче своју заблуду један ученик Медицинске школе. – Мој друг је успео, оставил! Не дрогира се већ пола године!

– Да се не дрогира већ пет година, то би нешто значило. Нажалост, многи успеси су се, до краја наркоманског живота, испоставили као *паузе* у дрогирању. Књига *Ђаво у праху* не садржи почетне самообмане и обмане, него приче са дна понора наркоманије...

* * *

У Првој економској школи три девојке су предано учили финансije.

– Ви останите ту где сте, и учите, а остали нека се згусну овамо, да ме чују...

Полагано, три девојке, једна по једна, пређоше међу слушаоце.

– Шта је? Јесте ли научиле?

– Не. Слушамо Вас.

* * *

Правно-биroteхничка школа у Светогорској улици.
Гледам та млада, лепа лица, и мислим шта ли их све
чека у животу. Неко је рекао да *легоћа увек доноси ви-
ше бола него радости.*

– Не можемо сви да останемо на предавању! Пола
одељења мора у позориште! Можемо само да чујемо
почетак! – заорило се.

Почетак је неосетно досегао средину, а средина
крај. Звонило је. Ђаци су одјурили у позориште.

* * *

Једна гимназијалка се, након свих питања њених вр-
шњака, огласила проклета саосећањем:

– А како сте Ви преживели писање ове књиге?

ЗНАЊЕ О НЕЗНАЊУ

– Сваки разредни старешина треба да прочита књигу *Ђаво у ћраху!*

– Кад бисте могли, на јесен, да одржите предавање за све ученике наше школе...

Директори школа, психологи, педагози и професори као да су свеснији опасности од наркоманије него родитељи.

Сасвим мали број родитеља верује да је обука за заштиту од дрога важнија од, рецимо, возачког испита!

– Сумњам да се то може десити мом детету...

– Страшно ми је да о томе читам.

– Наше дете је са нама искрено. Рекао би нам да пушти марихуану.

– То је велико зло, али се надам да ће нас да мимоиђе...

На питање *Да ли знаје довољно о наркоманији*, ђаци углавном кажу *не*, премда је то, свакако, најобавештенији нараптај. Стога и знају да не знају довољно.

Знање о незнању јесте основни услов за стицање истинског знања. Сви несрећници у књизи *Ђаво у праху* жртве су површног и погрешног знања о дрогама. Знали су да се од дрога умире. Нису знали како се ужасно од њих живи. Нису имали тачну представу шта је криза апстиненције. Један наркоман на лечењу у Заводу за болести зависности „Др Драгиша Мишовић”, недавно је овако описао кризу: *Као да је неко моје тело ставио у бејон који се смејзе.*

Ова реченица битно је допунила ђачко знање о дрогама.

ЧОВЕК ЈЕ КРХАК

Млади, наравно, још ни не слуте колико је човек крхак! Десетак одсто средњошколаца тешко је уверити да је снага личности слабашно оруђе у борби са дрогама. Они, напротив, мисле да би јак човек могао мало да „експериментише” с хероином, и да се заустави кад то постане опасно. Не верују да је то *одмах опасно*. „Извештаји из живота”, приче школских другова, рођака и пријатеља, говоре им супротно.

– Мој друг је три пута узео хероин, и не мора даље да га узима. Сам ће одлучити о томе да ли ће га узети четврти пут.

– Можда више не одлучује твој друг? Можда одлучује хероин?

Убеђивање не вреди. Вреде животне приче из књиге *Ђаво у ћраху*. Кад почнем да читам *јричу из живота*, готово свуда настане тајац. Где устреба, подсетим ђаке да људска бића нису толико способна за правду, колико за милост.

– Смишујте се тим несрећницима, не осуђујте их. Слушајте, ако можете, чиста срца. То је најбољи начин да вам ова књига учини добро.

Ђаци су приче слушали напрегнуто, великих, озбиљних, непомичних очију. У понеком оку, ћачком и професорском, заблистала је суза.

НЕВОЉНО ПРИЗНАЊЕ ПОРАЗА

Мој мозак је у ројском односу йрема дрогама. Није то лако признати ни себи, камоли другима. Јунаци књиге Ђаво у йраху признали су да су робови. Углавном невољно, уз велики труд испитивача.

Чак и онај горди тридесетчетврогодишњак, кроз чије је тело за деветнаест година дрогирања прошло око десет килограма разних врста дрога, који се држао као некакво „наркоманско племство” јер је имао баснословне количине новца за чисте дроге, па је за себе говорио да је „здрав наркоман” – чак и он, којег нису раздирале кризе апстиненције, три године након првог разговора, најзад више не скрива свој потпуни животни пораз: „Управо преbroјавам 112 таблета, своју седмодневну терапију... Психа ми није добра. Плашим се своје сенке, сумњичав сам... Дође ми да себи одгризем руку! Шта сам учинио од свог живота!”

Овај човек се дрогирао у идејним наркоманским условима: „Нисам доживљавао кризе. Имао сам дрогу стално и била је чиста.” Међутим, и он је напокон увиdeo да је његов живот разорен.

То допире до свести младих људи.

Такође, овај драгоцен извор података, најстарији и најискуснији наркоман у књизи *Ђаво у праху*, каже да је са дрогама лепо само у почетку: „Касније сам се дрогирао да бих могао да живим... У кризи је немогуће било шта радити. Касније је реч о опстанку.”

На питање колико траје почетак, односно осећање задовољства под дејством дрога, одговорио је: „Зависи од врсте дроге. Са хероином је лепо недељу – две, са опијумом чак и до два месеца, а мање од месец никако не; са кокаином је лепо око недељу дана.”

То је младима новост. Сви знају да је почетно задовољство кратко, али многи не знају да је заправо муњевито. Чак и до два месеца чистог блаженства, нико разуман не би пристао да плаћа годинама ужасног ропства!

ЂАВО У ПРАХУ

МАНАСТИРСКЕ ПРИЧЕ

ЛЕЧЕЊЕ ВЕРОМ

Знање штити од зла наркоманије.
Вера и штити и лечи.

Ево речи Оца Јустина:

Интелигенција без доброће казна је Божија, велика интелигенција без велике доброће право је проклећсћво.

Манастири су школе љубави. Усаглашавају интелигенцију и доброту.

* * *

– Сваки наркоман осећа усамљеност и недостатак љубави – каже епископ јегарски Господин Порфирије.
– Или им није указивано довольно љубави, или нису успели да је препознају и приме због дубљег, суштинског духовног поремећаја у односу на живот. Ми у манастиру покушавамо да их разумемо; помажемо им да открију дубљи смисао и разлоге свога постојања. Тиме они стичу мотивацију, не само за борбу са дрогом, него и за живот уопште.

– Људи са проблемима код нас живе као и људи „без

проблема”. Најпре им предочимо поредак у манастиру. Потом – што чинимо ми, чине и они. Уколико успеју да се укључе у дух нашега живота, утолико ће препознати његов смисао и стећи корист од боравка овде. Јутарњем богослужењу, које траје од пола пет до пола осам, наши гости могу да присуствују чак иако још нису крштени. У пола девет ујутру је ручак, а после ручка скупа обављамо разне послове до један сат по подне. Следи одмор, вечерња служба у пет, вечера у шест, и последње богослужење (повечерје) у седам. Потом се повлачимо у своје келије.

– Љубав, то је оно најважније – истиче Господин Порфирије. – У љубави је разрешење проблема наркоманије. Човеку са таквим проблемом, кад дође код нас, указујемо на смисао постојања, да је живот радост, и да увек постоји неко ко га воли управо онаквог какав он јесте, безусловно, а то је Бог. Кад успоставимо живи дијалог са таквим човеком, откријемо пред собом једну страшно рањену, нежну и добру људску душу, која чезне за вечној лепотом.

БОРБА ЗА ДУШУ

Јован из Београда има тридесет седам година, а пушних триннаест година, од своје двадесете, био је *на хероину, на игли*. Заправо је живео у складу са дијагнозом „политоксикоман”, са дрогом и алкохолом наизменично.

Спасао се у манастиру. Једино ту, три године, није узео ништа, чак ни таблету за умирење.

– Читao сам Свето писмо, ја сад поуздано знам шта је хероин! – каже Јован.

– Хероин је сам сатана направио у својој лабораторији! Најпре нуди задовољства, лажна, која човек прихвата, из самолубља и егоизма. Порив да се узме дрога долази из гордости. Мислиш како људи око тебе не схватају твоју величину. Наркомани су обично даровити, интелигентни, осетљиви. Испуњење свог дара нису остварили тежим путем, на тежи начин (напорним учењем, школовањем, животном борбом) него хватају пречицу, попут сатаниста. Камо среће да ме је мајка, као дечака, уместо психијатру, одвела у цркву...

– Помоћу лажног осећања среће, хероин поробљава човека. Кроз године мучења, узме му све: здравље, по-

родицу, новац, а најзад и душу. То је циљ – да узме душу! Дрогирање је поклоњење сатани! Ујутру, у постели, пре отварања очију, прва мисао је увек иста: хероин. Како га се домоћи? Кога данас преварити за новац? Потом, треба поћи у неко предграђе, у полузамрачени запуштени стан, код поспаног и срдитог дилера (љутог што је морао да устане у три по подне), који ће ми надмено, дрско и скupo продати мало праха за спас живота... Дилери обично имају робове, младиће који перу штолице од кафе и празне пиксле, ублажујући вечити неред. *Зар тио није предслика йакла?*

Јован је покушавао да се спасе у београдском Заводу за болести зависности у Улици Теодора Драјзера, у Заводу за ментално здравље у Палмотићевој, чак је доспео и у болницу „Лаза Лазаревић”. Десете године дрогирања, старија сестра од тетке одводи га у цркву на вечерњу службју...

– Био сам узнемирен, осећао нелагоду, хтео сам напоље. Сестра ме је замолила да се притрпим...

Јован сада зна зашто је то било тако. Полагано се „припитомио”, постао део Цркве. Ишао је на вечерњу молитву и на катихизис за одрасле у цркву Светог Александра Невског, крај које је његова Прва београдска гимназија...

– Ми треба себе да оспособимо да примимо Божију љубав. Многи не могу овде да остану. Смета им устројство доброте, Божији ред, као да нису јопи у стању да приме Божију љубав...

Јован је крштен у мају 1998. године.

– Осакатио нас је наш борбени атеизам... Тражећи љубав, доброту, срећу, млад човек налети на другу. Или на секте. Секте имају исти циљ као хероин – воде право у пакао. Почетак је такође леп, умилан: „Видимо да имаш неких проблема, дођи да ти помогнемо.”

– Које је ропство теже, шта је горе: бити роб дроге, или роб секте?

– То је подједнак ужас!

Јован тврди да многи лекари који се баве лечењем наркомана не знају тачно какву болест лече.

– Не знају колико је то тешка болест, неизлечива. Медицина сматра да је наркоман излечен након пет година апстиненције, а ја мислим да пет година није довољно. Потребно је много виште времена, можда онолико колико се човек дрогирао! Потребан је дуг период рехабилитације и, сада то знам, молитвени и литургијски начин живота – како би се та болест, нећу да кажем победила, него да би се, с Божијом помоћи, успоставила и одржала доживотна апстиненција!

– Наркоману јејако потребна љубав, чак можда и више него нормалном човеку, јер је код њега појачано осећање самолубља. Међутим, и он сам мора да уложи велики труд, бар део огромног труда који је улагао у свакодневну набавку хероина, дакле мора да уложи труд у свој црквени живот, у своје спасење. Православна црква никог ни на шта не сили, само показује правац спасења. Уз то, потребно је стрпљење и вера. Лечење мора да буде дугогодишње, са смирењем и расуђивањем.

– На почетку друге године боравка у манастиру одо-

лео сам блиском искушењу. Један болесни монах, по препоруци лекара, користио је валорон, тако да сам једног дана спазио две флашице у приручној манастирској апотеци. Раније бих то напросто зграбио... А сада, замолио сам монаха да склони валорон с мојих очију у своју келију. Знао сам да га нећу узети, али толико сам престрашен дрогама, да не желим ни најмању могућност искушења... Знам человека који се шест и по година није дрогирао, па је опет наставио. Тешко је то. Сећам се себе. Одлучим, нећу вине. Истрајавам неко време. Одем до киоска по новине, и наједном ме дилер тапне по рамену: „Где си, бре, ти?”...

– У манастиру сам осетио благодат. Сваког дана захваљујем Богу на оваквом животу. Учим иконописање. Одувек сам жудео за таквим испуњењем. Имам љубав за то, трудим се, и верујем да ће ми Бог дати да то радим...

ПОСТОЈИ ЉУБАВ

Један млад човек је једном рекао: „Какав ти је овај живот: устани–лези.” Шта год радио, мање или више приметно чекаш да умреш. Каткад, у очајању, у по-мањкању смисла, човек крене да се свети животу. И наркоманија је, може бити, нека врста освете животу. У безверју.

Човек је у сопствену празнину, у „рупу” која је жудела за испуњењем, стрпао дрогу. И испунио се. Злом. Добио је своју велику опсесију. Ђавола за господара.

Мукотрпним лечењем ћаво може да се ишчупа. Кад се то напокон додги, није све завршено. Остаје празнина. Спремна да прихвати ћавола натраг. Уколико је не испунимо вером. Богом. Кад Бог заузме своје место у човеку, човек је спасен. Тек тада. Заувек.

* * *

– Апсурд атеизма је страшан – каже двадесетдеветогодишњи Дамјан из Београда. – Ја сам био вуковац у основној школи. Са петнаест година сам почeo да пушим марихуану, а са седамнаест сам прешао на хероин. Као гимназијалац, био сам незадовољан уобичајеним током живота: родине се, порастен, завршиши школу

лу, запослиш се, ожениш, гајиш децу и – умреши! Хтео сам нешто више, јаче. Сад знам да је то *љубав Божија*. А онда, онда ми је било неважно хоћу ли умрети десет, двадесет година пре или касније... Многи људи до љубави Божије дођу на нормалан начин. Мој пут је језив. Међутим, Бог нам не ставља на плећа терет од којег ће кичма да пукне...

– Пресудно је било незнაње и самолубље. „То се теби десило зато што си ти глуп. Ја сам паметан, мени се то не може десити.“ А десила ми се тако велика зависност, да ћу до kraja живота носити у себи своју притајену болест. До kraja живота морам да будем на опрезу. Осећање дејства хероина је толико јако да га никада нећу заборавити. Сада знам да је хероинска „срећа“ лаж, клопка. Све то може природно да се доживљава, само што ми желимо *срећу на дугме!* Лењи смо, и ђаво то користи. Погледајте Оца Тадеја на слици. Помишљам какве ли је он „флешеве“ доживљавао, и то на здрав начин, целога живота!

– Родитељи су ми, у детињству, говорили против дроге. Вероватно им приступ није био добар. Био сам даровит. Да ми је понуђено да на прави начин испољим таленат, можда бих избегао наркоманију... Готово нико из моје генерације није имао ту срећу да га родитељи одмалена воде у цркву!

Дамјан тврди да већина људи у нашој земљи не схвата сразмере наркоманије.

– У мојој невеликој улици познајем тридесет људи на хероину, а свега двоје је отишло у Завод за болести

зависности! „Тамна бројка” је много већа него што се претпоставља.

Дамјан је крштен 1997. године, у Манастиру Ковиљ.

– Трудио сам се да будем верник и пре крштења, али сам на крштењу имао изузетно јак доживљај... Владика Порфирије тада није био владика, он је крштавао. Ушао сам у буре с водом – овде се потапа – и од једном, као да сам прогледао! Осетио сам истинску љубав људи око мене. Схватио сам да на свету *йосићој љубав*, и да *йосићоје људи*...

– Заинтересовали су ме и монаси, који говоре сумитинске ствари, и својим животом показују како треба живети. Треба живети једноставно и здраво.

– Обожен, верујући човек, може на свом путу да посрне. Ја сам се пре годину и по дана последњи пут скинуо са хероина. Четврти или пети пут... Раније се овако дешавало: скинем се, и шта – зјапи рупетина. Имао сам падова и успона у вери, остављао дрогу и узимао је опет, али се ни у најцрњим моментима светло у мојој души више никада није скроз угасило. У тој црној рупи се макар назирао Христос, тако да сам увек знао чemu треба стремити.

– Не верујем у друге начине спасавања. Познајем многе наркомане који су покушавали да се спасу бесомучним радом. Један је месецима чувао овце у планини. Кад се вратио у Београд, поново је поражен драгами.

– Помагао сам свима, а онда тонуо... Сад се молим: „Боже, ја немам снаге ни за себе. Помози ми да смогнем снаге!” Не смем да се јуначим, да залазим у старо друштво. Човек мора да се издвоји и избегава искушења.

– Лепо је осећање слободе од дрога. Наркоманија је страшан и тежак посао. Од јутра до мрака си „у фрци”, јуриши новац, па дилер... Да ли имају, да ли немају, је ли чисто... Онда наступа фрка од недостатка фрке. Навикнеш на тај жестоки притисак. Кад спласне, треба поднети мир, тиштину, изненадни вишак времена. То је могуће једино помоћу вере.

На питање шта мисли о легализацији марихуане, Дамјан каже:

– Ја сам за то да се забране и цигарете! Мада, марихуана је, бар код мене у крају, сасвим легална: момци и девојке је купују, продају, и пуште цоинте на улици...

– Читали сте књигу *Ђаво у праху*. Колико се разликује наркоманија с краја осамдесетих година прошлог века од данашње? Много је масовнија, појавио се екстази, и...

– У већој је спрези с криминалом. Данас сваки дилер има пиштол за појасом. Наркомани имају мање пар. Немам шта од мајке да украдем, нити могу од кога који динар да позајмим...

Дамјан је забринут за будућност младих.

– Веронаука мора да буде део националне стратегије за борбу против наркоманије, иначе ћемо постати земља зомбија, ропска нација! Пре отприлике четири године, један ученик трећег разреда средње школе тражио је од мене да набавим сто таблета екстазија за цело његово одељење! Иду на екскурзију, па се припремају, прикупили су паре за дрогу...

– Родитељи морају да се потруде да породични живот оплемене правом љубављу. „Порукице” и „парице” нису довольне...

Остајући у манастиру још који дан, како би се оснажио за даљу борбу, Дамјан на крају појашњава:

– Није то онако како људи замишљају: Порфирије стисне дугме и – трас! Готово! Морамо се трудити, каоkad учимо да возимо бицикл. Монаси су ту да нас придрже и погурају, али сами окрећемо педале и устајемо кад паднемо.

ЖЕЋ ЗА БОГОМ

– Разлози наркоманске пропasti су духовни. То је жеђ за Богом. Самоубиство је негативно испољавање слободе – поучава монах Јелисеј.

– Неки грчки духовници кажу да једна погрешна реч може да обележи дете за цео живот – ето колико је човек осетљив.

– Међу наркоманима нема ниједног који није пријемчив за цркву, за духовне разговоре. Бодримо их у потрази за смислом, за Богом. Наркоманија је ропство, а дрога демон. И у сектама је исто. Причала ми је једна девојка која се била отргла од секте, кад је припаднице Харе Кришне спазила на Калемегдану, осетила је физичку силу која је вуче к њима. Опирала се свом снагом, није могла да се помери с места, и на крају је пала.

Монах Јелисеј каже да је манастир отворен за све људе. „Једни ту траже помоћ материјалну, а други по-моћ духовну.”

– Манастир је жива кућа, жива заједница двадесет

пет људи. Овде тече живот општежитељни. Људи нам долазе због нашег начина живота. Долази нам и млађи чији су отац и брат лекари, који има сву медицинску бригу и помоћ...

– Најтеже нам је кад је наркоман на почетку борбе, свеж у уздржавању, па овде доживљава кризу. Тада је напротив неурачунљив, ми засебан смештај немамо, а не можемо да га сместимо са осталима...

– Католици оснивају комуне за наркомане при манастирима. Помажу им у почетку, и они сами после изграђују ту заједницу, боре се, живе, раде... Ниједан наш манастир не бави се искључиво наркоманима, али се многи баве *и њима*.

– Основно је да се укључе у живот манастира, да ради, имају своја послушања. Ево, Дамјан је јутрос чистио кајсије, паковао свеће у воскари, прао суђе...

– Људи не могу да схвате да треба да живе једнозависно. Човек је склон магијском приступу, тражи пречицу. Неће да иде путем који је Бог одредио. Зато толико пати.

КОНЧИЋ СВЕЗАН ЗА НЕБО

Крајем августа 2004. године, у једном јужносрбијанском манастиру, сусрела сам тридесетогодишњег теолога, који је пожелео да својом причом допринесе истини о дрогама.

– Све ћу Вам рећи. Исповедићу се.

Теолог се, у својој неодуховљеној раној младости, током средње школе, дрогирао такозваном лаком дрогом, марихуаном. За четири године узео ју је око стотину пута. Тада још није намеравао да постане теолог.

Трагајући за суштином, за смислом, са жељом да се упише на београдски Филозофски факултет, у једној штетњи престоницом наилази на непроцењиво благо...

– Испред Библиотеке града, у Кнез Михаиловој улици, спазио сам књигу која ће ми променити живот! То је књига *О Богу и о људима* Светог Владике Николаја. Никада ниједна друга књига није толико на мене утицала. Одустао сам од филозофије, и уписао теологију...

– Уз дрогу, чак и кад се заваравамо да је „лака”, иде одређен круг људи и одређено понапашање. Саморазорно, наравно. Ту је и алкохол, и промискуитет – збрка у

полним односима, неконтролисано општење. Таложе се и свакојаки страхови. Велик је страх од полних болести. Нормална девојка, која није промискуитетна, кад се „надува”, може да учествује и у оргијама. Толико губи контролу. Ујутру се, запањена, пробуди крај неког незамисливог.

- Описите нам, подробније, дејство марихуане.
- У почетку се осећа безбрежност...
- Колико траје то „у почетку”?
- Не знам. Немате осећање времена.
- Пет минута? Десет? Попа сата?
- Не знам.
- Дакле, изгубљени у времену?
- Тако некако. У почетку се осећа растерећење и доживљавају напади безразложног смеха. Потом наступа стандардни „стонд” – попуштање дејства, налет досаде и бесмисла – што човека тера да узме још један цоинт...
- Постоји ли изгубљеност у простору?
- Једном смо, моја девојка и ја, узели марихуану прскану неким хемијским супстанцама. Дуго смо покушавали да изађемо из малог парка који сам познавао као свој цеп. Никако нисмо успевали да се домогнемо излаза, и она се расплакала... Такође памтим да сам, после неке журке, са десет грамофонских плоча под руком, ходао три километра, не знајући где то идем и због чега. Тада сам био колекционар плоча, а када сам уписао теологију, свега сам се ослободио... Најдуже сам се лечио од промискуитета. Опоравак од последица је тежак, зато не верујем да је марихуана лака дрога.

– Спасао ме је Свети Владика Николај. Много ми је помогао и православни Достојевски. Пре књиге *O Богу и о људима* моју замисао Бога пратило је страхопоштовање. Човек је мали, малецак, а Бог огроман и недоступан. А Николај, који све прожима љубављу, открива ми да је човек велик, изнад звезда! Свети Владика Николај ми је указао на смишљање живота, на љубав, топлицу, близину Бога. Уистину, пре тога земља беше без обличја и јусћа...

* * *

Никада не заборављам речи Светог Владике Николаја: *Шићо год тикаши, везуј конџе за небо.*

Овај теолог био је храбар и добар да из свог пређашњег, ружног живота, извуче један лепи кончић поуке младима, и свеже га за небо.

ПРСТИ НА БРОЈАНИЦАМА

– Непушачи не разумеју пушаче, а пушачи непушаче чак презирају. Како је онда могуће да неко разуме наркомана? – питала сам ђакона Славишу Марковића на измаку лета 2004, у манастиру „Свети Николај” на Соко граду.

– О наркоману не може да суди нико ко са њим није провео одређено време... Пре годину дана покушао сам да помогнем једном младићу, Србину који је рођен и одрастао у Швајцарској. У Београду, где сам студирао теологију, виђао сам наркомане. Чак сам присуствовао једној хероинској кризи. Девојка, мученица, деловала је као да жели да се испчуна из сопственог тела... Тресла ју је грозница, трзала се, скакала, псоваласа... Псоваласа је дрогу, зато што је mrзи, очигледно. Колико јој је неопходна, толико је и mrзи...

– Мој отац је тежак дијабетичар. Од детинства сам доживљавао његове коме. Дијабетска кома у почетку личи на пијанство, а потом прелази у жесток грч. Завршава се потпуном одузетошћу, налик на смрт. Е, наркоманска криза је дупло гора! Шећераши најзад губи свест о себи, а наркоман је све време свестан страхоте коју преживљава...

– Уверен да сам разумео суштину наркоманије, усудио сам се да приђем оном младићу и понудим му помоћ. Мој пријатељ, психијатар, виште пута се зарицао да неће лечити наркомане, толико га је неуспех погађао. Наркоман је у почетку неприступачан, надмен, није свестан шта га је снашло, не сматра се зависником... Ко жели да му помогне, мора стрпљиво, обазриво да му се приближава...

– В. М. је, кад смо се срели, имао двадесет једну годину. Почеко је да се дрогира у четрнаестој. Најпре је узео хашиш, потом кокаин, хероин, LSD... Све ми је признао, а ја сам решио да му помогнем... Заправо, то је промисао, вольја Божија...

– Одвео сам га свом пријатељу психијатру. Доктор Синиша Јововић, шеф лозничке Неуропсихијатрије, субспецијалиста судске и форензичке медицине, један од ретких у земљи, након разговора са В.-ом рекао ми је да младић *не жели да се лечи*...

– Сутрадан сам посетио његове родитеље у породичној кући на селу. Разматрали смо њихову муку, док је В. спавао у суседној соби. Мислио сам да спава, а он је, кад сам отворио врата, у једној руци држао кашику са хероином припремљеним за убрзгавање, а у другој шприц. Следио сам се. Осетио сам безнађе. Нисам знао шта да кажем. В. је гледао у кашику са хероином и усилено се смејао, вальда да ублажи ужас. Након неколико страшно отегнутих секунди, из мојих уста су потекле речи: „Можеш то да урадиш ако хоћеш, ја ћу изаћи, а можеш да поступиш и паметније – да ми дозволиш да то проспрем.“ Пружио сам руку. „Хајде, полако, дај ми ту кашику.“

– Најзад је спустио кашику. Са шприцем међу пр-

стима, покрио је лице рукама и почeo немоћно да запомаже, као да се одриче нечег најдражег... Дао ми је прибор. Просуо сам дрогу, а он је истресао и преостали хероин из пакетића. Затим је легао на кауч и у грчу понављао: „Што сам ти то дао?! Што сам ти то дао?!”

– Мало се смирио и покушао да заспи... Устао је, и у агонији ми поверио: „Једини начин да се *скинем* јесте да немам контакта с другим људима, да се не одвајам од тебе, да ме поведеш са собом, кући!”

– Узео сам све његове документе, пасоп, мобилни телефон, новац. Сместа смо отишли у Радовашницу, манастир надомак Цера. Познајем игумана, све сам му објаснио, а он му је очитao молитву и рекао: „Даћe Бог, бићe добро.”

– Затим сам га одвео у лозничку болницу. Четирипет дана добијао је инфузију и метадон. Доктор Јововић је позвао колегу из београдског Завода за болести зависности. Отпутовали смо у Београд. Доктор Синиша Павун, католик, констатовао је да је В. тежак случај. Дао му је терапију, упутио нас како да му помажемо, наговестио мукотрпно лечење и питао ме запшто сам се тога прихватио. „Због мог и вашег Бога којег смо схизоидно расцепили 1054. године”, рекао сам. Доктор се насмејао, и љубазно помогао саветима...

– В. је већ знао *Оченаш*, а научио је и *Молитву Исусову*. Поклонио сам му бројанице и подстицао га да се моли кад је узнемирен. Тако је и руке смиривао... Покушао сам да га сместим у манастир Ковиљ, али нису могли да га приме, онако претграни... Одвео сам га својој кући, у Бању Ковиљачу. Двогодишњег сина и жену у седмом месецу трудноће склонио сам код мојих родитеља, а ја и његова мајка смо дежурали уз њега де-

сет страшних дана кризе. Ноћу није могао да спава, разговарали смо, а дању се возили без циља... Ја сам спавао на поду, са главом наслоњеном на врата његове собе, ако би покушао да побегне... Двориштем је шетао опасан пас; није могло другачије... Преживео је некако ту кризу, и ми с њим... Затим му је у Београду, у приватној клиници на Душановицу, угађен блокатор, имплантат, који деведесет дана блокира рецепторе у мозгу за опијате... У том периоду не сме да се дрогира јер може да умре. Придржавао се правила...

– Након деведесет дана, још тридесет проводи на психијатрији, примајући инфузије и седативе, а затим поново одлази у Радовашницу. Ту је, изгледа, видео вејру кроз једног монаха. Спознао је, каже, колико је грешан. Почекео је да пости и да се причешћује... Сад је добро, иако... Треба одржати апстиненцију.

Ђакон Славиша Марковић одабрао је манастир Радовашницу због једног чудесног догађаја на том светом месту, неколико месеци пре сусрета са В.-ом.

– Моја жена је била у благословеном стању. Гинеколог је констатовао трудноћу, али након четири-пет прегледа, сваки пут, процена је гласила да је спонтани побачај готово неизбежан, јер ништа није било у реду. Фетус се није развијао како треба, ехо срца био је неухватљив...

– Неколико дана након последњег прегледа, ни не помисљајући да пристанемо на киретажу, на женин предлог, нас двоје и мој стриц упутимо се у манастир Радовашницу, који је бомбардован у Другом светском рату, остали су само темељи... Поред зидина постоји црква, где се редовно одржавају службе. У припрати су

се догађала исцелења, над каменом за који се верује да је покривао мопшти неког свеца...

– На прилазу манастиру осетио сам огроман умор. Жена и стриц ушли су у брод цркве, а ја сам застао, разгледао, целивао икону... Затим сам се осврнуо и спазио камен где се догађају чуда. „Аха, то је тај камен”, помислио сам безмало равнодушно. „Хајде да и њега целивам.” Наједном ме је нека снажна сила сабијала у место, као да сам се нашао између два огромна одбијајућа магнета! Прожела ме је топлина и радост. Чинило ми се да ми је срце ван груди и да се у целом пределу, као преко разгласа, чује како куца! Хоћу да се померим, не могу. Онда изговорим у себи *Оченаш*. На *амин*, као да ме је неко искључио из струје! Чудо је прошло. Осекао сам безбрижност, радост, и лаку запитаност... Моја жена и стриц су палили свеће крај камена и шапутали. Тихо сам изговорио *Тројар Светим Архангелима*. Касније сам од игумана сазнао да је црква управо посвећена Светом Архангелу Гаврилу... Није ме напуштало осећање радости. Као да сам први пут уистину осетио веру.

Након неколико дана, у истој оној болници, користећи исте уређаје, исти лекар констатује да је плод у утроби моје жене сасвим у реду! Родило се, хвала Богу, здраво женско дете, 4. октобра 2003. године.

ПОСРНУЛИ ОЗАРЕНОГ ЛИЦА

Већина људи на свету свесна је своје нарочите важности. Једни се, међутим, држе као да су сами родили све своје врлине, док други знају од кога долазе дајови... „Самородни” почесто живе тако као да им је неко на улазу у живот рекао: „Уђи, и што боље се проведи!” И кад живе одговорније, готово увек жале што се нису боље проводили... Премда, Свети Николај Жички и Охридски подсећа да на овај свет нисмо приспели *да у срећи уживамо, него да је заслужимо.*

* * *

Доктор Синиша Јововић, верујући, православни психијатар, током десет година праксе помагао је многим наркоманима и стекао драгоценна знања:

– Наркоманија – то је болест, злочин, страст, несрећа. Наркоманија је болест тела, душе, духа. Наркоману тешко пада свака фрустрација, сваки бол, напетост, нелагода и стање у којем његово грандиозно *ја* не може да се испољи. Злоупотреба наркотика, која ствара психичку па физичку зависност, касније постаје страст. „Душа најпре одбија, а онда рађа грех”, како лепо каже Ава Доротеј.

– За лечење људи у власти „хемије”, лекар треба да има сизифовску упорност, безграницну љубав и беспрокоран живот – да живи у моралној чистоти. Ако је имало верујући, он зна да је дрога страст, а свака страст је душегубна и не може се лечити психијатријом без Божије помоћи.

– Готово сваки психијатар има отпор према лечењу наркомана. Деведесет пет процената тог лечења је без успеха! Кад год сам био јак у вери, и кад сам се молио Богу за своје пацијенте, било је можда неких резултата. Кад год сам ишао чистим срцем, да им збиља помогнем, а не славољубиво, резултати су бивали бољи.

– Пацијент В. М. је посебно тежак пример социјалне и психијатријске патологије. Ушао је у свет дроге са четрнаест година и предуго је живео скривајући лице своје пред лицем Божијим! Ђакон Славиша Марковић и ја смо кренули, с вером у Бога, у избављење ове посрнуле душе спајајући душебрижништво (помоћ у вери) и шсихијатрију (помоћ у развоју). Након детоксикације (инфузије, витамини, седативи), В. М. је упао у једну од најтежих апстиненцијалних криза коју сам икада видео. Та глад за дрогом, та слика се не заборавља!

– Касније смо, полагано, заподевали разговоре о смислу и бесмислу, о његовом прећашњем животу. Катkad би се, с напором, отворио и причао нам о свом свету. Остајали смо запањени...

– Постепено смо га уводили у веру, говорили му о Господу, о светим тајнама, о греху... Посете манастирима су га полако мењале. И лице му је постало друга-

чије, био је некако озарен. Присуствовао је литургијама. Упознао је нови свет, топле људе, који му желе добро, који га воле. Деловао је као да га је Божија рука додирнула. Само да се није осетио јаким пре времена! Изгледа да се поново усудио ћавола да зачикава...

– Где душа није здрава, ни тело не може бити здраво. И још: где дух није здрав, ни душа не може бити здрава. Док је причао о својим доживљајима у манастиру, В. је деловао као да се ухватио за ту божанску нит у себи... Помоћу молитве, поново би могао да се нађе на уском путу спасења.

ИСЦЕЛИТЕЉ

Лечење наркомана је мукотрпно и сасвим ретко плодоносно.

Неуропсихијатар Синиша Јововић верује у један једини начин сузбијања болести и зла наркоманије.

– Велики број савремених метода лечења долази из Русије, јер је наркоманска плима захватила широка пространства ове напађене земље. Сваки од тих метода ће унеколико помоћи, за извесно време. Сви почињу детоксикацијом, а настављају се лечењем депресије у коју наркоман неминовно упада, и то антидепресивима, хипнотицима за сан, те психотерапијом, ресоцијализацијом... Али, шта даље? Где је *светлосн наде?*

– Наркоманија неће проћи као модни тренд. Наркоманију није у стању да излечи лекар. Наркоманија је страст. Страст не пролази, она је незасита. Наркоманија – то је идол, који захтева све вишe жртава. Човек јој најзад жртује и оно најдрагоценје, најсветије – лик Божији у себи.

–Најважнија помоћ за наркомана јесте она која код

њега подстиче промену система вредности, промену начина мишљења и начина живота. То се не може обавити како ваља без свештеника. Добри помоћници су психијатар, психолог и социјални радник, али њих треба да усмерава човек који се бави духовним исцеливањем. Исцеливање душе човека јесте исцеливање свога језgra личности.

– Како се можемо супротставити злу наркоманије као најсуптилнијем оружју сатане, који до танчина познаје све начине утицаја на људску душу? Само вером. Само учвршћујући веру, можемо се борити са грехом. Најбоља превентива наркоманије јесте продуховљавање човека, његов улазак у Цркву, обнављање повезаности са Богом, поптовање закона Божијега. Веронаука, то је спасносно семе које ће, ако се на време посеје у душу детета, уродити плодом. Само ономе ко има представу о духовном животу, може се објаснити шта је то грех. А ономе ко духовни живот нема, тешко је одговорити на питање зашто не би смео да проба другу. Пуко упозоравање на опасност мало кога је спасло. На свакој паклици цигарета пише да пушчење угрожава здравље, али то пушаче не узрујава.

– Свештеник, као посредник између Бога и човека, исцељује Божијим чудом, а психијатар лечи болесника својим умом. Човек је човечанство у малом. Он је тространа пирамида. Најнижи део је тело; изнад тела је душа, а на врху је дух. Духовно здравље човека остварљиво је једино у заједници љубави са Богом, са Светом Тројицом.

– Данас мало ко од историчара медицине зна да се

прва етапа у развоју психијатрије назива манастирском! Процес одвајања психијатрије од Цркве почeo је крајем осамнаестог века. Познати европски професори, упадајући један другоме у реч, изражавали су свој негативни став према религији, иако је предмет психијатријске пажње човекова душа, оно што нас издава из животињског света, што је створено по образу Божијем.

– Данас је ситуација оваква: психијатара имамо више него икад, али и душевних болести такође!

– Хришћанска антропологија личност посматра у јединству духовних, душевних и телесних манифестија. Духовни, православни приступ болесном човеку не замењује медицинско-биолошки, него га обогаћује, заокружујући представу о личности.

– У савременој научној психологији и психотерапији не постоји јединствен поглед на човекову природу. Наиме, савремена психологија признаје више од двадесет концепција личности! И свака од њих има своје присталице. Свака од тих концепција или теорија личности у својој суштини је ништа друго до *психохеологија* или *психорелигија*, на чијем челу стоји моћни проповедник. Кome онда, на тој шареној пијаци психолошких и психотерапеутских услуга да се обрате они који још нису пришли Богу, нису уздигли штит вере, нису се наоружали молитвом? Чини се да је излаз у *пасторској психијатрији*. Пастирска психијатрија уважава научни прилаз душевним болестима и настоји да решава „загонетке душе” чији је узрок у греху.

– Веома је важно да лекар посвећен психијатрији има сопствене духовне вредности којима се руководи у раду са пациентима, јер ту се сусрећу две личности, два срца. Дешава се лечење душем душом.

Др Снежана Алчаз

ЗЛОУПОТРЕБА ПСИХОАКТИВНИХ СУПСТАНЦИ ПРЕМА УЗРАСТУ

– ОД ДЕВЕТ ДО ЈЕДАНАЕСТ ГОДИНА:

Прве психоактивне супстанце су најчешће дуван, алкохол, инхаланси (лепак, бронза), бензодијазепини (лекови на бенседин, лексилијум, и слично).

– ОД ДВАНАЕСТ ДО ЧЕТРНАЕСТ ГОДИНА:

Уз претходно побројане супстанце (дуван, алкохол, инхаланси, бензодијазепини), почиње и злоупотреба марихуане.

– ОД ПЕТНАЕСТ ДО СЕДАМНАЕСТ ГОДИНА:

Постоји могућност злоупотребе свих до сада наведених супстанци (дуван, алкохол, инхаланси, бензодијазепини, марихуана), али како млади у тим годинама све чешће излазе, започињу и злоупотребу екстазија и амфетамина.

– ОД ОСАМНАЕСТ ДО ДВАДЕСЕТ ГОДИНА И НАДАЉЕ:

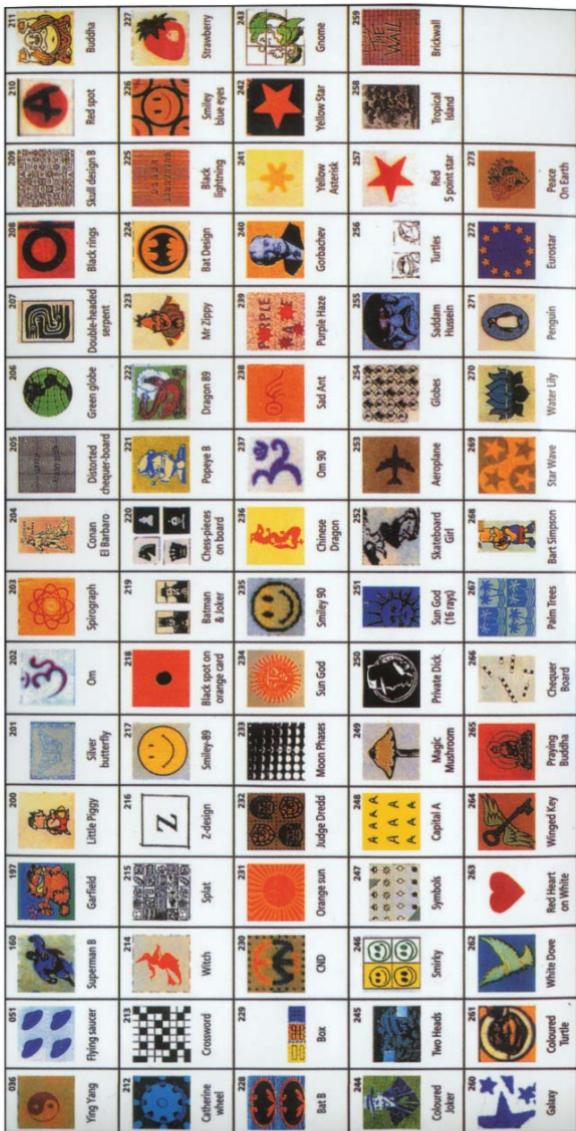
Искуствима са дуваном, алкохолом, инхалансима, бензодијазепинима, марихуаном, екстазијем и амфетаминима,adolесценти приододају и прва искуства са халуциногеним дрогама (ЛСД), као и са хероином и кокаином.

ЗАСАД МАРИХУАНЕ

Izgled pređile strane		1		2		3		4		5		6		7		8		9		10											
Izgled zadnje strane		11		12		13		14		15		16		17		18		19		20		21									
Auto		22		23		24		25		26		27		28		29		30		31		32									
Mercedes		33		34		35		36		37		38		39		40		41		42		43									
Šton		44		45		46		47		48		49		50		51		52		53		54									
Pas		46		47		48		49		50		51		52		53		54		55		56									
Superman		47		48		49		50		51		52		53		54		55		56		57									
Pećurka		48		49		50		51		52		53		54		55		56		57		58									
Olimpijski krugovi		49		50		51		52		53		54		55		56		57		58		59									
Izgled pređile strane		50		51		52		53		54		55		56		57		58		59		60									
Izgled zadnje strane		59		60		61		62		63		64		65		66		67		68		69		70							
Auto		71		72		73		74		75		76		77		78		79		80		81		82							
Mercedes		83		84		85		86		87		88		89		90		91		92		93		94							
Šton		95		96		97		98		99		100		101		102		103		104		105		106							
Pas		107		108		109		110		111		112		113		114		115		116		117		118							
Superman		119		120		121		122		123		124		125		126		127		128		129		130							
Izgled pređile strane		131		132		133		134		135		136		137		138		139		140		141		142		143					
Izgled zadnje strane		144		145		146		147		148		149		150		151		152		153		154		155		156					
Auto		157		158		159		160		161		162		163		164		165		166		167		168		169					
Mercedes		170		171		172		173		174		175		176		177		178		179		180		181		182					
Šton		183		184		185		186		187		188		189		190		191		192		193		194		195					
Pas		196		197		198		199		200		201		202		203		204		205		206		207		208					
Superman		209		210		211		212		213		214		215		216		217		218		219		220		221					
Izgled pređile strane		222		223		224		225		226		227		228		229		230		231		232		233		234		235			
Izgled zadnje strane		236		237		238		239		240		241		242		243		244		245		246		247		248		249			
Auto		250		251		252		253		254		255		256		257		258		259		260		261		262		263			
Mercedes		264		265		266		267		268		269		270		271		272		273		274		275		276		277			
Šton		278		279		280		281		282		283		284		285		286		287		288		289		290		291			
Pas		292		293		294		295		296		297		298		299		300		301		302		303		304		305			
Superman		306		307		308		309		310		311		312		313		314		315		316		317		318		319			
Izgled pređile strane		320		321		322		323		324		325		326		327		328		329		330		331		332		333		334	
Izgled zadnje strane		335		336		337		338		339		340		341		342		343		344		345		346		347		348		349	
Auto		350		351		352		353		354																					

ХЕРОИН У ПАКЕТИЋУ

КОКАИН

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

МИРЈАНА БУЛАТОВИЋ, песникиња, бивша новинарка; рођена 1958. у Ловћенцу, дипломирала књижевност у Новом Саду 1982; живи у Београду.

* * *

На Катедри за социјалну политику и социјални рад Факултета политичких наука у Београду, студенти ово дело користе изучавајући социјалну патологију. Ђаво у праху уврштен је у студентску литературу 1997. године.

САДРЖАЈ

Предговор 7

НОВОСАДСКЕ ПРИЧЕ

Полусмрт, полуживот 11

Срамни жиг „304” 23

,„Да сам га убила, већ бих га одробијала” 32

Санаторијум на Јавор-планини 45

,„Не може ме излечити лекар који се није фиксао” 52

„Пробај, сељачино!” 58

Добро јутро, сунце 64

Предах са господином лоповом 70

БЕОГРАДСКЕ ПРИЧЕ

Силазак у хад 79

Успаванка за мајку 82

Игла – вереница бр. 1 91

Људи-биљке 98

Понизни слуга тела свог 104

На дну: сида 109

Набавка у фабрици шећера 113

Стид, бес и патња 117

Тринаестогодишња жена 123

Мозак као покварени компјутер 128

Трагични крај миленијума 135

МОЋ ЗНАЊА

- Наука о одбрани живота 143
- Згоде са ћацима 152
- Знање о незнанју 158
- Човек је крхак 160
- Невољно признање пораза 162

МАНАСТИРСКЕ ПРИЧЕ

- Лечење вером 167
- Борба за душу 169
- Постоји љубав 173
- Жеђ за Богом 178
- Кончић свезан за небо 180
- Прсти на бројаницама 183
- Посрнули озареног лица 188
- Исцелитељ 191

Др Снежана Алчаз:

Злоупотреба психоактивних супстанци према узрасту 195

Белешка о писцу 201

Мирјана Булатовић
ЂАВО У ПРАХУ
Истовесни најкомуна

Издавачи
Издавачки фонд Српске Православне Цркве Архиепископије
богорадско-карловачке
Београд, Краља Петра Првог 5
Издавачко предузеће „Завет”
Београд, Браће Барух 16

За издаваче
Градимир Станић
Миливоје Лалић

Слика на корицама
Салвадор Даљи, *Противречан лик*

Тираж
5000 примерака

ISBN 86-7034-062-3

Штампа
„Младост биро”, Београд

Маркетинг
„Завет”, Београд, Браће Барух 16
☎ 011/181-808

Издавачки фонд Српске Православне Цркве Архиепископије
богорадско-карловачке
☎ 011/328-2596, 636-895

www.zavet.co.yu